

KESKEN JÄÄNYT VALLANKUMOUS

***Sosiaalinen mobilisaatio Helsingissä vuoden 1905 suurlakosta Viaporin
kapinaan 1906***

Suomen ja Skandinavian
historian pro gradu-tutkielma
Helsingin yliopisto
Historian laitos
Helmikuu 1999
Jarmo Ailio

URN:NBN:fi-fe20011111

Taulukot ja liitteet	2
Lyhenteet	2
1. JOHDANTO	3
1.1. Jakobiinien haamut Helsingissä	3
1.2 Tutkimustehtävä ja metodit	5
1.3 Lähteet ja aikaisempi tutkimus	11
2. TYÖVÄENLIIKKEEN RADIKALISOITUMINEN	17
2.1 Poliittinen työväenliike	17
2.2 Ammatillinen työväenliike	23
2.2.1 Kaupunkien proletarisoitumien	23
2.2.2 Helsingin työväenyhdistys työväenliikkeen eturintamassa	26
3. SUURLAKKO VALLANKUMOUKSENA	35
3.1 Poliittinen näkökulma	35
3.2 Kansalliskaarti	37
3.2.1 Synty	37
3.2.2 Pikkukomppaniat	38
3.2.3 Punainen kaarti	39
3.2.4 Jäsenistö	41
3.3 Työväenkontrolli	43
3.3.1 Julkinen elämä pysähtyy	43
3.3.2 Väestön kontrolloiminen	45
3.3.3 Raittiustoiminta	47
3.4 Avustustoiminta	49
4. TYÖLÄISTEN VAATIMUKSET SUURLAKON AIKANA	53
4.1 Joukkokokoukset	53
4.2 Työläisten kokoukset	55
4.3 Ammattiosastot	60
5. TYÖVÄENLIIKKEEN TAVOITTEET VUONNA 1906	64
5.1 Virallinen linja	64
5.2 Työläiset omilla teillään	68
6. VIAPORI – VALLANKUMOUKSEN PÄÄTEPISTE	82
7. JOHTOPÄÄTÖKSET	91
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	95
LIITTEET	100

Taulukot ja liitteet

Taulukko 1. HTY:n jäsenmäärän ja ammattiosastojen kehitys 1900-1905	31
Taulukko 2. Kansalliskaartin kokoonpano	42
Taulukko 3. Kansalliskaartin miehistön jakautuminen ammatin mukaan	42
Taulukko 4. Työnseisaukset Suomessa 1903-1907	76
Taulukko 5. Viaporin kapinasta tuomittujen ammatillinen jakautuminen	86
Liite 1. Eri ammattiryhmien esittämät ponnet Helsingissä suurlakon aikana	100
Liite 2. Venäjän Rautatieläisten liiton ponnet 20. lokakuuta 1905	103
Liite 3. Naisten suurlakkojärjestön toimintaohjeet	103
Liite 4. Viaporin kapinasta tuomitut suomalaiset	104

Lyhenteet

ao	ammattiosasto
ap	aamupäivä
EIP	Eino I. Parmasen kokoelma
f.	folio (lehti)
HBL	Hufvudstadsbladet
HP	Helsingfors-Posten
HS	Helsingin Sanomat
HTY	Helsingin työväenyhdistys
ip	iltapäivä
KA	Kansallisarkisto
KansA	Kansan arkisto
KLKK	Kansallislakon keskuskomitea
kok.	kokoelma
ptk.	pöytäkirja
SDP	Sosiaalidemokraattinen puolue
SVR	Suomen valtionrautatiet
TA	Työväen arkisto
TM	Työmies
US	Uusi Suometar
VSDTP	Venäjän sosiaalidemokraattinen työväenpuolue

1. JOHDANTO

1.1 *Jakobiinien haamut Helsingissä*

”Tuntui ikään kuin olisi astunut Ranskan vallankumouksen jakobinilaisen tribunaalin eteen. Yksinkertaisesti kalustetussa tupakansavuisessa salissa istui pöydän ympärillä joukko tulipunaisilla ruusukkeilla koristettuja työläisiä ankaran kiihkomielinen ilme kasvoillaan. Pari naista, Ida Ahlstedt ja Rouva Kanervo, istui tasa-arvoisina miesten rinnalla.”¹

Näin kuvaa Tekla Hultin päiväkirjassaan tunnelmia kansallislakon keskuskomitean toimistossa Helsingissä suurlakon aikana. Hella Wuolijoki puolestaan mainitsee ylioppilaiden sosialidemokraattisen yhdistyksen kokouksen muistuttaneen ”jakobiniläisklubia vallankumouksen ajoilta”. Vanhasuomalaiset taas pitivät Edvard Valpasta personoituneena paholaisena, Suomen Robespierrenä.²

Paitsi muistelmissa, myös lakon aikaisissa komiteoiden nimissä käytettiin paljon vallankumousretoriikkaa, joka oli lainattu lähinnä Ranskan vallankumouksesta. Kansallislakko, kansalliskaarti, kansalliskokous ja yhteishyvän valiokunnat vilisivät kielenkäytössä. Myös Pariisin kommuunin aikana käytettiin vastaavia termejä.³

Ranskan vallankumouksen aatteet olivat kohdanneet otollisen maaperän Venäjällä, jossa absoluuttinen monarkia oli kriisissä ja jossa porvarillis-liberaaleja instituutioita voitiin perustaa tsaarin ollessa vallassa vain vallankumouksen kautta. Japanin sodan seurauksena tilanne kärjistyi. Vuonna 1904 vallankumouksellinen paine tuli eliitin keskuudesta sosialistien näytellessä toissijaista osaa terroristeina ja agitaattoreina. Verisunnuntai tammikuussa 1905 levitti vallankumouksellisen kuumeen koko väestöön. Richard Pipesin mukaan intellektuaalinen ilmapiiri Venäjällä muistutti Ranskaa vallankumouksen aattona. Venäjän intelligentsijan käytös riippui kuitenkin enemmän ennakolta omaksutuista ideologioista kuin Venäjän todellisuudesta. Aatteet, kuten materialismi, utilitarismi ja positivismi, olivat pitkälti lähtöisin valistuksesta eikä

---

¹ Hultin 1935, 257-258.

² Wuolijoki 1945, 99, 108; Myös Leninin vastustajat sanoivat häntä jakobiiniksi. Jakobiinien tasavalta oli kaikkein radikaalein ja proletaarisin vaihe Ranskan vallankumouksessa 1793-1794. Hobsbawn 1990, 41-42, 51.

³ Mason 1930, 85, 192-4.

sielulle ollut juurikaan tilaa. Kaikki Venäjän vallankumoukselliset puhuivat kylläkin kansan nimissä, millä ei kuitenkaan ollut todellisuuspohjaa.⁴

Myös Saksan työväenliikkeessä, joka toimi varsin pitkälle Suomen työväenliikkeen esikuvana varsinkin ideologisella tasolla, oli Ranskan vallankumouksen perinne voimakas, esimerkiksi sen tunnuslauluna oli marseljeesi ennen kansainvälistä. Uudet työväenpuolueet olivat muutenkin vallankumouksellisia, varsinkin jos ne olivat marxilaisia.⁵

Suurlakko ja suomalainen radikalismi liittyi oleellisesti Venäjän yhdenmukaistamispolitiikan vastustamiseen, mutta myös teollistumisen mukanaan tuomaan luokkaristiriitaan. Laajemman taustan tapahtumille tarjoaa Ranskan suuresta vallankumouksesta alkanut prosessi, jonka jälkimainingit saavuttivat Suomen 1900-luvun alussa. Läntinen Eurooppa oli kulkenut vallankumouksesta toiseen 1800-luvun aikana, siten että 1830-luvun jälkeen porvarillinen liberalismi ei enää tarvinnut vallankumousta tai edes halunnut sellaista. Toisaalta uudelle proletariaattioituneelle sosiaalista vallankumousta ajaneelle sukupolvelle porvarillinen vallankumous säilyi ajankohtaisena, koska tie työväenluokan voittoon ja sosialismiin riippui porvarillisesta vallankumouksesta. Ranskan vallankumous antoi ihmisille tunteen, että he voivat omalla toiminnallaan muuttaa historiaa sekä vapauden, veljeyden ja tasa-arvon.⁶

Suomalaiset olivat saaneet seurata lehdistä pitkin vuotta Venäjän tapahtumia. Tämä tapahtui tietenkin sensuurin asettamissa rajoissa. Kuitenkin Venäjän suurlakosta oli laajoja selostuksia, joiden yhteydessä pohdittiin tarkkaan, millaisia seurauksia lakosta voisi olla.⁷

Vallankumouksen tuntua loi eniten kansalliskaarti, joka samoin kuin Ranskan vallankumouksen aikainen edeltäjänsäkin perustettiin turvaamaan yleistä järjestystä sekä estämään yhteenotot suomalaisten siviilien ja venäläisten sotilaiden välillä. Kaartin syntyyn vaikutti lisäksi Suomen kaartinpataljoonan lakkauttaminen paria kuukautta aikaisemmin. Se oli ainoa joukko-osasto, joka oli säilytetty, kun Suomen sotaväki lakkautettiin 1901. Kansalliskaarti perustettiin siten täyttämään järjestysvallassa ollutta aukkoa.⁸

---

⁴ Hobsbawn 1990, 48; Pipes 1990, 21, 129-130, 139, 143.

⁵ Hobsbawn 1990, 44.

⁶ Hobsbawn 1990, 39-40, 111.

⁷ Työmies (TM) 26.10.1905, 3, 27.10.1905, 2-3, 28.10.1905, 2-3.

⁸ Salkola 1985a, 45-46; Salkola 1985b, 32.

Suurlakon vallankumouksellisuudella oli pidemmät perinteet kuin vain Venäjän tilanne. Venäjälläkin vallankumous oli Ranskan vallankumouksen perillinen. Suomen vallankumouksellisuuden puhkeaminen johtui Venäjästä ja sen harjoittamasta politiikasta. Tämä ei kuitenkaan yksinomaan riitä selittämään vallankumouksen saamaa kannatusta.

1.2 Tutkimustehtävä ja metodit

Suurlakkoa ja sitä seurannutta ajanjaksoa on tarkasteltu lähinnä Suomen ja Venäjän välisten poliittisten suhteiden yhteydessä, kotimaisten puolueiden suhtautumisena autonomiataisteluun sekä yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen ja eduskuntauudistukseen. Näkökulma on ollut poliittinen ja ylärakenteita tutkiva. Myös työväenliikkeen tutkimus on keskittynyt pääasiassa ylätasoon ongelmiin. Tämän tutkielman tarkoituksena on suurlakon ja Viaporin kapinan välisen levottoman ajanjakson tutkiminen sosiaalhistorian näkökulmasta. Tällöin tarkastelun keskiöön tulevat vallankumouksellinen tilanne ja lakot.

Antti Kujala on tuonut esiin vuoden 1905 tapahtumien vallankumouksellisen luonteen, mutta hänkin on tutkinut sitä pääasiassa poliittisen historian näkökulmasta. Risto Alapuro puolestaan on tutkinut varsin laajasti kansalaissotaa ja sitä edeltänyttä aikaa nimenomaan vallankumouksena. Suurlakkomurrosta Alapuro pitää kuitenkin enemmän työväestön integroitumisena vallitsevaan järjestelmään kuin työväenliikkeen kehittymisenä sen kärjekkääksi haastajaksi.⁹

Arvostellessaan historiantutkimuksen kuvaa kansalaissodasta Alapuro kiinnittää huomiota siihen, että tutkijoiden näkemys ei ota vakavasti huomioon, että kysymyksessä oli vallankumouksen yritys ja että vallankumouksen näyttämönä on valtio ja vallankumoukset ovat kamppailua valtiovallasta. Siksi päähuomio pitäisi Alapuron mukaan suunnata valtioon. Toiseksi myös Venäjän tapahtumien vaikutus Suomen sisäiseen vallankumousprosessiin välittyi erityisesti valtion kautta. Yleensäkin

---

⁹ Alapuro 1995a, 144-147; Alapuro 1997, 76.

vallankumoukset ovat liittyneet sotiin ja muihin kansainvälisiin kriiseihin tällä vuosisadalla eikä Suomi ole tässä poikkeus. Nimenomaan valtio on se instituutio, joka on yhden maan sisäisten luokkasuhteiden ja kansainvälisen järjestelmän solmukohta. Kolmanneksi juuri valtio oli ennen maailmansodan aikaa säännellyt työväestön mahdollisuuksia kollektiiviseen toimintaan niin Suomessa kuin muuallakin. Valtion luonteesta riippui missä määrin työväestö oli tai ei ollut poliittisesti integroitunut maailmansodan alkaessa.¹⁰

Määritellään vallankumousta Alapuro käyttää hyväkseen Charles Tillyn käsitystä vallankumouksellisesta tilanteesta. Monien vallankumousteorioiden mukaan vallankumous on perusteellinen, nopea ja väkivaltainen muutosprosessi poliittisissa instituutioissa, sosiaalisissa rakenteissa ja hallitsemispolitiikassa. Vallankumous erotetaan näin kapinasta, mellakasta, kaappauksista ja itsenäisyysodista. Tillyn mukaan tällainen erottelu kuvaa kuitenkin vallankumouksen tuloksia eikä sitä prosessia, joka tähän johtaa. Riippuen siitä kuinka nopea ja perusteellinen käsitetään, vallankumouksia ei ole välttämättä koskaan tapahtunut. Vallankumous pitää määritellä siinä kohdassa missä se tapahtuu eikä lopputuloksen kautta. Vallankumouksessa on keskeistä, että jokin luokkapohjainen organisoitunut ryhmä tai todennäköisemmin useiden ryhmien liittouma ottaa haltuunsa valtiokoneiston, ja samalla valtiovallan haltijoiden luokkapohja ainakin osaksi muuttuu.

Tillyn mukaan vallankumouksellista tilannetta luonnehtii kaksoisvalta. Tämä käsite on peräisin Leniniltä ja Trotskilta ja tarkoitettu kuvaamaan Venäjän vallankumouksen tilannetta, mutta Tilly laajentaa sen merkityksen kaikkiin vallankumouksiin. Vallankumouksellinen tilanne alkaa, kun olemassa oleva hallitus saa kilpailijoita, kilpailijat saavat huomattavaa kannatusta ja hallitus on kykenemätön vastatoimiin. Vallankumouksellinen tilanne voi siten ilmetä ilman vallankumouksellista lopputulosta. Kysymys on siitä, kuinka lähellä olemassa oleva hallitus on sitä pistettä, että se vaihdetaan. Kun on vain yksi hallitus jäljellä, eikä menestyksekkäitä kilpailijoita ole, niin vallankumouksellinen tilanne on ohi. Vain harvoilla vallankumouksellisilla tilanteilla on vallankumouksellinen lopputulos. Alapuro pitää tätä mallia sopivana suuriin vallankumouksiin, mutta Suomessa se ei toteutunut vuosina 1917 ja 1918. Suomessa järjestysvaltakoneiston häviäminen ei ollut mikään viimeinen askel kohti vallankumouksellista tilannetta, vaan koko prosessi alkoi siitä.

---

¹⁰ Alapuro 1997, 58; Tilly 1995, 6.

Vuoden 1905 osalta Alapuro esittää, että vallankumouksellinen tilanne levisi Suomeen lokakuussa. Suomen olosuhteet olivat suotuisat yleiselle mobilisaatiolle ja kollektiiviselle toiminnalle sekä maaseudulla että teollisuustyöväestön keskuudessa. Suurlakossa oli kyse siitä, että Venäjän hallitusvalta oli lamaantunut Venäjän oman yleislakon takia ja Suomessa syntyi pääasiassa HTY:n piiristä kansallislakon keskuskomitea, jolla oli aluksi laaja koko kansaa koskeva tuki takanaan ja myöhemmin perustuslaillisten kanssa välien mentyä poikki vielä järjestyneen työväestön yksimielinen tuki. Sosiaalidemokraatit pystyivät esittämään vaatimuksia Venäjän hallitukselle, koska se oli kykenemätön johtamaan poliisia ja armeijaa.¹¹

On selvää, että laajamittaista liikehdintää eivät synnytä ihmisten kärsimykset ja ahdinko sinänsä. Ihmisillä täytyy olla jonkinlainen käsitys siitä, että heidän kärsimyksensä eivät ole välttämättömiä, maailman menoon kuuluvia asioita, vaan johtuvat yhteiskunnallisista sekoista ja ovat muutettavissa. Heillä täytyy olla siis ideologia, vaikka yksinkertainenkin. Koska laajamittainen liikehdintä koettelee yhteiskunnallisia valtasuhteita, asettaa vallitsevat sosiaaliset järjestelyt tavalla tai toisella kyseenalaiseksi, se on mahdollinen vain, jos liikehtijöillä on resursseja voimankoukseen eli edellytyksiä toimia yhdessä, järjestäytyä, tai jos liikehdintää ei jostakin muusta syystä tehokkaasti estetä poliittisen valvonnan avulla tai loppujen lopuksi poliisin ja armeijan avulla. Kollektiiviseen liikehdintään tarvitaan jo olemassa olevia organisaatioita, sillä yksilöt eivät ala joukkotoimintaan.¹²

Sosiaalisella mobilisaatiolla tarkoitan Tillyä mukailen sitä prosessia, jossa ryhmä muuttuu passiivisesta aktiiviseksi toimijaksi julkisessa elämässä. Mobilisaatiossa ryhmän pitää olla aktiivisesti tietoinen ulkopuolisesta maailmasta. Mikä tahansa mobilisaatio maksaa enemmän köyhille ja voimattomille. Kuitenkin köyhät ryhmät, jotka jo ovat mobilisoituneet, ovat halukkaita kollektiiviseen toimintaan vaatimalla uusia etuoikeuksia ja edullisempia asemia.¹³ Sosiaalinen tarkoittaa tässä kaikkea muuta toimintaa paitsi poliittista, vaikka sitäkään ei voi kokonaan jättää tutkimuksesta pois ajankohdan luonteen takia. Olen ottanut poliittiset tapahtumat mukaan lähinnä tutkimuskirjallisuuden kautta.

---

¹¹ Tilly 1978, 191-195, 202, 216-217; Tilly 1995, 15; Alapuro 1988, 114-115, 122, 143-144, 159-160; Alapuro 1997, 63.

¹² Alapuro 1995b, 252-253; Shorter-Tilly 1974, 338.

¹³ Tilly 1978, 69, 74-76.

Tämän työn tarkoituksena onkin edellä mainittujen huomioiden pohjalta tutkia vuoden 1905 suurlakkoa ja sitä seurannutta aikaa Viaporin kapinaan saakka Helsingissä nimenomaan vallankumouksellisena prosessina. Tillyn ja Alapuron käyttämä teoria vallankumouksellisesta tapahtumasta toimii tämän tarkastelun runkona. Tutkielman toinen luku on varsinaisen tutkimuksen taustaluku ja kolmannessa luvussa käsittelen suurlakkoa vallankumouksena. Kiinnitän huomiota erityisesti kansallis- ja punakaartiin ja sen toimintaan. Miten vallankumouksellisuus ilmeni suurlakon aikaisessa Helsingissä? Lisäksi tarkastelen lakon aikaista kontrollia ja sen merkitystä sekä köyhimmän väestöosan avustamiseksi järjestettyä toimintaa. Punakaartiin palaan vielä kuudennessa luvussa Viaporin kapinan yhteydessä. Tällöin keskeistä on, ketkä suomalaiset osallistuivat kapinaan ja miten osanotto suhteutuu muuhun ajanjakson radikaalisuuteen?

Kollektiivisen toiminnan historia on poliittista historiaa sekä sosiaali- ja taloushistoriaa.¹⁴ Sortovuosia ja suurlakkoa on tutkittu varsin perusteellisesti poliittisen historian näkökulmasta, mutta sosiaalihistorian osuus on jäänyt puutteelliseksi. Vallankumouksellisuuden ylärakenteiden lisäksi on tarpeellista tutkia tavallisten työläisten osuutta tapahtumiin ja näin syventää käsitystä kokonaisuudesta. Alarakennetta tutkin ns. ruohonjuuritason menetelmillä. Tälle aiheiltaan ja metodeiltaan kirjavalle orientaatiolle on tyypillistä mm. se, että huomio keskitetään siinä ihmisten arkipäivään ja arkikokemukseen, halujen ja tarpeiden ilmaisemiseen ennemmin kuin intressien organisoituneeseen ajamiseen eli niihin ryhmiin, joista historia ylhäältä vaikenee. Samalla kun tutkimus pyrkii lähemmäksi toimivaa subjektia, se tavoittelee myös kokonaisvaltaisempaa kuvaa tutkimuskohteestaan.¹⁵

Matti Peltosen mukaan se uusi, mitä uudet tutkimussuuntaukset, kuten mentaliteettien historia tai mikrohistoria ovat tuoneet, on ajattelun ja toiminnan suhteen kyseenalaistaminen. Ilmiöt, jotka aikaisemmin ovat olleet joko perifeerisiä tai sovinnaisista vaikeita tutkia, ovat nousseet tutkimuksen keskiöön. Tutkittavaksi on nostettu inhimillisen toiminnan kiteytyneitä muotoja, käytäntöjä, joissa ihmisen ajattelun ja käyttäytymisen suhde on mielenkiinnon kohteena. Menneisyyden ihmisen ajatuksia ei voi nähdä sen enempää kuin mitä heidän aikanaan esittämistä paljastuksista on jäljellä. Toisen pään sisälle ei pääse, vaan ajatuksia on tulkittava käyttäytymisestä. Vanhemmassa poliittisessa tai kulttuurihistoriassa vain valtiomiehet, poliitikot,

¹⁴ Tilly 1978, 232.

¹⁵ Kettunen 1986, 29; Peltonen 1988, 9.

taiteilijat, tiedemiehet ja joskus teollisuusjohtajat olivat aitoja subjekteja, ihmisiä, jotka vaikuttivat itse omaan elämäänsä. Muut olivat hallinnonin ja sopeuttamisen kohteita. Uudessa tutkimuksessa pyritään tietoisesti nostamaan myös alempien kerrosten yksilöt subjekteiksi, tietoisiksi ja erehtyviksi ihmisiksi. Kun suurmiesten historiasta siirrytään ”kansan historiaan” tai ”historiaan alhaalta”, on kyseessä myös teoreettinen muutos. Esimerkiksi yhden yhtenäisen ”ajan henki” -tyyppisen mentaliteetin sijasta useimmat tutkijat puhuvat useista samanaikaisista mentaliteeteista.¹⁶

Ruohonjuuritason metodina olen käyttänyt lähinnä yhdysvaltalaisia tutkimuksia Venäjän vallankumouksesta. Niissä pyritään vallankumouksen tulkintoihin vaihtamalla näkökulma alhaalta ylöspäin (history from below). Tällöin esimerkiksi helmikuun vallankumous nähdään tuhansien nälkäisten, vihaisten ja sotaan kyllästyneiden naisten ja miesten spontaanina reaktiona.¹⁷

Dominoiva näkemys Venäjän vallankumouksesta on ollut, että aktivistien pieni klikki ujutti itsensä valtaan ilman yhteyttä tai apua tietämättömiltä kansanjoukoilta. Tällainen näkemys on hyvin vahvana esimerkiksi Richard Pipesin tutkimuksissa. Ruohonjuuritason tutkimukset tuovat tutkimuksen kohteeksi kabinettiministerin ja maanpakolaistenraalin sijasta metalli- ja tekstiilityöläisen. Tällöin tutkimus keskittyy erityisesti lakoihin, joiden merkitys oli keskeistä työläisten mobilisaatiossa.¹⁸

Lakot artikuloivat työläisten pyrkimyksiä paljon ymmärrettävämmin ja selvemmin kuin muut aktivismin muodot ja siten selittävät tärkeää kysymystä työläisten tietoisuudesta eli mitä työläiset halusivat uudelta vallankumoukselliselta hallitukselta. Keskeisimmät vaatimukset vuoden 1917 aikana olivat tärkeysjärjestyksessä seuraavat: palkat, työolosuhteet, kunnioittava käytös, kontrolli työhön ja viimeisenä poliittiset vaatimukset.¹⁹

Taustana tälle lähestymistavalle on Edward Shorterin ja Charles Tillyn tutkimus Ranskan lakoista 1830-1968. Keskeisenä tutkimustuloksena on, että lakot olivat työväenliikkeen poliittisen toiminnan instrumentti. Lakot eivät olleet suunnattu työnantajia vaan poliittisia vaikuttajia vastaan. Taloudelliset vaatimukset olivat juoni, jolla saatiin mobilisaatio aikaiseksi. Niillä, jotka olivat lakon johdossa, oli toisia

¹⁶ Hobsbawm 1988, 13; Peltonen 1992, 8-10, 15-17.

¹⁷ Suny 1987, 3-4.

¹⁸ Kaiser 1987, vii, x; Pipes 1990, 397.

¹⁹ Koenker-Rosenberg 1989, 8, 272.

ajatuksia kuin leipä ja voi. Lakkoja ei siis kannata sinänsä jakaa ammatillisiin ja poliittisiin. Tällainen menetelmä ei kuitenkaan riitä selittämään työläisten motivaatiota lakkoiluun.

Tutkimukset Venäjän vallankumouksesta ruhonjuuritasolla ovatkin tuoneet monisyisemmän näkemyksen lakoille. Suurimmalle osalle työläisistä lakot olivat tärkeämpi kokemus kuin varsinainen osanotto politiikkaan. Ne olivat vallankumouksen ydintä. Lakot toimivat keskeisenä kanavana sekä työläisten että työnantajien mobilisaatiossa. Vaatimukset työpaikalla, kuten kunnioitettava käytös ja työn kontrollointi ilmensivät sitä demokratisoitumiskehitystä, mikä tapahtui työpaikkojen ulkopuolella. Suuret lakot oli suunnattu mieluummin omistavaa luokkaa kohtaan kuin hallitusta, vaikka ne auttoivatkin väliaikaisen hallituksen kaatamisessa.²⁰

Vaikka suomalaisessa tutkimuksessa ei olekaan varsinaisesti keskitytty yksittäisiin henkilöihin ja työväenliikettäkin on tutkittu varsin kattavasti, on tavallisten työläisten ääni jäänyt varsin heikoksi. Tutkimus on keskittynyt etupäässä valtaapitävien tarkasteluun. Tarvitaan siis uusia menetelmiä, jotta vuosien 1905 ja 1906 tilannetta ymmärrettäisiin paremmin. Koska vallankumous on paljon muutakin kuin poliittisen ylätasen tapahtumia, on syytä tutkia myös Suomen osalta ruohonjuuritasolla tapahtumia. Miten työläiset reagoivat ensiksi suurlakkoon ja sen jälkeen yleiseen kehitykseen? Tutkin tätä kehitystä nimenomaan lakkojen ja niissä esitettyjen vaatimusten kautta. Miten lakot kuvaavat ajankohdan vallankumouksellista luonnetta ja radikaalisuutta? Hypoteesina on, että näin saadaan syvempi kuva tämän ajan tapahtumista ja huomataan, että työläisten omat päämäärät saattoivat poiketa SDP:n ajamista virallisista päämääristä. Tutkielman neljäs luku käsittelee työläisten vaatimuksia suurlakon aikana ja viides luku SDP:n virallisia tavoitteita ja työläisten omia päämääriä vuonna 1906.

Olen rajannut tutkielman vuoden 1905 suurlakon ja Viaporin kapinan väliseen aikaan ja Helsinkiin. Suurlakko toimii varsin luonnollisena alkupisteenä, koska työväenjärjestöjen jäsenmäärät alkoivat kasvaa räjähdysmäisesti suurlakon vaikutuksesta. Myös lakot ja niihin osallistuneiden ihmisten määrä lisääntyivät oleellisesti verrattuna aikaisempaan. Kokonaan edeltävää aikakautta ei voi kuitenkaan ohittaa, koska monet prosessit olivat käynnistyneet jo aikaisemmin. Tämän vuoksi käsittelen toisessa luvussa tutkimuskirjallisuuden kautta suurlakkoon johtaneita

---

²⁰ Koenker-Rosenberg 1989, 7-11, 327-329; Shorter-Tilly 1974, 342-343.

tapahtumia. Viaporin kapina merkitsi punakaartien lakkauttamisen takia vallankumouksellisen radikalismien loppua Suomessa laajemmalla merkityksellä. Loppukesään ja syksyyn 1906 osuu myös ammatillisen työväenliikkeen kannalta tärkeitä tapahtumia. Elokuussa aloitti toimintansa Suomen työväen ammattiliittojen väliaikainen keskustoimikunta, joka oli Suomen ammattijärjestön esiaste. Elokuussa poliittinen ja ammatillinen työväenliike jaettiin myös virallisesti, kun puolueen ja ammattiyhdistysten väliin perustettiin piiriorganisaatiot Oulun puoluekokouksessa. Helsinki tarjoaa riittävän laajan ja urbaanin ympäristön mobilisaation tutkimiselle. Vaikka muualla maassa olosuhteet ja tapahtumat saattoivat olla hyvinkin erilaisia, niin Helsinki toimi kuitenkin esimerkkinä koko maalle.

1.3 Lähteet ja aikaisempi tutkimus

Perustavaa laatua olevia lähteitä tälle tutkimukselle ovat Kansallisarkiston suurlakkoa valaiseva aineisto, jonka on pääasiassa kerännyt Tekla Hultin heti lakon jälkeen. Sen tärkein anti on ollut erilaiset julistukset ja ilmoitukset lakon ajalta. Työväenarkiston Vuosien 1905-06 kokoelma täydentää osaltaan näitä ilmoituksia. Kokoelmassa on myös kansallislakon keskuskomitean pöytäkirjat liitteineen sekä Viaporin kapinan kuulustelupöytäkirjat. Kansanarkistosta löytyy myös vastaava kokoelma ja se sisältää muun muassa suurlakon jälkeen perustetun suurlakkokomitean pöytäkirjat. Kokoelmissa on myös aineistoa työläisten omista vaatimuksista ja toimivat siten perusaineistona myös ruhonjuuritason tutkimukselle.

Eino I. Parmasen kokoelma Kansallisarkistossa sisältää hänen ensimmäistä sortokautta koskevan Taistelujen kirjaa varten kokoamansa laajan haastattelu- ja muistelmia aineiston. Aineisto on koottu pääosin 1930-luvulla. Ne on kerätty varsin asenteellisella mielellä ja kaikkein käyttökelpoisimpia ovatkin päiväkirjat.

Ruhonjuuritasolle pääsemiseksi olen käynyt läpi kaikki Työväen ja Kansanarkistossa olevien Helsingin ammattiosastojen pöytäkirjat suurlakosta seuraavan vuoden syksyyn. Niiden avulla olen selvittänyt työväestön mielialaa sekä ammatillisia lakkoja.

Sanomalehdissä kirjoitettiin lakkoviikon tapahtumista runsaasti ja kiihkeästi. Työväestön mielipidettä edustaa Työmies, perustuslaillista näkökulmaa

Helsingin Sanomat ja Hufvudstadsbladet ja myöntövyvyssuuntaa Uusi Suometar. Suurlakkoa koskevan uutisoinnin olen käynyt läpi kaikista lehdistä. Vuoden 1906 osalta olen käynyt Työmiehen kokonaan läpi ja selvittänyt sen avulla lakkoja. Muita lehtiä olen käyttänyt valikoidusti suurimpien lakkojen ja Viaporin kapinan osalta. Yleisesti voi todeta, että jos lehdissä esiintyi suuria erimielisyyksiä tapahtumien kulusta, niin yleensä vastapuoli julkaisi oman vastineensa kilpailevassa lehdessä.

Lakkojen tutkimisessa ovat olleet apuna myös Työtilastolliset aikakauslehdet vuosilta 1907 ja 1908. Vuoden 1907 lehdessä on tilastot Suomen lakoista 1903-1906. Tiedot on kerätty Työmiehestä ja Hufvudstadsbladetista, joten voi olettaa, että suurin piirtein lakon kummankin osapuolen näkemykset on tuotu esille ja tiedot Helsingin osalta pitävän paikkaansa niin hyvin kuin lakoista on ylipäätään ollut mahdollista saada tietoa. Muun maan osalta luvut ovat hyvin ylimalkaisia. Vuoden 1908 julkaisussa tietoja on kerätty jo suoraan työnantajilta ja –tekijöiltä.

Olen käyttänyt jonkin verran muistelmia hyväksi. Viaporin kapina ja erityisesti kansalaissota ovat luoneet muistelijoille varsin värittäneen kuvan tapahtumista, joten ne teokset, jotka perustuvat ennen Viaporin kapinaa tehtyihin päiväkirjoihin ovat kaikkein käyttökelpoisimpia, parhaana Tekla Hultinin päiväkirjat. Lisäksi on mainittava, että varsinaisia työväestön muistelmia ei ole olemassa.

Aiheeni kannalta keskeinen kysymys vanhaa työväenliikettä koskevassa kirjallisuudessa on se, oliko työväenliike vallankumouksellinen vai maltillinen. Antti Kujala tuo esiin, että vuoden 1905 tapahtumien yhteydessä ei ole juurikaan puhuttu vallankumouksesta, vaikka tapahtumia voikin yhtä hyvin pitää kesken jääneenä vallankumouksena, kuten Venäjälläkin. Yhteiskuntarauha ei olisi Suomessa järkkynyt, ellei Venäjän hallitus olisi joutunut ahtaalle. Tässä mielessä kehitys Suomessa oli seurausta Venäjän tilanteesta. Suomessa levottomuudet eivät olleet spontaaneja vaan koko ajan aktivistipuolueen ja työläisaktivistien johtamia. Kujala käyttää joukkoliikehdinnästä termiä kadun vallankumous. Se oli sarja aktivistien ja työläisaktivistien toimia, venäläisen hallitusvallan vastatoimia ja niiden laajenemista ilman että kumpikaan puoli näki mahdolliseksi ryhtyä harjoittamaan laajamittaista väkivaltaa.

Kujala kiinnittää huomiota myös siihen, että työväenliikkeen omassa historiakuvassa vuoden 1905 valtiollinen taistelu on jäänyt äänioikeustaistelun varjoon. Tämä johtuu siitä, että työväenliikkeen toiminnan pohjaksi vakiintui vuodesta 1906 lähtien ja erityisesti vuoden 1918 tapahtumien johdosta ns. luokkataistelu, jonka kanssa

isänmaallisuus ja kansallinen toiminta olivat ideologisessa ristiriidassa. Sitä paitsi äänioikeustaistelu johti vuonna 1905 voittoon, mutta autonomiakiista vain puolinaisiin ja myöhemmin peruuntuneisiin tuloksiin.²¹

Kujalan mukaan työväenliikkeen vallankumouksellisuus oli alun perin lähtöisin Venäjän hallituksen repressiivisestä yhdenmukaistamispolitiikasta eikä suhteista työnantajiin tai kotimaiseen porvaristoon. Se ainoastaan levisi vähän myöhemmin myös viimeksi mainittuihin. Vuonna 1905 työväenliike oli kuitenkin enemmän kansallinen vallankumousliike kuin koskaan aikaisemmin tai sen jälkeen. Kansainväliset suhdanteet vaikuttivat Suomen työväenliikkeen valtiolliseen radikalismiin, mutta ensimmäiset merkit tästä radikalismista syntyivät kuitenkin ennen kuin Kaukoidän sota alkoi horjuttaa Venäjän hallitusta. Toisin sanoen radikalismi oli alun perin kotoista tekoa. Kujalan mielestä suurlakon vallankumouksellisuus tuli selkeimmin esiin ajatuksessa korvata yksinvaltius ja säätyvaltiopäivät yleisellä ja yhtäläisellä äänioikeudella valitulla kansalliskokouksella. Sen tarkoituksena oli säätää kansanvaltainen eduskuntaudistus ja suhteet Venäjään määrittävät perustuslait. Väliaikaisen hallituksen valinta suurlakon yhteydessä lauantaina 4.11. oli myös selkeästi vallankumouksellinen teko.

Hannu Soikkanen on käsitellyt vallankumoustematiikka väitöskirjassaan, mutta ongelmana hänen työssään on, että hän pitää työväestön vallankumouksellisuutta marxilaisena, sosialismiin tähtäävänä, mitä se ei todellisuudessa ollut.²²

Risto Alapuro korostaa vuoden 1905 yhteydessä sitä, että Japanin sodalla oli suurempi merkitys yleiselle ja yhtäläiselle äänioikeudelle kuin kotimaisilla toimilla. Kujalan mukaan ulko- ja sisäpoliittisen kriisin syveneminen oli kylläkin välttämätön edellytys, mutta Venäjän tapahtumat antoivat ratkaisevan sysäyksen vain kahdesti: ensimmäisen kerran vallankumouksen alussa tammikuun lopulla ja toisen kerran lokakuussa 1905, jolloin suurlakko alkoi. Yksin suomalaiset eivät voineet syrjäyttää hallitusta. Suomen suurlakko ei olisi ollut mahdollinen ilman Venäjän vastaavaa lakkoa, mutta suurlakon syntyedellytykset olivat kypsyneet vuoden mittaan maan omien tapahtumien ansiosta.²³ Kujalan tutkimukset tuovat varsin tarpeellisesti esille yleisvaltakunnallisen näkökulman ja suomalaisten yhteydet Venäjän vallankumouksellisiin ryhmittymiin.

---

²¹ Kujala 1996, 375.

²² Soikkanen 1961, 75.

²³ Kujala 1987a, 93-94; Kujala 1996, 24, 357-358; Alapuro 1988, 11.

Pirjo Ala-Kapee tutki suurlakon vallankumouksellisuutta sen mukaan, miten eri paikkakunnilla hyväksyttiin punainen julistus. Hän määritteli vallankumouksen siten, että se on voimassaolevan valtio- tai oikeusjärjestyksen kumoamista tai muuttamista. Niinikään kansalliseen itsemääräämisoikeuteen tai riippumattomuuteen tähtäävät liikkeet ovat vallankumouksellisia, sillä kansallisten tavoitteiden toteuttaminen aiheuttaa voimassa olevien valtiosopimusten ja perustuslakien kumoamista.²⁴ Ala-Kapeelle vallankumouksen tutkimisen lähtökohta on selvästi lopputuloksesta käsin lähtevä.

Jari Ehrnroothin mukaan suurlakko oli luonnonvoimaisesti puhjennut vallankumoustahtuma, jonka juuret olivat jossakin syvällä Venäjällä. Tällainen näkemys vallankumouksista, jotka puhkeavat jonkin salaperäisen pakottavan voiman ansiosta ei ole kuitenkaan kovin hedelmällinen, siinä vain todetaan tapahtunut ja syyt jäävät pimentoon.²⁵

Laajemmassa mittakaavassa vallankumouksellisuus liittyy keskusteluun vuoden 1918 sodan luonteesta. Jari Ehrnroothin mukaan nykytutkimuksessa on 1960-luvulta lähtien siirrytty vapaus- ja luokkasota-projektioista kohti sodan molempia osapuolia ymmärtävään konsensus-projektioon. Kansallisen sovun ja sovittelun hengessä on syntynyt rauhoittava ja sympaattinen työväenvallankumouksen ajopuu-teoria. Kansalaisista ei perustunutkaan syviin ristiriitoihin eikä Suomen työväenvallankumouksen taustalla ollut syvää ruohonjuuritason tyytymättömyyttä. Punaisten vallanotto on alkanut näyttää ennen muuta vallankumoukselta johon jouduttiin.²⁶

Tämän ns. konsensus-projektin keskeinen kirja on Kansa liikkeessä-kokoomateos, jonka kantavana ajatuksena on, että fennomanian vaikutuksesta kansanliikkeet pyrittiin integroimaan yhteiskuntaan ja näin niillä oli ennen kaikkea eheyttävä vaikutus. Risto Alapuro korostaa tutkimuksissaan työväenliikkeen maltillisuutta ja ulkoisten tapahtumien ratkaisevaa merkitystä vallankumouksen synnyssä.²⁷

---

²⁴ Ala-Kapee 1972b, 2.

²⁵ Ehrnrooth 1992, 64.

²⁶ Ehrnrooth 1992, 22-23.

²⁷ Alapuro 1997, 76; Alapuro 1988, 194-195; Alapuro-Stenius 1989, 8-52.

Lakkoja ja niiden yhteyttä suurlakon jälkeiseen murrokseen on tutkittu melko vähän. Pauli Kettunen toteaa, että vanhojen poliittisten rakenteiden murtuminen poisti ammatillisen järjestäytymisen tiellä olleita sosiaalisia esteitä. Suomalaisen ammattiyhdistysliikkeen riippuvuus poliittisesta joukkoliikkeestä oli yksi sen rakenteellisista erikoispiirteistä.²⁸

Kari Teräs on laajassa Turun työväenliikettä koskevassa tutkimuksessaan tuonut esiin suurlakon jälkeisen ajan erityispiirteitä. Suurlakon jälkeen työväen taloudellisessa luokkataistelussa tapahtui kaksi merkittävää kehityskulkua: ensinnäkin järjestöjen merkitys kasvoi ja toiseksi työväenliikkeen aatemaailma, sosialismi erilaisine versioineen, levisi myös ammatillisen järjestäytymisen kautta. Ay-liike oli kiinteä osa sosiaalidemokraattista työväenliikettä. Suurlakon jälkeisinä vuosina tultiin siihen tilanteeseen, jossa työväen taloudellisten etujen ajaminen järjestöjen kautta merkitsi samalla jonkinasteista sitoutumista sosialistiseen työväenliikkeeseen. Hänen mukaansa työtaistelut olivat osa työväestön poliittista heräämistä. Niihin liittyi selvä ideologinen ulottuvuus. Työväestö halusi toteuttaa demokratian ja tasa-arvon ihanteita myös työelämässä, jossa sosiaaliset alistussuhteet olivat vielä vallitsevina. Lakko-aallon taustana olivat ennen muuta työsuhteiden ulkopuoliset tekijät. Teräs ei ole kuitenkaan ottanut tutkimukseensa itse suurlakkoa ja sen luomaa vallankumouksellista tilannetta eikä uuteen suurlakkoon valmistautumisen luomaa tilannetta vuonna 1906, joka ehkä parhaiten näkyikin Helsingissä.²⁹

Tutkielman taustalukuja varten hyödyllisiä teoksia ovat olleet Antti Kujalan tutkimus Venäjän hallitus ja Suomen työväenliike 1899-1905, Jouko Heikkilän Kansallista luokkapoliittikkaa ja Aarne Mattilan Työmarkkinasuhteiden murros Suomessa. Viimeksi mainittu edustaa melko harvinaista alaa pyrkiessään selvittämään nimenomaan ammatillisen järjestäytymisen kehitystä ja sen suhdetta poliittiseen työväenliikkeeseen ennen suurlakkoa. Mattilan tutkimus on empiirisesti kattava suurlakkoon asti ja sen tutkimuskohteena on työnantaja-työntekijä-suhteen muotoutuminen kollektiivisena ilmiönä Suomen työmarkkinoilla.

Sigurd Roosin 1907 ilmestynyt Suomen kansallislakko on oikeastaan ainoa teos, joka pyrkii esittämään lakon kulun kokonaisvaltaisesti. Se etenee tunti tunnilta kattaen lähes kaikki tapahtumat. Lähteinä Roos on käyttänyt pääasiassa pöytäkirjoja ja sanomalehtiä, mutta mainitsee, ettei ole saanut käyttöönsä kaikkea

---

²⁸ Kettunen 1986, 74.

²⁹ Teräs 1995, 134, 191.

materiaalia, joka on selvä piikki sosiaalidemokraateille. Vaikka teos pyrkii objektiivisuuteen, siinä on kuitenkin vahva perustuslaillinen leima. Joka tapauksessa teoksesta on ollut paljo hyötyä lakon kokonaiskuvan kannalta.

Pirjo Ala-Kapee ja Erkki Lod ovat käsitelleet opinnäytteissään suurlakkoa Tampereella ja Turussa. Nämä tutkimukset ovat tarjonneet laajempaa näkemystä aiheeseen paikallistasolla. Suurlakkoa valtiollisesta näkökulmasta ovat tutkineet Osmo Jussila, Antti Kujala ja Hannu Soikkanen. Matti Klinge on Ylioppilaskunnan historiassaan käsitellyt ylioppilaskaartia ja ylioppilaiden avustustoimintaa. Kun tutkitaan työväenliikettä, ovat Soikkasen teokset sosiaalidemokraattisesta puolueesta välttämättömiä kokonaiskuvan aikaansaamiseksi. Edellä mainitut tutkimukset ovat kukin osaltaan romuttaneet joulukuun 6. päivän tirkistysreikää ja näin tarjoavat nykytutkijalle vertailukohdan muistelma-aineiston värittyneisyydelle. Matti Peltosen artikkeli Vuojoen kartanon lakosta on antanut mielenkiintoisen näkökulman lähestyä suurlakkoa ja on ainoa tutkimus, joka tuo esiin ruohonjuuritason näkemyksen lakon merkityksestä.

2. TYÖVÄENLIIKKEEN RADIKALISOITUMINEN

2.1 Poliittinen työväenliike

Työväenkysymyksen ja samalla joukkojärjestäytymisen ehdoton taitekohta Suomessa oli 1890-luvun jälkimmäinen puolisko, jolloin työläiset alkoivat järjestäytyä omilla ehdoillaan. Niin sanottu punainen lakkovuosi 1896 oli tärkeä murroskohta. Päinvastoin kuin aikaisemmat yksittäiset lakot rakennustyöläisten kamppailu Helsingissä johti silloin siihen, että työläiset ja työnantajat lähtivät omille järjestöisille poluilleen.

Venäläistämispolitiikan vastustamiseen tarvittiin myös työväestön tuki. Ensimmäistä kertaa yläluokka kääntyi laajojen kansankerrosten puoleen suuren adressin nimien keräämisen yhteydessä ja kutsuntalakkojen järjestämisessä ja tunnusti työväestön siis poliittisesti. Tunnustaminen oli kuitenkin vaillinaista. Se ei sisältänyt keskustelu- ja neuvottelu-oikeutta, eikä sillä ollut mitään tekemistä äänioikeuden kanssa. Se muistutti lähinnä uskollisuuden ilmauksia esimerkiksi patsaiden paljastamistilaisuuksissa. Porvarillisen käsityksen mukaan kansalaisuuden aluetta tuli laajentaa luokkasisällöltään puolueettomiin osuustoiminnallisiin ja kulttuurijärjestöihin, kuten urheilu- ja nuorisoseuraliikkeeseen.³⁰

Lakkojen ja Venäjän yhdenmukaistamispolitiikan seurauksena työväestö kuitenkin radikaalistui ja edellytykset erimielisyyksien kärjistymiselle alkoivat kasvaa. Työväenpuolueen perustaminen Turussa 1899 ja äänioikeuden ottaminen puolueen pääkysymykseksi merkitsivät taistelukutsun esittämistä porvarillisille ryhmille. Jo puolueen perustavassa kokouksessa päätettiin, että yleinen ja yhtäläinen äänioikeus oli hankittava tarvittaessa yleislakolla. Sama päätös toistettiin Viipurin edustajakokouksessa vuonna 1901.³¹

Työväenpuolueen nimi muutettiin Forssan puoluekokouksessa 1903 sosiaalidemokraattiseksi puolueeksi. Puolueohjelman esikuvina olivat saksalaiset ja itävaltalaiset sosialistiset ohjelmat. Forssan ohjelma poikkesi kuitenkin ulkomaisista esikuvista mm. siinä, että valtiollisen vallan valtaamisen sijasta siinä puhuttiin valtiollisen vaikutusvallan valtaamisesta. Tämän lievennyksen taustalla oli pelko, että kenraalikuvernööri Bobrikov kieltäisi puolueen ja sen eri järjestöt. Ohjelmaan

---

³⁰ Alapuro-Stenius 1989, 38-39.

³¹ Kujala 1996, 79.

sisältyneet ns. lähimmät vaatimukset sekä työväensuojelu-, kunnallis- ja maatalousohjelma olivat kansainvälisen esikuvan mukaisesti minimiohjelmia, joiden toteuttamisella pyrittiin luomaan työväenliikkeelle mahdollisimman edulliset asemat sosialistisen päämäärän toteuttamista varten. Forssan ohjelman lähimpiin vaatimuksiin otettiin myös yksikamarisen eduskunnan tavoite, jota Turun ohjelmaan ei kuulunut. Suurlakko oli jälleen esillä, sillä Yrjö Mäkelinin laatima äänioikeusjulistus kehotti seuraavaa puoluekokousta ryhtymään suurlakon järjestämiseen äänioikeuskysymyksen valtiopäiväkäsittelyn aikana, ellei asiaa sitä ennen oltu ratkaistu.

Forssan ohjelma sitoi SDP:n marxilaiseen vallankumouksellisuuteen ja kansainvälisyyteen. Suomen työväenpuolue oli 1902 liittynyt internationaaliin, mutta kyseessä oli paperijäsenyys vuoden 1905 loppuun asti. Suomen työväenliikkeellä oli tähän asti vain satunnaisia kansainvälisiä yhteyksiä. Se piti itsensä tarkasti erossa Venäjän vallankumouspuolueista ja vältti joutumasta avoimeen konfliktiin Bobrikovin kanssa.

Puolueen ohjelman toteuttamiseksi ilmoitettiin käytettävän kaikkia tarkoituksenmukaisia ja kansan luonnollista oikeudentunnetta vastaavia keinoja. Tätä pidettiin parempana kuin pelkkiin laillisiin keinoihin rajoittumista, sillä venäläinen hallitusvalta rajoitti poliittista toimintaa. Puolueen ohjelman vallankumouksellinen potentiaali suuntautui syntyvaiheessa venäläistä hallitusvaltaa eikä kapitalistista yhteiskuntaa ja porvaristoa vastaan. Laittomat keinot rajoittuivat 1903 passiiviseen vastarintaan ja vallankumoukselliset toimintatavat tulivat varsinaisesti työväenliikkeeseen aktivismin myötä 1904 ja erityisesti 1905.³²

Ensimmäiset mielenosoitukset syntyivät kutsuntalakkojen aiheuttamina. Helsingissä yleisö häiritsi parhaansa mukaan kutsuntojen toteuttamista ja ahdisteli poliiseja. Tapahtumat johtivat katulevottomuuksiin marraskuussa 1902, joiden yhteydessä kasakat pahoinpitelivät yleisöä. Mellakkaan osallistui sivistyneistöä, työläisiä ja opiskelijoita. Helsingin työväenyhdistys paheksui virallisesti mellakoita ja kiisti järjestyneen työväestön osallisuuden niiden toimeen panemiseen. Levottomuuksien syy oli yhdistyksen mielestä viranomaisten käytöksessä. Lausunnon tarkoituksena oli turvata työväenjärjestöjen lailliset toimintaoikeudet, jotka levottomuudet saattoivat vaarantaa.³³

³² Heikkilä 1993, 30-31; Kujala 1996, 273-274, 278-279.

³³ Jussila 1979, 42; Kujala 1996, 191-192; Soikkanen 1961, 74.

Passiivisen vastarinnan organisoiijat eli perustuslailliset kagaalit johtivat aluksi myös työläiskagaalien toimintaa vuosien 1902 ja 1903 aikana. Vuoden 1903 lopulla työväen passiivinen vastarinta alkoi kuitenkin osittain itsenäistyä ja seuraavan vuoden keväällä työläiset toimivat jo suuressa määrin oma-aloitteisesti. Tämä johtui kagaalijohtajien aikaisempaa suuremmasta mielenkiinnosta työväenliikettä kohtaan, mutta myös siitä, että työväenliikkeen jäsenten osuus vuoden 1903 kutsuntalakon käytännöllisessä toteuttamisessa oli ainakin yhtä tärkeä kuin edellisenä vuonna ylioppilaiden. Kagaali tuli riippuvaiseksi työläisistä, koska maalaisrahvas hyväksyi vain kansanomaisia agitaattoreita. Työläisten osuuden kasvu kutsuntalakkotyössä toi mukanaan myös omatoimisuuden vuonna 1904.³⁴

Julkisen työväenliikkeen rinnalla aloitti keväällä 1904 toimintansa maanalainen, ns. työläisaktivistien ryhmä. Salaisen organisaation tavoitteena oli kansan aseellinen varustaminen tsaarinvallan toimenpiteitä vastaan. Se hyväksyi terrorin poliittisten tavoitteiden saavuttamisen välikappaleena. Pyrkimyksenä oli myös aktiivisesti luoda yhteyksiä Venäjän vallankumouksellisiin ja antaa heille tukea välittämällä aseita ja kiellettyä kirjallisuutta, vaikka toiminta tässä suhteessa jäikin varsin laihaksi.³⁵

Työväenliikkeen johtajat pitivät yleensä poliittista taistelua ammatillista tärkeämpänä ja yleistä äänioikeutta lähimpänä toteutettavana tavoitteena. Kuitenkin esimerkiksi Yrjö Mäkelin oli ollut vielä vuonna 1902 sitä mieltä, ettei Suomen työväki ollut kypsä yleiseen äänioikeuteen ja siksi lähimmäksi päämääräksi oli asetettava työajan lyhentäminen. Forssan kokous kuitenkin selkiytti tavoitteet. Tilanteen radikaalistuminen ajankohtaisti myös yleislakon mahdollisuuden. Turussa ja Viipurissa puoluekokousten päätökset yleislakon järjestämisestä äänioikeuden läpiajamiseksi olivat tulevaisuuden ratkaisuja ja vastustajien pehmentämistä. Forssan kokous ajoitti lakon myöhempisiin valtiopäiviin. Ruotsissa keväällä 1902 järjestetty äänioikeussuurlakko lisäsi kuitenkin lakkoasetta kohtaan tunnettua mielenkiintoa myös Suomessa. Äänioikeustaistelun menetelmät olivatkin suurelta osin lainattu Ruotsin sosiaalidemokraateilta. Myös itse Karl Kautsky lanseerasi ajatuksen poliittisesta joukkolakosta proletarisena taistelukeinona. Yrjö Mäkelinin ensimmäinen äänioikeuspamfletti ja puoluehallinnon syksyllä 1903 antama kehoitus yleislakkoon

---

³⁴ Jussila 1979, 50; Kujala 1996, 213-214.

³⁵ Heikkilä 1993, 35.

valmistautumisesta jo seuraavien valtiopäivien aikana menivät hyvin kentällä läpi. Suurlakkoinnostus osoitti omalla tavallaan puolueen olevan radikalisoitumassa.³⁶

Äänioikeusasia uhkasi jälleen kerran jäädä muiden asioiden jalkoihin huhtikuun puolessa välissä 1905. Työmies-lehden päätoimittaja Edvard Valpas toi tämän takia esille ajatuksen kansalliskokouksesta, joka säätäisi maalle perustuslait ja eduskuntauudistuksen. Helsingissä ”säätäjien häpeäpäivänä” 14. huhtikuuta pidetty äänioikeusjoukkokokous hyväksyikin tämän sisältöiset ponnet. Julkisessa sanassa jätettiin kuitenkin avoimeksi, mikä taho olisi kutsunut kansalliskokouksen koolle. Työväenliikkeellä ei ollut varaa ilmoittaa, että kansalliskokous kokoontuisi hallitsijasta riippumatta. Ajatus voitiin tulkita myös yritykseksi sivuuttaa lailliset valtiopäivät ja perustuslait turvautumalla keisariin. Kansalliskokousvaatimus suuntautui peitetysti itsevaltiutta ja monarkiaa vastaan. Sikäli kuin sen oli määrä syrjäyttää säätövaltiopäivät uusia perustuslakeja säätävänä elimenä, se oli myös sisällöllisesti kumouksellinen vaatimus.

Valpas oli lainannut ajatuksen venäläisiltä. Kansanvaltaisilla vaaleilla valittava perustuslakia säätävä kansalliskokous oli Venäjän vallankumousliikkeen keskeinen tavoite ja sen alkuperä oli Ranskan suuressa vallankumouksessa. Venäjän vuoden 1905 vallankumous ulotti siis näin ohjelmallisen vaikutuksensa myös Suomen työväenliikkeeseen. Sikäli kun kansalliskokouksen oli määrä toimia vain valtiopäivien rinnalla vapaana kansalaisfoorumina, ajatus oli peräisin Ruotsin työväenliikkeeltä. Ruotsissa järjestettiin 1890-luvun äänioikeusreformin tueksi niin sanottuja kansanvaltiopäiviä. Yhtenä osana oli myös Venäjällä vuoden 1905 alussa esitetty ajatus kansanäänestyksestä meneillään olevasta sodasta, minkä ehdotuksen Yrjö Sirola muutti ajatukseksi äänioikeudesta pidettävästä kansanäänestyksestä. Norjalaisten kansanäänestys Ruotsin ja Norjan unionin hajoamisen puolesta piti samaa ajatusta vireillä myös kesällä 1905.³⁷

Samaan aikaan kun työväenlehdet esiintyivät laillisuuden ylimpinä vartijoina ne korostivat myös sitä, ettei ennen vuotta 1899 vallinnut laillisuuden palauttaminen enää riittänyt, vaan nyt oli lähdettävä kansanvaltaisesta laillisuudesta, joka poistaisi luokka- ja säätörajat. Työväen vaatimuksena oli demokraattisesti valittu edustuslaitos, jonka käsissä olisi rajaton valta, ja joka käyttäisi kansan rajatonta itsemääräämisvaltaa. Eduskuntavaltaisuus tarkoitti käytännössä hallitsijan vallan

---

³⁶ Kujala 1996, 281-283.

³⁷ Kujala 1996, 348-350.

supistamista minimiin. Toisaalta Valpas toi esiin syyskuussa 1905, että työväki toteuttaisi kansanvaltaisuuden tarvittaessa kansalliskokouksen kautta. K. H. Wiik sanoi suoraan, että jos Venäjällä tapahtuisi vallankumous, Suomen valtiosääntö lakkaisi olemasta ja yleisellä ja yhtäläisellä äänioikeudella valittava kansankokous astuisi valtiopäivien sijaan. Työväenliikkeen suhde laillisuuteen oli siis kaksijakoinen.³⁸

Pietarin verisunnuntain jälkeen aktivistipuolue päätti tammikuun lopulla 1905 järjestää mielenosoituksen Helsingissä. Nuorella, joukkoyhteyksiä vailla olevalla puolueella ei ollut kuitenkaan mahdollisuuksia toteuttaa mielenosoitusta omin voimin. Se kääntyi työläisaktivistien salaisen organisaation puoleen ja pyysi sen apua. Tämä organisaatio hyväksyi aktivistipuolueen päämäärät ja toimi sen kanssa läheisessä yhteistyössä haluamatta kuitenkaan irtaantua SDP:stä. Mielenosoituksen tarkoituksena ei ollut ainoastaan panna hallitusvalta ahtaalle Suomessa vaan estää myös mahdolliset joukkojensiirrot Venäjälle. Se olikin aktivistien yksi perustavoitteista koko vuoden 1905.

Tammikuun 24. päivänä Helsingissä jaettiin erityisesti työväen keskuudessa hektografoituja lentolehtisiä, joissa ihmisiä kutsuttiin illaksi keskustaan kuulemaan uutisia Venäjältä. Tähän ei oltu haettu minkäänlaisia lupia. Mielenosoittajat, joita oli n. 5000-10 000, saivat kenenkään estämättä tuoda julki hallituksen ja senaatin vastaisia mielipiteitään. Lentolehtisissä julistettiin Venäjän vallankumouksen alkaneen ja Suomen kansan ja etenkin sen köyhälistön yhtyvän siihen. Itsevaltiasta huudettiin alas ja Nikolai II:ta luonnehdittiin kansojen pyöveliksi. Uuden Suomettaren, tunnettujen suomettarelaiten asuintalojen ja ravintoloiden ikkunoita särjettiin ja revolvereilla ammuttiin ilmaan. Suurin osa mielenosoittajista kuului työväestöön, mutta joukossa oli myös sivistyneistöä. Monet olivat mukana vain uteliaisuudesta. Työväenjärjestöt ja lehdet sanoutuivat jyrkästi irti järjestyshäiriöistä, joita ne eivät pitäneet proletariaatin toimintatapoina.³⁹

Edustuksellisen poliittisen järjestelmän puuttuessa mielenosoitukset edustivat ja tekivät näkyväksi työväenliikettä ja loivat edellytyksiä sen kasvamiselle joukkoliikkeeksi. Senaatintorin valtaus ja Säätytalon piirittäminen olivat eduskuntatilan valtaamisen rinnakkaisilmiö.⁴⁰

---

³⁸ Kujala 1996, 354.

³⁹ Kujala 1996, 358-360.

⁴⁰ Alapuro 1997, 35.

Aktivistipuolueella oli venäläisten esikuvien mukaisesti taistelujärjestö poliittisten murhien tekemiseksi. Murhien tarkoituksena oli lamaannuttaa Suomen ylin hallinto. Niiden tarkoituksena oli myös luoda väestössä kapinalle suotuisia mielialoja. Kapinan oli Suomessa tarkoitus puhjeta samanaikaisesti Venäjän lopullisen vallankumouksen kanssa. Suomalaisilla oli Venäjän vallankumoukseen nähden vain avustava rooli, varsinaisen ratkaisun oli määrä tapahtua Pietarissa ja muilla valtakunnan ydinalueilla.⁴¹

Vuoden aikana tapahtui lukuisia viranomaisten murhia ja niiden yrityksiä. Viranomaisten otteiden koveneminen näiden tapausten johdosta johti myös työväenliikkeen ja venäläisen hallitusvallan ensimmäisen kerran avoimeen konfliktiin, kun Viipurin läänin kuvernöörin murhayrityksen tehnyt Matti Reinikka ja muut osalliset luovutettiin ensin suomalaisten sijasta venäläisten viranomaisten haltuun. Helsingissä järjestettiin huhtikuun 9. päivä mielenosoitus korruptoitunutta poliisilaitosta vastaan ja 14. huhtikuuta oli äänioikeusmielenosoitus. Työväenliike oli aikaisemminkin ottanut kantaa yhdistys-, kokous ja painovapauden puolesta ja asettunut tukemaan suurta adressia, puhumattakaan kutsuntojen vastaisesta työstä. Yksikään näistä kysymyksistä ei kuitenkaan ollut johtanut sellaiseen tilanteen kärjistymiseen kuin vuonna 1905. Tämä johtui suurimmaksi osaksi siitä, että liike ei ollut aikaisemmin uskaltanut ryhtyä avoimeen vastarintaan, koska se oli heikompi osapuoli. Tilanne muuttui hallituksen menettäessä arvoaltaansa. Abstraktit perustuslakikysymykset olivat luultavasti myös liian monimutkaisia työläisille, mutta jokainen käsitti mielivaltaiseksi koettavan vangitsemisen ja siitä jokaiselle koituvan uhan. Juuri siksi työläisaktivistit käyttivät vangitsemisiä propagandassaan suurella menestyksellä hyväksi.⁴²

Toukokuussa kagaali alkoi maksaa HTY:n puheenjohtajalle ja kaupunginvaltuuston jäsenelle, J. E. Perttilälle kuukausittain suuria summia, jotka oli tarkoitettu työläisagitaatioon eli valtiollisten mielenosoitusten järjestämiseen. Maksut jatkuivat suurlakkoon asti.⁴³

Työväen heinä-elokuiset mielenosoitukset olivat hengeltään kansallisia ja jyrkästi venäläisvastaisia. Venäläisiä virkamiehiä ja sotaväkeä pidettiin ulkomaalaisina, santarmisto julistettiin rikolliseksi laitokseksi ja venäläisen hallintokäytännön katsottiin

---

⁴¹ Kujala 1996, 362.

⁴² Kujala 1996, 369, 371, 374-375.

⁴³ Perttilä toimi yhdessä Matti Turkian kanssa työläisaktivistien johdossa. Työläisaktivismi oli pitkälti vanhaa työläiskagalismia eli passiivista vastarintaa ja yhteistyökumppaneina oli yhtä hyvin kagaali kuin aktivistipuoluekin. Kujala 1996, 381.

olevan peräisin Aasiasta. Nämä mielenosoitukset olivat vain kivenheiton päässä vallankumouksesta. Pidemmälle ne eivät voineet mennä, sillä hallitus oli yhä vallassa Venäjällä eikä suomalaisista ollut sen kaatajaksi. Suurlakon edellytykset olivat kuitenkin nyt olemassa.

Venäläinen hallitusvalta käytti 1905 sotaväkeä siviiliviranomaisten apuna mielenosoitusten estämiseen tammikuussa Helsingissä, Turussa ja Oulussa, helmikuussa Kotkassa, elokuussa Viipurissa, Helsingissä ja Kotkassa. Syyskuussa venäläinen sotaväki hajotti perustuslaillisten kokouksen Helsingin palokunnantalolla.⁴⁴

Venäjän hallituksen Suomen-politiikka tiukkeni syyskuussa. Se johtui sekä Japanin sodan päättymisestä että John Grafton-laivan aselastin paljastumisesta ja tuhoutumisesta muutamia päiviä Portsmouthin rauhansopimuksen jälkeen.⁴⁵

2.2 Ammatillinen työväenliike

2.2.1 Kaupunkien proletarisoituminen

Kaupunkityöväestön nopea kasvu Suomessa osui vuosille 1870-1910, jolloin sen määrä nelinkertaistui. Kaikkein nopeinta kasvu oli 1890-luvulla, jolloin poikkeuksellisen pitkä nousukausi kasvatti teollisuus- ja rakennustyöväen määrän kaksinkertaiseksi kymmenessä vuodessa. Kun teollistumiseen kytkeytyi nopea kaupungistuminen ja vilkas muuttoliike, rakennus- ja sekatyöväestä tuli toinen suuri kaupunkilaistyöväestön ryhmä. Päinvastoin kuin teollisuuden työntekijöille, heille oli ominaista suuri liikkuvuus, työn epäsäännöllisyys ja ajoittainen työttömyys. Tämä ryhmä oli tyypillisin vapaiden työmarkkinoiden muodostumisen tulos.⁴⁶

Vuosina 1875-1900 Helsingin väkiluku kolminkertaistui ja kasvu jatkui voimakkaana tästä eteenpäinkin. Kun väkiluku oli vuonna 1900 93 217, niin vuonna 1910 se oli jo 139 497. Teollisten tuotantolaitosten luku ja niissä työskentelevien määrä enemmän kuin kaksinkertaistui. Vuosisadan alussa Helsingissä oli 690 käsityö- ja tehdasliikettä joissa oli yhteensä 11 917 henkeä työssä. Vaikkakin maan suurimmat tehtaat olivat Tampereella, oli Helsingin teollisuudessa vuosisadan vaihteessa jo

---

⁴⁴ Jussila 1979, 58.

⁴⁵ Kujala 1996, 383-384, 392.

⁴⁶ Haapala 1995, 232.

enemmän työntekijöitä kuin Tampereella. Helsingin monien keskikokoisten tehtaiden yhteenlasketun tuotannon arvo oli yli 70% suurempi kuin Tampereen suurten tehtaiden.⁴⁷

Heikki Wariksen tutkimus Pitkänsillan pohjoispuolen työläiskaupunginosasta antaa yleiskuvan Helsingin työläisten olosuhteista. Kallio, Eläintarha ja muut pääradan ja Sörnäisten rantaradan välillä olleet alueet liitettiin Helsinkiin vuonna 1901. Vuosisadan vaihteessa Pitkänsillan pohjoispuolella asui jo yli 20000 henkeä, joista 2/3 oli maalta kaupunkiin muuttaneita. Yli puolet Helsinkiin muuttaneista oli maatonta maatalousproletariaattia. Tämän vuosisadan alkuvuosikymmeninä suomalaisilla teollisuustyöläisillä olikin hyvin vahvat siteet maaseudulle. Koko Helsingissä suomenkielisten osuus oli 50,7% ja ruotsinkielisten 42,5% ja pitkänsillan pohjoispuolella ruotsinkielisiä oli kolmannes. Työläisiä siellä asui 83,2%.⁴⁸

Maaseudun irtaimesta ja varattomimmasta väestökerroksesta tuli teollistuvan yhteiskunnan köyhälistöluokkaa ja vanhan kotiteollisuusalueen teolliseen työhön tottuneesta väestöstä varsinaisen ammattitaitoisen teollisuustyöväestön itsenäisin ja vaurain osa. Esimerkiksi Pohjanmaan rannikkopitäjien laivakirvesmiehistä ja heidän pojistaan tuli ammattitaitoisen tehdas- ja rakennustyöväen kantajoukko.⁴⁹

Ruotsinkielisten osuus työväestöstäkin oli suhteellisen suuri, eikä eroa suomea tai ruotsia puhuvan työmiehen välillä tavallisessa arkielämässä juurikaan ollut. Kuitenkin suhteellisesti paljon useammin suomenkieliset nuoret saivat tyytyä jäämään apureiksi rakennuksille ja katutöihin, kun eivät pystyneet keskustelemaan insinöörien ja mestareiden kanssa niin hyvin kuin ruotsia puhuvat. Varsinkin metallimiehinä, valureina, viilareina ja tehtaissa ammattimiehinä oli ruotsinkielisiä suhteellisesti enemmän kuin suomenkielisiä. Ammattitaidotonta sekatyöväkeä oli suomenkielisten joukossa suhteellisesti enemmän kuin ruotsinkielisten.⁵⁰

Jokaisessa tehtaassa tarvittiin tietty määrä koneiden käyttöön perehtyneitä ammattimiehiä, joilta vaadittiin ammattitaitoa ja erikoiskoulutusta usein paljon enemmän kuin entisinä aikoina. Mutta näiden rinnalle tehtaissa oli paljon sellaisia aputyöläisiä, jotka tuotannon supistuessa yhtä helposti voitiin erottaa. Tästä johtuen

⁴⁷ Waris 1973, 14, 18.

⁴⁸ Alapuro 1988, 48-49; Waris 1973, 98, 109-110, 261; Wariksen tutkimuksesta puuttuvat kuitenkin ristiriidat, jännitteet ja valtasuhteet. Alapuro 1997, 86.

⁴⁹ Waris 1973, 83, 85.

⁵⁰ Waris 1973, 98, 104-105.

suurin osa työläisten työsuhteista oli lyhytkestoisia. Oikeastaan vain valtion rautatien konepajan miehillä oli suhdanteista vapaa työpaikka. Työnantajat ottivat mieluummin töihin maaseudulta tullutta ammattitaidotonta väkeä. Verrattuna ammattikuntalaitoksen aikaisen teollisuuden työntekijän asemaan oli uuden kapitalistisen teollisuuden työntekijän yhteiskunnallinen asema epävakaa. Samanaikaisesti kun ammattitaitoisten tehtaalaisten suhteellinen osuus oli vähentynyt, oli työväestön alin kerros kasvanut suunnattomasti. Tämä aiheutti myös väestön proletarisoitumista ja sekatyöläisten keskuudessa syntyvyys ja kuolleisuus oli kaikkein suurinta.⁵¹

Työväestö oli köyhien ihmisten luokka, jos sitä verrataan kokonaisuutena kaupunkien ylä- ja keskiluokkaan. Virkamiehet ja kauppiat ansaitsivat yleisesti kymmenen kertaa ja käsityöläismestarit viisi kertaa enemmän kuin työntekijät. Työnjohtajien ja alempien toimihenkilöiden palkat olivat kaksinkertaiset verrattuna työntekijöiden keskituloon. Työntekijöiden kesken oli moninkertaisia palkkaeroja jopa samassa työpaikassa. Palkat olivat eri aloilla erilaisia, mutta kaikkialla palkka seurasi ammattitaitoa, ikää ja sukupuolta. Ammateissa, joissa oli parhaat palkat, kuten kirjapainoissa, rautateilla ja kutomatehtaan värjäriillä, nämä tekijät yhdistyivät taitavissa keski-ikäisissä miehissä. Heidän palkkansa olivat kaksinkertaiset verrattuna työväen keskipalkkaan ja nelinkertaiset verrattuna esimerkiksi nuorten tehtaalaisnaisten palkkoihin. Ammattitaitoiset rakennustyöläiset saivat tämän vuosisadan alussa Helsingissä 50-75% korkeampaa palkkaa kuin sekatyömiehet ja teollisuudessa palkkataso oli korkein kirjapainoissa. Naisten palkat olivat keskimäärin 60-65% miesten palkoista.⁵²

Asunto-ongelma huonontui suurimmissa kaupungeissa 1800-luvun loppupuolella ja asunto-oloista tuli ajankohtainen sosiaalinen kysymys. Sitä pidettiin työväestön elämän suurimpana epäkohtana, johon yrittivät saada parannusta sekä viranomaiset että työväestön omat yhteenliittymät. Vuosisadan vaihteen jälkeen kaupunkiväestön asumisahtaus hieman helpottui ja samaan aikaan vesijohdot ja viemärit sekä yleensä parantunut rakennustapa kohensivat asumisen laatua. Asunto-olot olivat Helsingissä keskimäärin joka suhteessa huonommassa tilassa kuin esimerkiksi Turussa, Tampereella, Viipurissa ja Tukholmassa ja missään ei ollut niin huonoa asuntokantaa

---

⁵¹ Waris 1973, 118-122.

⁵² Haapala 1995, 238-239; Heikkinen 1995, 155.

kuin Pitkäsillan pohjoispuolella. Lisäksi muualla maassa vuokrataso oli 2/3 Helsingin tasosta.⁵³

1880-luvun lopulta ensimmäiseen maailmansotaan viinan kulutus vähentyi tuntuvasti, mikä johtui siitä, että paloviinan hinta yli kaksinkertaistui ja sen suhteellinen hinta – elinkustannusten yleiseen muutokseen verrattuna – kohosi puolitoistakertaiseksi. Viinan saantia pyrittiin vähentämään myös anniskelua koskevilla rajoituksilla. Oma osuutensa oli myös nousevalla raittiusliikkeellä, johon tosin sisältyi myös paljon muuta kuin juoppouden vastustaminen. Viinan kulutuksen supistuessa kasvoi oluen juonti 1880- ja 1890-luvuilla. Tehdasoluesta tuli kaupunkiväestön ruokavalion olennainen osa. Vuosisadan vaihteessa pyrittiin myös vahvan oluen kulutusta vähentämään. Vuonna 1898 puhjennut suuri juomalakko sai voimakasta kannatusta Sörnäisten työväen parissa, ja oli suunnattu juuri olutta vastaan. Vuonna 1903 oluen vähittäismyynti kiellettiin Siltasaaren pohjoispuolella ja 1905 Pitkäsillan pohjoispuolella.⁵⁴

2.2.2 Helsingin työväenyhdistys työväenliikkeen eturintamassa

Patriarkaaliset ajattelutavat säilyivät työsuhteissa yhtä pitkään kuin yhteiskunnassa yleensä – 1900-luvun puolelle. Työsopimus-, elinkeino- ja muuttovapauden merkitys oli siinä, että ne loivat 1880-luvulta alkaen uudenlaiset vapaaseen kilpailuun perustuvat työmarkkinat. Tämä teki myös työntekijöiden järjestäytymisen mahdolliseksi. Sen ehtona oli kuitenkin työväestön yhteiskuntakäsityksen muuttuminen ja irtautuminen sääty-yhteiskunnan alamaisuusajattelusta, mihin työsuhteiden muutokset eivät sinänsä johtaneet.⁵⁵

Helsingin työväenyhdistyksestä muodostui Suomen ammattiyhdistysliikkeen tukipylväs. Ennen suurlakkoa rautateiden palveluskuntaa ja kirjatyöntekijöitä lukuun ottamatta ammatillisten järjestöjen perustaminen rajoittui etupäässä käsityöläisten keskuuteen. Räättälien, suutarien ja rakennusalan eri ammattimiesten osastot muodostivat ammattiyhdistysliikkeen ytimen. Helsingin vanhimpien ammattiyhdistysten joukossa oli kuitenkin myös kaksi teollisuustyöläisten yhdistystä, jotka lisäksi kuuluivat elinvoimaisimpien joukkoon. Niistä peltiseppien

⁵³ Heikkinen 1995, 164; Waris 1973, 159, 175, 179, 183.

⁵⁴ Heikkinen 1995, 163; Waris 1973, 213, 215-217.

⁵⁵ Haapala 1995, 231.

yhdistys oli metalliteollisuuden vanhin ja konepajatyömiesten osasto oli ainoita alusta asti työväen itse johtamia järjestöjä.⁵⁶

Wrightiläisen työväenliikkeen keskeisin työmarkkinapoliittinen vaatimus oli normaali- tai maksimityöpäivän lainsäädännöllinen vahvistaminen. Työajan lyhentämisen katsottiin kaikkein parhaiten johtavan työväen kaikinpuoliseen edistymiseen, jonka esteeksi pitkät työpäivät oli osoitettu. HTY:n julkaisemassa lehdessä esiteltiin jo 1887 kahdeksan tunnin normaalityöpäivän vaatimus, mutta niin kirjoittaja kuin lehden toimituskin pitivät sitä liiallisena ja puolsivat kymmenen tunnin lain säätämää työpäivää. Ensimmäiset tiedot kahdeksan tunnin työpäivästä saatiin Göteborgissa 1886 pidetystä skandinaavisesta ammattiyhdistyskongressista julkaistusta selostuksesta.⁵⁷

HTY:n jäsenistössä tapahtui 1890-luvun puolivälissä muutos jäsenistön sosiaalisessa rakenteessa. Työläisaines kasvoi luvultaan ja merkitykseltään. Se yhteiskunnallisten mielipiteiden jyrkkeneminen, jonka sosialistinen herätys aiheutti Helsingin työläisjoukoissa, vaikutti puolestaan taas yhdistyksen toimintasuunnitelmaan ja muotoihin. Tämä kehitys saavutti pätekohtansa 1899, jolloin yhdistys liittyi vastaperustettuun työväenpuolueeseen.⁵⁸

Yhteiskunnan kerrostuneisuuden kokeminen epäoikeudenmukaiseksi muodosti yhteiskuntajärjestelmään ja teollisiin suhteisiin kohdistuvan arvostelun lähtökohdan ja kiihottimen. Aiemmin itsestään selvänä pidetyn yhteiskunnallisen ja taloudellisen eriarvoisuuden ottaminen kritiikin kohteeksi merkitsi joukkoihin voimakkaasti vaikuttavaa ideologisesti murroksellista tekijää, joka oli teollisten suhteiden muotoutumiseen olennaisesti vaikuttava tekijä.⁵⁹

Yleismaailmallisesti lakot olivat vielä 1800-luvun alussa harvinaisia ja laittomia. 1900-luvun alussa ne olivat työväenluokan rutiiniasioita ja laillisia. Lakkoaktiivisuus nousi useimmissa länsimaissa 1900-luvun puoliväliin asti. Alun perin lakolla vastustettiin uusia tuotantomuotoja, mutta ne muuttuivat nopeasti hyökkäyslakoiksi ja samalla lakon käyttö työtaistelumuotona rutinoitui. Yleislakko on tämän vuosisadan ilmiö. Suomessa lakot ovat olleet yleensä hyökkäyslakkoja, mutta

---

⁵⁶ Mattila 1969, 48.

⁵⁷ Mattila 1969, 54-56; Tuomisto 1984, 60-61.

⁵⁸ Åström 1956, 85-86.

⁵⁹ Mattila 1969, 83.

erityisesti teollisuustyöntekijöillä muutamat harvat työnseisaukset ennen suurlakkoa olivat reaktioita nimenomaan työehtojen huonontamista vastaan.⁶⁰

Ammattiyhdistysliikkeessä ja koko työväenliikkeessä oli lakkotaistelulla radikalisoiva vaikutus. Erityisesti Helsingin rakennustyöläisten keväällä 1896 käymä lakko herätti kautta maan laajaa huomiota. HTY:ssä lakko aiheutti pitkällisen ja kiivaan ajatustenvaihdon, mikä joudutti osaltaan yhdistyksen radikaalistumista. Helsingin puuseppien ammattiyhdistyksessä rakennustyöläisten lakko johti myös lakon käyttöä koskeviin pohdintoihin, millä ilmeisesti oli vaikutuksensa siihen, että yhdistys seuraavana vuonna turvautui lakkoon työehtojen parantamiseksi. Rakennustyöläisten lakko johti kymmenen tunnin työpäivään. Työnantajat tekivät yrityksiä työväen rintaman murtamiseksi tuottamalla maahan venäläisiä muurareita. Rikkureiden tuominen Venäjältä toistui useissa eri lakoissa jälkeinpäin ja kärjisti aina tilannetta. Myös Venäjällä oli 1896 suuri lakkoaalto ja ainakin Moskovassa lyhennettiin työpäivää vapaaehtoisesti suurissa tehtaissa.

Ammattiosastot osallistuivat myös radikalisoituvan työväenliikkeen laajempiin pyrkimyksiin. Työmies-lehden perustaminen oli ammattiosastojen tukema. Punaiset tunnukset työväenliikkeeseen tulivat myös ammattiosastojen käyttäminä, kun Helsingin työväen keväällä 1896 tekemällä kävelyretkellä muurarien, kirvesmiesten, kivityömiesten ja suutarien osastojen airuilla oli punaiset nauhat. Puusepät olivat 1897 täydentäneet sinivalkoista lippuaan lipputangon kärkeen kiinnitetyillä punaisilla nauhoilla.⁶¹

Kunnallisen sosiaalipolitiikan laajentaminen köyhäinhoidon ahtaiden rajojen yli alkoi vasta 1890-luvulla, jolloin ensimmäisen kerran jouduttiin vakavasti silmätysten uuden yhteiskunnan vitsauksen, suhdannetyöttömyyden kanssa. Hätäaputöiden järjestäminen työttömille laajeni ja Helsinkiin perustettiin ensimmäinen työväenasialautakunta sekä sen aloitteesta kasvatuslautakunta, nykyisten sosiaali- ja lastensuojelulautakuntien edeltäjät. Kunnallinen työnvälitys alkoi 1903 ja vuotta aikaisemmin oli varattu ensimmäiset määrärahat kunnalliseen työväenasuntotuotantoon.⁶²

Ruumiillista työtä tekevien ammattiryhmien valtakunnalliset kokoukset 1890-luvun lopulla ja vuosisadan vaihteessa merkitsivät työväen

⁶⁰ Tilly 1978, 147, 159, 161; Mattila 1969, 74.

⁶¹ Engelstein 1982, 56; Mattila 1969, 85; Åström 1956, 76.

⁶² Pulma 1995, 199.

ammattiyhdistysliikkeen periaatteiden ja vaatimusten selventämis- ja propagoimisvaihetta valtakunnallisissa puitteissa. Ajatus ammattijärjestön perustamisesta tukemaan ammatillisia taisteluita heräsi 1890-luvun jälkimmäisen puoliskon lakoista saatujen kokemusten mukana. Ammattiliittojen yhtymän tehtäväksi ajateltiin lakkolaisten taloudellisen tuen järjestämistä.

Lakonjohtajat näkivät selvästi lakkolaisten taloudellisen avuttomuuden. Helsingin rakennustyöläisten lakkokomitea joutui 1896 lainailemaan varoja yksityisiltäkin ja lopulliset tilitykset voitiin tehdä vasta kuuden vuoden kuluttua. Komitean lakkolaisille lainaamista varoista suurin osa jäi saamatta takaisin, mikä oli ammattiosastoissakin tavallista lakon aikana annettujen lainojen suhteen.

Ammatillisia huippujärjestöjä perustettiin vuosisadan vaihteessa kaksikin, toinen sosialistiseen työväenliikkeeseen lukeutuneiden ammattiliittojen toimesta joulukuussa 1899 Helsingissä ja toinen puoluehallinnon vähän myöhemmin järjestämässä kokouksessa tammikuussa 1900 Tampereella. Tässä ns. ammattijärjestöjupakassa olivat vastakkain erilaiset käsitykset työväenliikkeen painopisteestä sekä alueelliset ja henkilökohtaiset vastakkaisuudet. Kumpikaan liitto ei pysynyt kauaakaan pystyssä.

Turun puoluekokouksen tehtyä ammattiyhdistyskokouksen koollekutsumisesta päätöksensä Eetu Salin merkitytti pöytäkirjaan vastalauseensa ay-toiminnan halveksimisesta, koska sitä hänen mielestään ainakin toistaiseksi oli pidettävä Suomen työväenliikkeen tärkeimpänä haarana. Puolueen johtoon valitut N. R. af Ursin ja J. K. Kari olivat jo saaneet ilmeisiä kautskylaisia vaikutteita. Samana vuonna ilmestyi Karin suomentama Kautskyn selittämä Erfurtin ohjelman periaatteellinen osa, jossa ammattiyhdistystoimintaan suhtauduttiin jotenkin väheksyvästi, vaikka toisaalta ay-liikkeen piirissä tapahtuvaa työväen järjestäytymistä sekä työn ja pääoman välistä taistelua arvostettiin. Salinkin puolsi ay-liikettä eräänlaisena välikeinona, jolla työväenliike hankkii parannuksia työehdoissa.⁶³

Työväen ay-liikettä ei kuitenkaan saatu suurlakkoon mennessä kootuksi huippujärjestön johtamaksi yhtenäiseksi liikkeeksi. 1890-luvulla perustettuja lukuisia valtakunnallisia eri alojen ammattiliittojakaan ei saatu toimintakuntoisiksi kirjatyöntekijäin liittoa ja valtion palveluskunnan valtakunnallisia yhdistyksiä lukuun ottamatta. Käytännössä puolueorganisaatio satoi työväenyhdistysten välityksellä

---

⁶³ Mattila 1969, 93, 96-99; Tuomisto 1984, 139-141.

sosialistisen työväenliikkeen piiriin kuuluneet ammattiosastot suuremmaksi kokonaisuudeksi. Ay-liike jäi organisatorisesti alkeelliselle tasolle.⁶⁴

Sortovuosina viranomaisten kielteinen suhtautuminen vaikutti ay-liikkeen toimintaan myös valtakunnallisella tasolla paitsi sääntövahvistusten lopettamisena myös kokousten kieltämisenä. Edustajakokousten pito väheni huomattavasti varsinkin vuosina 1903-04 vuosisadan vaihteeseen verrattuna noustakseen jälleen olojen alettua vapautua vuonna 1905. Ay-liikkeessä vuoden 1904 jälkimmäiseltä puoliskolta lähtien esiintyneet pyrkimykset keskittää toimintaa enemmän valtakunnallisiin liittoihin ilmenivät myös edustajakokousten määrän lisääntymisenä samoin kuin ennen heikosti järjestäytyneiden ryhmien työmarkkinapoliittisten aktiviteettien kasvuna.⁶⁵

Pääkaupungin ammatillisesti järjestyneistä ruumiillisen työn tekijöistä kuului valtaosa Helsingin työväenyhdistykseen. Sen ulkopuolella työväen ay-liikkeeseen kuuluneita yhdistyksiä olivat rautatien palveluskunnan järjestöt, kirjatyöntekijäin yhdistys, ulkotyöväenyhdistys, Sörnäisten, Töölön ja Hermannin työväenyhdistykset sekä Miina Sillanpään johtama Palvelijatyöyhdistys, joka tosin kuului ammatilliseen paikallisjärjestöön. Lisäksi kaupungissa toimi ruotsalainen työväenyhdistys, joka oli poliittiselta linjaltaan lähellä perustuslaillisia. HTY:n jäsenistö oli niin tarkoin liittynyt ammattiosastojen kautta pääyhdistykseen, että 1905 vain 97 henkeä kuului siihen suoraan ja 126 naisosaston kautta: HTY:n yhteydessä osastoina tai yhdistyksinä toimineista 46:ssa ammattiosastossa tai yhdistyksessä oli 4184 jäsentä. Helsingin ammatilliseen paikallisjärjestöön kuului 34 ammatillista järjestöä ja työväenyhdistyksen naisosasto, joiden yhteenlaskettu jäsenmäärä nousi vuoden 1905 ensimmäisen neljänneksen 1628:sta viimeisen neljänneksen 3044:ään. Paikallisjärjestön ja työväenyhdistyksen ulkopuolella olevat työväen ay-liikkeeseen lukeutuneet yhdistykset huomioon ottaen ammatillisesti järjestäytyneiden kokonaislukumäärä ei varmaankaan ylittänyt sanottavasti 5000:ta vuoden 1905 Helsingissä.

Merkittävimmän ammatillisesti järjestäytyneen ryhmän 1905 muodostivat rakennusalan yhdistysten jäsenet, joita oli yli puolitoistatuhatta. Tehdastyöläisiä oli vähän yli 1000. HTY:n alaisista osastoista ja yhdistyksistä seitsemän oli sellaisia, joiden jäsenmäärä ylitti 200 henkeä. Niistä kirvesmiesten yhdistyksessä oli 307 jäsentä, maalarien 289, räätälien 266, pannu- ja levyseppien osastossa 222, muurarien 217, konetehtaalisten osastossa 208 ja palvelijattarien osastossa 203. Naisammattiosastoissa

⁶⁴ Mattila 1969, 102-103.

⁶⁵ Mattila 1969, 184.

oli naisosastoa lukuun ottamatta jäseniä 740 eli lähes 18% kaikista työväenyhdistykseen ammattiosastojen kautta kuuluneista. Helsingissä ammatillisen järjestäytymisen painopiste työväen ammattiyhdistyksien piirissä oli edelleenkin rakennusteollisuuden ja käsityön eri ammattiryhmien kohdalla, mutta vuoteen 1905 tultaessa tehdastyöläisten ja naisten järjestäytyminen alkoi kehittyä.⁶⁶

Taulukko 1. HTY:n jäsenmäärän ja ammattiosastojen kehitys 1900-1905

Vuosi	Jäseniä	osastoja
1900	1520	23
1901	1380	26
1902	1244	29
1903	1780	38
1904	1757	41
1905	4407	47

Lähde: Tuomisto 1984, 145, 191.

Luvuista ilmenee, että vuosina 1904-1905 tapahtunut kasvu oli merkittävämpää jäsenmäärän kuin järjestöjen lisääntymisen kannalta. Samanlainen ilmiö tapahtui esimerkiksi Turussa, jossa osastojen luku ja jäsenmäärä 1904 oli 24 ja 1160 ja 1905 26 ja 2250. Näillä paikkakunnilla järjestöverkko oli siten tyydyttävästi rakennettu vuoteen 1905 tultaessa, joten nousu ilmeni suurempina jäsenmäärinä. Muualla maassa sitä vastoin ammattiosastojen lukumäärä nousi huimasti; vuonna 1904 SDP:hen kuului 222 ammattiosastoa ja vuonna 1906 oli lukumäärä noussut 457:ään.⁶⁷

Vuosisadan vaihteen ammattijärjestökiistan jälkeen työväenliikkeen ammatillinen toimintalinja otettiin työväenpuolueen johdossa laajemmin keskusteltavaksi vasta Forssan puoluekokouksessa. Siellä kysymyksen alusti aikaisemmin ammatillisen huppujärjestön puuhaaja Eetu Salin. Ay-toiminnan poljettua paikoillaan tai suorastaan taannuttua kuluneina vuosina hän suhtautui sen mahdollisuuksiin varsin skeptisesti, ja varsinkin ammattijärjestön perustamista alustaja piti vielä ennenaikaisena liikkeen heikosta kehityksestä johtuen.

Ay-liikkeen heikkouksia vedettiin muutenkin esiin: osastojen kantamat jäsenmaksut todettiin mitättömiksi ja rahavarat riittämättömiksi, jäsenkunta voimakkaasti vaihtuvaksi, toiminta heikoksi ulkomaisten esikuvien matkimiseksi ja toisinaan lähinnä huvituksiin keskittyneeksi. Niiden tarpeellisuutta ei kuitenkaan

⁶⁶ Soikkanen 1961, 185-186; Mattila 1969, 186-187.

⁶⁷ Savola 1968, 94; Mattila 1969, 186.

kyseenalaistettu ja ammatillisten järjestöjen arveltiin tulevaisuudessa muodostuvan työväenliikkeen mahtavimmiksi järjestöiksi. Jäsenmaksujen huomattavaa korottamista ja osastojen liittymistä yhteen joko paikkakunta- tai valtakunnallisella pohjalla suositeltiin yleensä keinoina liikkeen elvyttämiseksi. Valtiollisen toimintalinjan ensisijaisuudesta huolimatta ay-toimintakin nähtiin tarpeellisena. Vähän ennen suurlakkoa Yrjö Sirola ilmaisi asian seuraavasti:

”Työväellä täytyy taistellessaan olla miekka toisessa ja muurauskauha toisessa kädessään kuin Jerusalemin muurien rakentajilla. Miekka on valtiollinen taistelu uhattujen oikeuksien puolesta ja uusien valloittamiseksi, muurauskauha on taloudellinen toiminta ammattiyhdistyksissä ja osuuskunnissa. Molemmat ovat tarpeen”.⁶⁸

Työväenliikkeen nousuvaihe oli vahvasti ideologisen murroksen värittäjä, ja aatteellinen sekä poliittinen puoli hallitsi työväen joukkojärjestäytymisprosessia niin, että puhtaasti ammatilliset kysymykset eivät muodostaneet sellaista kysymysryhmää, joka olisi ohjannut järjestäytymistä. Kautskyalaisten vaikutteiden omaksuminen lisäsi vielä ay-liikkeeseen kohdistuneita teoreettisia epäilyksiä. Käytännössä työväenyhdistykset kuitenkin edistivät ammattiosastojen perustamista, ja ay-liikettä käsitelleissä kirjoituksissa esitettiin yleensä keinoja toiminnan tehostamiseksi. Matalasuhdanteen vuodet luonnollisesti aiheuttivat pessimismiä ammatillisen liikkeen mahdollisuuksista esitettyihin arvioihin.

Noususuhdanne vilkastutti ammattiyhdistystoimintaa jo heti vuoden 1905 alusta. Esimerkiksi Helsingin kirvesmiesten ammattiosaston kokovuotisten jäsenten luku nousi ensi kertaa toiselle sadalle ja jonkin aikaa kirjoissa olleiden lähes viiteensataan, mikä mahdollisti määrätietoisen palkkapolitiikan harjoittamisen. Ammattiosasto pani alulle 50 pennin minimipalkkavaatimuksen, mikä toukokuussa pidetyssä kirvesmiesten yleisessä kokouksessa hyväksyttiin ja valittiin yhdeksän henkinen komitea asiaa ajamaan. Rakennusmestariyhdistykset suhtautuivat myönteisesti osaston tekemään neuvottelutarjoukseen, ja suurlakon jälkeen pääkaupungin kirvesmiehet saivat alansa ensimmäisen työehtosopimuksen, jossa vahvistettiin mm. 50 pennin alin tuntipalkka.⁶⁹

Keväällä 1905 useilla eri aloilla heräsi vaatimus lauantain työajan lyhentämisestä kahdella tunnilla. Ajatus sai alkunsa Helsingin metallityöntekijöiden keskuudessa. Työntekijät esittivät vaatimuksensa työnantajille ja kesäkuun alussa

⁶⁸ Mattila 1969, 189.

⁶⁹ Mattila 1969, 188-190, 220.

Suomen Metalliteollisuuden Harjoittajain Liitto ilmoitti työläisten valitsemalle komitealle, että liitto on hyväksynyt seitsemän tunnin lauantain niissä jäsenyrityksissään, joissa asiasta on tehty pyyntö. Vastaavaan palkankorotukseen ja muihin vaatimuksiin ei kuitenkaan suostuttu.

Vastaavasti rakennusmestariklubi ilmoitti lauantaityoajan lyhennyksestä, mutta palkkaa maksettavan tunti-luvun mukaan. Työläiset hyväksyivät menettelyn, mutta ilmoittivat samalla olevansa tyytymättömiä. Tavoitteeksi asetettiin yhdeksän tunnin työpäivä ja se päätettiin mahdollisuuksien mukaan ajaa läpi seuraavana vuonna. Myös Helsingin kaupungin työntekijät saivat lyhennyksen lauantapäiväänsä. Vaatimus levisi koko Suomeen ja se ilmeisesti toteutettiin laajalti.

Vuoden 1905 aikana tapahtuneista lakoista 69 eli 2/3 sattui ennen suurlakkoa, joten lakkojen lukumäärä oli pitkin vuotta huomattavasti yleisempää kuin edellisinä vuosina. Venäjällä, jossa lakkojen lukumäärä vaihteli tavattomasti vuodesta toiseen, merkitsi 1905 ainakin kaudella 1895-1912 ehdotonta huippuvuotta.⁷⁰

Vallankumouksen kannatus oli varsin suurta Suomessa jo ennen suurlakkoa, joten siinä mielessä Tillyn esittämä vallankumouksellinen tilanteen syntyminen sopii Suomen tapaukseen hyvin. Kilpailevaa valtakeskittymää ei kuitenkaan syntynyt ennen suurlakkoa.

Ideologisesti työväen ammattiyhdistysliike oli täysin poliittisen työväenliikkeen varassa ja toisti sen vaatimuksia työajan lyhentämisestä ensin kymmenen ja sitten kahdeksan tuntiseksi, minimi-tuntipalkan vahvistamisesta ja urakkapalkkausmuodon poistamisesta. Minimityöehtojen vahvistamisessa eri ammattialojen edustajakokoukset asettivat lisäksi säännöllisesti lainsäädännöllisen linjan sopimuslinjan edelle, mikä puolestaan korosti poliittisen liikkeen merkitystä ay-liikkeen kustannuksella ja hämärsi käsitystä työehtosopimusten merkityksestä. Valtaosa tehdyistä sopimuksista koski kappale- ja urakkapalkkoja ja osan pääsisältönä oli työajan rajoittaminen. Kirjapainoteollisuutta lukuun ottamatta kaikki ennen vuotta 1905 tehdyt sopimukset koskivat vain yhtä työpaikkaa tai paikkakuntaa viimeksi mainitun tyyppin olleessa yleisempi.⁷¹

Vaikka onkin selvää, että poliittinen tilanne loi edellytykset työväestön radikalisoitumiselle, niin mielestäni pitää ottaa huomioon myös ammatillisen

⁷⁰ Mattila 1969, 246-249, 251, 261.

⁷¹ Mattila 1969, 266-267.

työväenliikkeen vaikutus työväestön liikehtimiseen. Poliittinen työväenliike oli läpeensä ammatillisesti järjestäytynyttä, joten ammattiosastoilla oli oleellinen merkitys mobilisaatiossa, sillä ilman organisaatiota työväestö ei olisi pystynyt joukkotoimintaan. Lakkojen määrän kasvu jo ennen suurlakkoa osoittaa, että liikehtimistä tapahtui muidenkin kuin suoraan poliittisten vaatimusten takia, vaikkakin niillä ei ollut sinänsä valtakunnallista merkitystä.

3. SUURLAKKO VALLANKUMOUKSENA

3.1 Poliittinen näkökulma

Ratkaiseva sysäys suurlakolle oli Venäjän autoritaarisen vallan horjuminen Japanin sodan seurauksena. Tammikuun 22. päivänä 1905 Pietarissa oli ns. verisunnuntai, jolloin rauhallisesta mielenosoituksesta muodostui verilöyly tsaarin käskystä. Tämän jälkeen levottomuudet levisivät kulovalkean tavoin ympäri Venäjää.

Venäjällä suurlakko puhkesi 25.10. rautatieläisten keskuudessa. Kun rautatieliikenne sekä puhelin- ja lennätinyhteydet olivat katkenneet hallitus menetti kokonaan otteensa tilanteesta. Keisari joutui antamaan 30.10. ns. vapautusmanifestin. Siinä luvattiin kansalaisille henkilöllinen koskemattomuus sekä omantunnon-, sanan-, kokous- ja yhdistymisvapaus.

Ensimmäinen suomalaisten lakkoon johtanut toimi tapahtui sunnuntaina 29.10., kun Venäjän puolella Pietarin radalla Suomen rautateiden palveluksessa olleet työntekijät menivät lakkoon. Maanantaina 30.10. Helsingin työläiset aloittivat lakon. Tiistaina siihen yhtyivät suuren yksimielisyyden vallitessa poliisi-, puhelin-, posti- ja valaistuslaitos. Rautateitä pitkin lakko levisi nopeasti muualle Suomeen. Tiistaina sanomalehdissä julkaistu vapautusmanifesti tulkittiin Suomessa tsaarinvallan voimattomuudeksi ja ripeällä toiminnalla ajateltiin päästävän suuriinkin myönnytyksiin.

Tampereella hyväksyttiin keskiviikkona 1.11. Yrjö Mäkelinin laatima julistuskirja Suomen kansalle eli punainen julistus. Sen mukaan Helsingin asukkaiden piti yleisellä ja yhtäläisellä äänioikeudella valita väliaikainen hallitus, joka kutsuisi koolle täydellä lainsäädäntövallalla varustetun kansalliskokouksen. Säätyvaltiopäiviä ei enää hyväksytty. Venäjän piti taata Suomelle täydellinen autonomia. Julistus oli selvästi vallankumouksellinen.

Helsingissä lakon johdossa ollut kansallislakon keskuskomitea, joka koostui pääasiassa HTY:n jäsenistä, ei kuitenkaan hyväksynyt julistusta. Sen omissa ponsissa oli tosin mukana perustuslakia säätävä kansalliskokous ja väliaikainen hallitus, mutta hallituksen asettajaa ei määrätty.

Perustuslailliset olivat tällä välin toimittaneet oman manifestiehdotuksensa kenraalikuvernööri Obolenskielle. He eivät hyväksyneet ajatusta kansalliskokouksesta. Kun kävi ilmi, että Obolenski oli toimittanut ehdotuksen Pietariin, niin kansallislakon

keskuskomitea hyväksyi punaisen julistuksen. Samaan aikaan työväestön ja porvarillisten erimielisyydet alkoivat kärjistyä.

Perjantaina perustuslailliset yrittivät vielä sovittelua. Heidän ehdotuksensa oli laillisen säätyeduskunnan rinnalle valittava epävirallinen kansalliskokous yleisen äänioikeuden pohjalta. Se pakottaisi moraalaisella voimallaan säädyt hyväksymään yleisen äänioikeuden ja yksikamarisen eduskunnan. Työväenliikkeen johto ei tähän enää kuitenkaan suostunut.

Lauantaina työläiset valitsivat rautatientorilla maalle väliaikaisen hallituksen. Valinnan vallankumouksellinen luonne vesitettiin sillä, että hallitus asetettiin keisarin vahvistettavaksi. Lakon nopea lopettaminen tuli kuitenkin ajankohtaiseksi, kun keisarin manifesti saapui Pietarista. Keisari oli hyväksynyt lähes kaikki perustuslaillisten ehdotukset. Kansallislakon keskuskomitean oli taivuttava tosiasioiden edessä ja maanantaina 6.11. lakko julistettiin loppuneeksi.

Keisarin antama marraskuun manifesti keskeytti helmikuun manifestin soveltamisen ja kumosi Bobrikovin aikana annetut yhdenmukaistamis- ja poikkeusmääräykset. Samalla keisari antoi senaatin toimeksi tehdä ehdotukset yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen perustuvaksi valtiopäiväjärjestykseksi sekä uusiksi perustuslaeiksi, jotka toteuttaisivat senaatin vastuullisuuden eduskuntaan nähden ja kansalaisvapaudet.

Lyhyesti sanottuna SDP:n tavoitteena oli Venäjän hallitusvallan heikkoa asemaa hyväksikäyttämällä paitsi palauttaa Suomen aiemmin voimassa olleet valtiolliset oikeudet ja samalla myös laajentaa niitä. Suurlakon luomassa tilanteessa työväenliike kohdisti vaatimuksiaan Venäjän ohella myös sisäisiin uudistuksiin ja oli lähtemässä valtiollisen vallankumouksen tielle, osoituksena siitä oli uudelleen esiin nostettu vaatimus kansalliskokouksesta, joka säätäisi uudet, kansanvaltaiset perustuslait yleisine ja yhtäläisine äänioikeuksineen. Työväestön ja työväenliikkeen ylivoimaisesti tärkeimpänä tavoitteena suurlakossa olikin äänioikeus- ja eduskuntareformin toteuttaminen.

Porvarillisella taholla perustuslailliset tavoittelivat laillisten olojen palauttamista eli tilannetta ennen vuoden 1899 helmikuun manifestia. Heidän päävaatimuksensa olivat säätyvaltiopäivien koollekutsuminen sekä kenraalikuvernöörin ja senaatin ero. Vanhasuomalaiset sen sijaan pyrkivät laillisten olojen palauttamiseen

sopimusteitse tsaarinhallituksen kanssa ja esittivät ns. laillista kansankokousta, joka olisi tehnyt myös eduskunnan uudistamista koskevan esityksen hallitsijalle.⁷²

3.2 Kansalliskaarti

3.2.1 Synty

Vallankumouksellisen diktatuurin tavanomaisiin välineisiin kuuluu vahva poliisivoima ja tiedonvälityksen monopoli.⁷³ Kansalliskaarti oli näkyvin osa työväen vallasta lakon aikana. Se valvoi ja toteutti käytännössä keskuslakkokomitean antamia määräyksiä ja ohjeita. Kansalliskaartista muodostui korostetusti työväestön oma kaarti siinä vaiheessa, kun sosiaalidemokraatit ja perustuslailliset eivät päässeet yksimielisyyteen menettelytavoista. Tällöin ylioppilaat ja polyteknikot erosivat kaartista ja muodostivat oman osaston perustuslailliselle pohjalle.

Vuoden 1902 kutsuntalakkojen aikaisten mielenosoitusten seurauksena kaupungin viranomaiset ryhtyivät perustamaan vapaaehtoista suojeluskuntaa, johon ilmoittautui puolitoistasataa järjestäytyntä työläistä. Kasakoiden osoittama kovakouraisuus suututti ilmeisesti suunnattomasti Helsingin järjestäytyntä työväkeä. Työväestö oli tottunut ylläpitämään järjestystä myös omissa mielenosoituksissaan, jotka yleisesti ottaen olivat sujuneet rauhallisesti.⁷⁴

Helsingin poliisilaitos oli huonossa huudossa ja sitä pidettiin bobrikovilaisen järjestelmän kätyrinä. Poliisiin ei luotettu ja suurlakossa kansalaisten oma järjestyksenpito nähtiin paremmaksi ratkaisuksi. Lakkokomitea ryhtyi aktiivisesti agitoimaan poliisikuntaa lakkoon ja saikin lakon aikaiseksi tiistaina. Osa poliisikunnasta liittyi samalla kansalliskaartiin.⁷⁵ Näin keskuslakkokomitea sai muodollisen syyn kaartin perustamiseen.

---

⁷² Heikkilä 1993, 40-41; Jussila 1977; 71-92; Jussila 1979, 65-86; Kujala 1989, 127-154; Soikkanen 1960, 171-190.

⁷³ Alapuron mukaan vuosien 1917-1918 tapahtumista puuttuivat nämä tekijät. Alapuro 1997, 65.

⁷⁴ Kujala 1996, 192; Latinki 1905, 21; Salkola 1985a, 106.

⁷⁵ TM 8.11.1905, 1; Eino I. Parmasen muistelmia, f. 20, Eino I. Parmasen kok. III (EIP III); Korpimaa 1934, 51.

Kansalliskaartiin alettiin värvätä joukkoja tiistai-iltapäivänä 31.10. kun kansankokous oli tehnyt asiasta päätöksen. Värvääminen tapahtui agitaattoreiden ja lyhtytolppiin kiinnitettyjen ilmoitusten avulla. Erityisesti toivottiin entisten sotilaiden ja aliupseerien liittymistä.⁷⁶

Kaarti koostui kahdesta erillisestä osasta, ns. pikkukomppanioista ja punaisesta kaartista. Aktivistit muodostivat kaartiin ratsumiesosaston, mutta puolueiden välien kiristyessä he perustivat oman suojelusvahdin. Yhteiseksi ylipäälliköksi valittiin kapteeni Johan Kock, pikkukomppanioiden päällikkönä toimi ylioppilas Eero Haapalainen ja punaisen kaartin päällikkönä toimittaja ja entinen aliupseeri Kaarlo Luoto.⁷⁷

3.2.2 Pikkukomppaniat

Pikkukomppanioita alettiin perustaa työväenyhdistyksen tiloissa Eero Haapalaisen johdolla tiistai-iltapäivänä. Aluksi muodostettiin kymmenen miehisiä ryhmiä, jotka lähetettiin välittömästi pitämään yleisestä järjestyksestä huolta. Myöhemmin illalla toiminta siirtyi keskuspoliisiasemalle Senaatintorin laidalle.⁷⁸

Komppanioiden vahvuudeksi muodostui 25-40 miestä ja ne oli jaettu kahteen osastoon. Vartiointi tapahtui 2-4 miehen ryhmissä. Ihmiset liittyivät suoraan kadulta kaartiin. Kun 25 miestä oli koossa, muodostettiin uusi komppania. Miehet valitsivat keskuudestaan päällikön, jolle annettiin ohjeet. Vahtivuorot olivat neljän tunnin mittaisia ja välissä oli kahdeksan tunnin tauko. Tiistai-iltana oli Työmiehen mukaan vartiossa jo noin 600 miestä. Tunnuksena näillä joukoilla oli valkoinen käsivarsinauha eli nenäliina kiedottuna käsivarren ympärille.⁷⁹

Pikkukomppaniat oli tarkoitettu korvaamaan poliisi ja ne suorittivat yksinomaan vartiopalvelusta määrättyissä piireissä. Ylioppilaiden ja polyteknikkojen kaarti toimi samalla periaatteella. Kansalliskaartin osana se oli lauantaihin asti. Ylioppilaiden lakkokomiteassa toimivat O. V. Kuusinen ja Sulo Vuolijoki Härmäläis-osakunnan edustajina. Kun muut ylioppilaat vetäytyivät kansalliskaartin toiminnasta,

⁷⁶ Latinki 1905, 25; Roos 1907, 214.

⁷⁷ Korpimaa 1934, 52; Kujala 1989, 142-143.

⁷⁸ Haapalainen 1931, 148-149.

⁷⁹ TM 8.11.1905, 1; Koronen 1905, 3-7; Roos 1907, 212; Simpura 1955, 54.

niin ylioppilaiden sosialidemokraattisen yhdistyksen jäsenet toimivat kansliatehtävissä keskuspoliisiasemalla.⁸⁰

Tiistaina ja keskiviikkona järjestyksestä huolehtivat yksinomaan pikkukomppaniat. Niiden toiminta oli varsin epäsäännöllistä eikä mitenkään kurinalaista. Ihmiset tulivat ja menivät mielensä mukaan. Innostus oli suuri, mutta pitkäjännitteisyyttä toiminnalla ei ollut.

Väinö Voionmaa kertoo olleensa Matti Heleniuksen kanssa tällaisessa komppaniassa tiistaina. Osasto marssi Senaatintorilla ilmeisesti varsin ripeää tahtia, sillä vanhemmat miehet valittivat kovaa vauhtia. Joukon saavuttua kauppatorille se päätti hajaantua syömään. Yövuoroon Voionmaa ei enää viitsinyt lähteä vaan meni nukkumaan. Samalla hänen uransa kansalliskaartissa päättyi. Helenius sitä vastoin jatkoi toimintaa Raittiuden ystävain riveistä muodostetussa kaartin osassa, joka valvoi alkoholi- ja siveellisyyksymyksiä.⁸¹

3.2.3 Punainen kaarti

Punaista kaartiä alettiin muodostaa tiistai-iltana, jolloin oli kutsuttu kokoon entisiä sotilaita Polyteknikkojen talolle. Kaarti oli muodostettu Suomen kaartinpataljoonan mallin mukaan. Entiset aliupseerit ja sotamiehet toimivat sen päällystönä. Kaarti oli jaettu kahteen rykmenttiin, joista ensimmäinen eli paikallinen rykmentti muodosti sen valiojoukon. Siinä oli kymmenen komppaniaa, jokaisessa komppaniassa 121 miestä. Sen toimipaikkana oli keskuspoliisiasema ja pääasiallisena tehtävänä pitää lakon johto työväestön käsissä. Toinen rykmentti toimi sivupoliisiasemilla ja esikaupungeissa pikkukomppanioiden tukena. Sen komppaniat olivat 100-200 miehen vahvuisia. Komppaniat oli sijoitettu miesten asuinpaikkojen mukaan. Valkoinen käsivarsinauha vaihtui näillä joukoilla melko pian punaiseksi.⁸²

⁸⁰ Latinki 1905, 29-30; Klinge 1968, 268, 270; Soikkanen 1961, 348.

⁸¹ Voionmaan suurlakkopäiväkirja 31.10.1905, Väinö Voionmaan kok. 1. KA.

⁸² Uusi Suometar (US) 8.11.1905, 3; Latinki 1905, 23-24, 29; Punasen kaartin käsikirja 1905, 7; Roos 1907 212-213; Parmanen 1941, 162-163; Laine 1946, 245.

Punainen kaarti teki keskiviikkona ja torstaina vanhojen sotilaiden komennuksessa marssi- ja muita sulkeisharjoituksia. Torstaina kaarti piti 3000 miehen voimalla Senaatintorilla paraatin, jonka päätteeksi se otti vastuun järjestyksenpidosta.⁸³

Keskuspoliisiasema oli ilmeisesti torstaihin asti varsin sekavasti organisoitu. Kansalliskaartin päällikön, kapteeni Kockin mukaan tilanne johtui siitä, että toiminta perustui vapaaehtoisuuteen, kanslian jäsenet tulivat ja menivät miten sattui ja työstä luovuttiin yhtä vapaaehtoisesti kuin siihen oli ryhdytty. Kock ei myöskään tuntenut henkilöitä, joiden kanssa oli tekemisissä. Roos arvostelee Kockia henkilökohtaisesti kykenemättömäksi johtamaan toimintaa ja tästä syystä keskusasema oli kaaoksen vallassa.⁸⁴

Joka tapauksessa torstaina 2.11. järjestys muuttui, kun Luoto marssi viidenkymmenen punaisen kaartin miehen kanssa keskuspoliisiasemalle ja käytännöllisesti katsoen karkotti sieltä kaiken epäilyttäväksi katsomansa aineksen. Luodon mukaan hän oli saanut tähän valtuudet keskuslakkokomitealta.⁸⁵

Ylioppilaat, jotka olivat suorittaneet kansliatöitä keskusaseamalla, jättivät nyt suurimmaksi osaksi tehtävänsä, mutta Kock sai uusia apulaisia ylioppilaiden sosialidemokraattisesta yhdistyksestä. Heidän avullaan toiminta jäntevoityi. Roosin mukaan sosialidemokraattiset ylioppilaat olisivat itse asiassa johtaneet koko keskusaseman toimintaa, mutta suurin syy toiminnan kohentumiseen on punaisen kaartin tulo mukaan järjestyksenpitoon.⁸⁶

Punainen kaarti aloitti säännöllisen vartiopalveluksen torstai-iltana. Perjantaina se otti haltuunsa muut poliisipiirit. Nyt muodostettiin varsinainen piirijako. Joukot järjestettiin asuinpaikkojensa mukaan, jolloin siirtymiseen vartiopaikoille ei kulunut liiaksi aikaa. Kock julkaisi myös ohjeet kaartin toiminnasta. Jokaista piiriä johti piiripäällikkö, joka oli velvollinen raportoimaan toimistaan keskusasemalle. Rikos-, etsivä- ja siveysoastoja varten perustettiin komisarion toimet. Punainen kaarti piti koko ajan kahta komppaniaa keskuspoliisiasemalla turvatakseen siellä järjestyksen. Kansalliskaarti toimi järjestyksenvalvojana tiistaihin 7.11. asti, jolloin poliisit palasivat

---

⁸³ Luoto 1909, 9.

⁸⁴ Kock 1906, 42; Roos 1907, 432-433.

⁸⁵ Luoto 1909, 9; Simpura 1955, 62.

⁸⁶ Kock 1906, 67-68; Roos 1907, 480.

jälleen töihin.⁸⁷

Kansalliskaartissa toimi lisäksi lukuisia erillisosastoja ja komennuskuntia, kuten kauppaja- ja teollisuuskomitean alaisena osasto kaupan ja liikenteen valvomiseksi, maitokaupan valvontaan oma osasto, halkokomppania, kuriiri- ja ratsastajaosasto, kirjaltaja- ja keittiökomennuskunnat ja kanslistit.⁸⁸

3.2.4 Jäsenistö

Kansalliskaartin jäsenistö oli nuorta ja näin altista radikaalille toiminnalle. Pikkukomppanioiden miehistö koostui kuitenkin sekalaisemmasta aineksesta kuin punainen kaarti ja sen toiminta jäi punaisen kaartin varjoon. Luodon ajatuksena oli, että punainen kaarti muodostuisi nuorista miehistä ja sen kouluttajina toimisivat naimattomat entiset sotilaat. Kockin mukaan hänen tarkoituksenaan oli kerätä kaartiin kaikki radikaalit ainekset ja näin hillitä heidän oma-aloitteisuuttaan. Tämä pitää varmasti osaksi paikkaansa, mutta tarpeen tullessa radikaalit ainekset olisivat olleet myös Kockin käsillä radikaaleihin toimiin. Kaartilla oli aseita käytössään noin sata, joten voima oli joukkovoimaa, ei tulivoimaa. Aktivistit ja sosiaalidemokraatit pyrkivät kylläkin lakon aikana hankkimaan lisää aseita. Aktivistit yrittivät saada niitä Tukholmasta ja Pietarsaaresta, mutta kummassakaan tapauksessa aseet eivät ennättäneet Helsinkiin ennen lakon loppua. Kansallislakon keskuskomitea ja kansalliskaarti varustivat 2.11. Turkuun lähteneen junan valtakirjalla, tarkoituksena aseiden hankkiminen. Rautatieläisten järjestyskomitea suhtautui kuitenkin nihkeästi tällaiseen toimintaan, eikä tässäkään tapauksessa aseita Helsinkiin tullut.⁸⁹

---

⁸⁷ Kockin tiedonanto 3.11.1905, f. 1, Suurlakkoa valaisevaa aineistoa. KA; Kansallislakon keskuskomitean (KLKK) pöytäkirjakonseptit 4.11.1905, Vuosien 1905-06 kokoelma. TA; Hufvudstadsbladet (HBL) 7.11.1905, 3-4; US 8.11.1905, 3; Kock 1906, 77; Latinki 1905, 30-31; Roos 1907, 252.

⁸⁸ Latinki 1905, 30-31; Roos 1907, 252. Kauppaja- ja teollisuuskomitea toimi kansallislakon keskuskomitean alaisuudessa vastaten työnteosta ja liikenteestä lakon aikana.

⁸⁹ Kock 1906, 30; Luoto 1909, 11; Soikkanen 1961, 242; Kujala 1989, 144-146.

Taulukko 2. Kansalliskaartin kokoonpano

Punaisen kaartin paikallinen rykmentti	1210 henkeä
Punaisen kaartin liikkuva rykmentti	1701
1. vartiopiiri (keskusasema), 59 pikkukomppaniaa	1931
Rautatieläisten vartiojoukko	750
II ja III vartiopiirin pikkukomppaniat	210
IV vartiopiirin pikkukomppaniat	102
Joukko-osastoja eri tarkoituksiin	390
Virkailijoita, lähettejä ym.	156
Yhteensä	6450

Lähde: Latinki 1905, 32-33.

Luvussa ei ole mukana ylioppilaita eikä polyteknikkoja. Rautatieläiset toimivat omana yksikkönä ja he vartioivat Helsingin asemia ja ratapihoja.⁹⁰

Joukkojen painopiste oli selvästi keskikaupungilla ja erityisesti keskuspoliisiaseman vartiointiin kiinnitettiin huomiota. Tämä johtui siitä, että lakon aikana keskikaupungilla liikkui tavaton määrä ihmisiä onkimassa tietoja tapahtumista ja osallistumassa joukkokokouksiin. Lisäksi pelättiin perustuslaillisten yrittävän poliisiaseman valtausta.

Taulukko 3. Kansalliskaartin miehistön jakautuminen ammatin mukaan

Ulkotyömiehet	226	Räätälit	15
Sepät, konetyömiehet, viilaajat, sorvaajat	101	Koululaiset	11
Tehtaalaiset	96	Kadunlaskijat	5
Kirvesmiehet	56	Työnjohtajat, insinöörit	5
Muurarit, rapparit	40	Kauppa-apulaiset	4
Puusepät	37	Kirjaltajat	3
Kivenhakkaajat	25	Sähkötyömiehet	3
Maalarit	22	Nuohoojat	3
Levysepät	16	Putkenasentajat	2
Suutarit	15	Muut	9
		Yhteensä	694

Lähde: Latinki 1905, 32-33. Hänellä on ollut käytössään 15 pikkukomppanian ja kahden punaisen kaartin komppanian tiedot.

Suomea puhuvia oli 604, ruotsia 88 ja muuta kieltä 2 henkeä. Helsingissä kansalliskaarti oli ylioppilaita lukuun ottamatta työväenkaarti. Esimerkiksi Turussa kaarti oli enemmän

⁹⁰ Latinki 1905, 32-33; kts. Myös Roos 1907, 251. Latinki eli Väinö Voionmaa on käyttänyt lähteenä kansalliskaartin pöytäkirjoja, jotka ovat kadonneet.

kansalaiskaarti, johon kuului eri yhteiskuntaryhmien edustajia.⁹¹ Tämä heijastaa selvästi pääkaupungin eri puolueiden välisiä kiistoja.

Metalli- ja rakennusalat olivat eniten edustettuina kaartissa, joten se korreloi hyvin työläisten järjestäytymisasteen kanssa. Nämä alat olivat yleensä myös kaikkein herkimpiä ryhtymään lakkojen kautta vaatimaan parannuksia oloihinsa. Näyttääkin siltä, että kaartiinkin osallistui etupäässä järjestäytynyttä työväkeä. Ulkotyöntekijöiden yhdistys oli Helsingin vanhimpia. Huomiota kiinnittää myös se, että kaartissa oli pääasiassa suomea puhuvia. Työläisistäkin noin kolmasosa oli ruotsinkielisiä, joten tästä voi päätellä, että työväestön keskuudessa oli selvä ero kieliryhmien välillä. Wariksen mukaanhan arkipäivän tasolla ei erikielisten työläisten välillä eroja juuri ollut, mutta ainakin suurlakon osalta jako oli hyvin näkyvä. Ilmeisesti ruotsinkielisen työväenyhdistyksen enemmän perustuslaillinen linja oli yleisesti hyväksytty ruotsinkielisten työläisten keskuudessa ja tämä heijastui myös kaartiin liittymisessä. Ruotsinkieliset olivat yleensä enemmän ammattitaitoa vaativissa töissä ja tämä varmasti vaikutti myös halukkuuteen erottautua suomenkielisistä työläisistä.

Lakon päättyessä esitettiin vaatimus, että kansalliskaartille olisi maksettava korvaus heidän toimistaan lakon aikana. Suomettarelainen senaatti suostuikin tähän. Kaartille maksettiin korvausta suoritetusta palvelusta 160 000 markkaa, josta jokaiselle miehelle maksettiin 21 markkaa ja liikkeille suoritettiin korvaus lakon aikana lunastetuista tavaroista. Kaarti ei myöskään hajonnut, vaan järjestyi uudestaan heti lakon jälkeen, jolloin sen nimenä oli yksinomaan punainen kaarti. Helsingin kaartin päälliköksi tuli Kaarlo Luoto ja koko Suomen kaartien ylipäälliköksi Kock.⁹²

3.3 Työväenkontrolli

3.3.1 Julkinen elämä pysähtyy

Tehtaat menivät kiinni jo maanantaina 30.10. Sitä vastoin kauppa ja liikenne jatkoivat toimintaansa vielä maanantain. Illalla joukot pakottivat raitiotieliikenteen pysähtymään

---

⁹¹ Lod 1961, 122.

⁹² Kockin tiedoksianto 6.11.1905, Johan Kockin kok. TA; TM 21.11.1905, 2; Haapalainen 1931, 213.

ja junaliikennekin loppui puoleenyöhön mennessä. Kaikenlaiset huhut alkoivat kulkea jo maanantaina. Yleisen paniikin aiheutti tieto vesijohtolaitoksen osallistumisesta lakkoon. Ihmiset alkoivat varastoimaan vettä sillä seurauksella, että paine putkistossa laski ja vedentulo lakkasi suuressa osassa kaupunkia. Tämä synnytti tietenkin vielä suuremman paniikin. Tilanne rauhoittui kuitenkin pian, kun syy vedentulon lakkaamiseen selvisi.⁹³

Tiistaiamuna sekä työläiset että opiskelijat kulkivat kaupungilla sulkemassa liikkeitä. Toiminta sujui rauhallisesti, sillä yleinen lakkoinnostus oli tarttunut kaikkiin. Julkaistun ilmoituksen mukaan ainoastaan vesijohtolaitos, ruokatavarakaupat, apteekit ja viemärlaitokset saivat olla auki. Vuokria ei saanut periä lakon ajalta eikä elintarvikkeiden hintaa nostaa. Panttilainaamoita kiellettiin myymästä lakon aikana erääntyneitä pantteja. Senaatin oikeusosaston kaikki ja talousosaston perustuslailliset virkamiehet yhtyivät myös lakkoon. Koska valaistuslaitos oli myös lakossa, oli kaupunki tiistai-illasta lähtien pimeänä.⁹⁴

Myös Pariisin kommuunin aikana ihmisten velkoja annettiin anteeksi ja vuokratästit mitätöitiin. Leipomoissa kiellettiin yötyön tekeminen. Kommuunissa hallinto oli myös jaettu erilaisiin komiteoihin.⁹⁵

Ainoa suurempi omavaltaisuus tapahtui Töölön sokeritehtaalla. Siellä lakko oli aloitettu jo maanantaina, mutta muutama työntekijä oli jäänyt valvomaan, ettei sokeri pääsisi pilaantumaan. Tiistaiamuna tehtaalle tuli kuitenkin miesjoukko vaatimaan kaiken työn keskeyttämistä. Tähän suostuttiin ja kymmeniätuhansia kiloja sokeria laskettiin Töölönlahteen. Hiukan myöhemmin saapui vielä tehtaan entinen työntekijä ja avasi jäähdytysuunien ovet, jolloin niissä ollut sokeri meni pilalle ja jähmettyi. Tehdas kärsi tämän vuoksi kymmenientuhansien markkojen tappiot.⁹⁶ Kyseessä oli kuitenkin yksittäinen tapaus eikä kansalliskaartia ollut vielä siinä vaiheessa perustettu, joten se ei ollut osallisena ko. tapauksessa.

Keskiviikkona ja torstaina kaupat saivat olla auki ainoastaan kello 8-11. Rajoitus annettiin ilmeisesti siitä syystä, että myös kauppa-apulaisetkin voisivat osallistua kokouksiin. Lamppuöljyä myyntiä rajoitettiin samalla. Toimenpiteet herättivät

⁹³ Voionmaan lakkopäiväkirja 30.10.1905, Väinö Voionmaan kok. 1. KA; Helsingfors-Posten (HP) 30.10.1905, 4; Vastaava tilanne syntyi myös Moskovassa lakon alkaessa, jossa tilapäinen vesikatkos aiheutti paniikin. Engelstein 1982, 123.

⁹⁴ Suurlakkokomitean kiertokirjeitä ja ilmoituksia, Vuosien 1905-06 kokoelma. TA; Helsingin Sanomat (HS) 7.11.1905, 1; TM 9.11. 1905, 2; Wuolijoki 1945, 101.

⁹⁵ Mason 1930, 193-194, 246, 250, 264-265; Engels 1971, 11.

⁹⁶ HS 9.11.1905, 4; Roos 1907, 107.

kuitenkin runsasta tyytymättömyyttä. Kauppiaat korottivat lakon alettua hintoja. Tämän vuoksi kauppa- ja teollisuuskomitea julkaisi hinnat elintarvikkeille ja kaartiin perustettiin osasto valvomaan niitä. Osastolla oli oikeus sulkea liikkeet, jotka ylihinnittelivat tuotteet. Myös torikauppaa valvottiin. Kaartilaiset olivat aamuisin torikauppiaita vastassa ja säännöstelivät tavaroiden jakoa. Erityisesti kiinnitettiin huomiota maidon jakeluun, koska maidosta syntyi jopa pulaa. Yleisesti ottaen ruokaa oli kuitenkin riittävästi ja sitä kuljetettiin myös junilla maaseudulta. Ilmeisesti ruoan hinnan nousu pystyttiin pitämään aisoissa. Esimerkiksi Moskovassa lihan hinta kaksinkertaistui lakon aikana eikä maitoa enää saanut. Lakon jälkeen esiintyi kuitenkin tyytymättömyyttä kontrollin puutteeseen. Leipomoista oli myyty keittiön oven kautta tuotteita sallittujen aukioloaikojen ulkopuolella, mikä tarkoitti myös sitä, että työntekijöitä ei välttämättä päästetty kokouksiin.⁹⁷

3.3.2 Väestön kontrolloiminen

Olenainen osa vallankumouksellista prosessia on tiedonsaannin rajoittaminen ja ihmisten kontrolloiminen. Kansalliskaarti valvoi paitsi tehtaita ja liikkeitä myös sitä, etteivät ihmiset liikkuneet luvattomissa paikoissa. Pimeän aikana kansalaisia kehoitettiin välttämään tarpeetonta liikkumista kaduilla tai kerääntymistä joukkoihin. Ihmiset tarvitsivat periaatteessa kauppa- ja teollisuuskomitean tai lakon keskuskomitean luvan lähes kaikkeen, mikä tapahtui kotipiirin ulkopuolella, kuten matkustamiseen muulle paikkakunnalle, puhelinsoittoon ja jopa oman hevosen käyttöön.⁹⁸

Kauppa- ja teollisuuskomitea työskenteli ympäri vuorokauden jaettuna eri osastoihin. Sen alaisuudessa oli koko kaupungin kauppa ja liikenne. Se määräsi, mitkä liikkeet suljettiin ja mitkä saivat luvan olla auki. Samoin komitea huolehti teollisuuslaitosten ja työpajojen työskentelystä. Yksityiset kansalaiset tulivat sinne

---

⁹⁷ KLKK:n ptk. 4.11.1905; Suurlakkokomitean kiertokirjeitä ja ilmoituksia; Torihinnat maalaisille, Kauppa- ja teollisuuskomitean ilmoitus, Sosiaalidemokraattien painokomitean julkaisut, Vuosien 1905-06 kok. TA; HS 10.11.1905; TM 9.11.1905, 11.11.1905, 3; Engelstein 1982, 123.

⁹⁸ KLKK:n pöytäkirjat 3.11., 4.11., 5.11.1905, Vuosien 1905-06 kokoelma. TA; Kockin ilmoitus liikkumisesta pimeän aikana, II:3, f.2, Suurlakkoa valaisevaa aineistoa. KA.

valittamaan, että heidän liikkeensä oli suljettu pakolla ja kansalliskaartilaiset kysyivät neuvoja miten toimia avoinna olevien liikkeiden suhteen.⁹⁹

Julistuksia annettiin mm. siitä, että palvelijoita ei saa häättää työpaikoistaan ja heille on annettava oikeus osallistua kokouksiin. Erilaisilla lupalapuilla sai oikeuden ostaa halkoja ja ajurin käyttöönsä tietyksi ajaksi. Jopa senaattori Kihlman joutui pyytämään lupaa saada ajuri käyttöönsä. Samoin kiellettiin vuokraajia vaatimasta lakon aikana vuokraa sekä vaadittiin työläisille palkkaa lakon ajalta.¹⁰⁰

Uutistoiminta oli lakon aikana kokouksissa luettujen julistusten ja lyhtytolppiin kiinnitettyjen ilmoitusten varassa. Sensuuri oli lopetettu lakon alkaessa, mutta todellisuudessa kansallislakon keskuskomitea ja kansalliskaarti harjoittivat sitä ja käyttivät hyväkseen työväestön mielipiteen muokkaamiseen.

Perustuslaillisten toimikunta pyysi torstaina 2.11., että se saisi levittää monistettuja uutisilmoituksia. Tähän suostuttiin, mutta samalla alettiin levittää ilmoituksia, joissa kehoitettiin uskomaan vain lakon keskuskomitean tai Kockin allekirjoittamia ilmoituksia. Seuraavana päivänä poliisiasemalta ilmoitettiin, että he olivat kieltäneet perustuslaillisia levittämästä painotuotteita. Kaartilaiset repivät niitä tolpiasta alas. Tämä kiristi välejä kuitenkin siinä määrin, että Kock joutui vielä samana päivänä kieltämään ilmoitusten hävittämisen.¹⁰¹

Tällainen kontrolli oli mahdollista kuitenkin vain kantakaupungin alueella. Lisäksi määräyksistä lipsuttiin ja eri komiteat antoivat lupia, jotka eivät kuuluneet niiden alaan. Kaartin auktoriteetikaan ei ollut kyllin hyvä, jotta se olisi voinut valvoa liikennettä.

Sunnuntaina työväestön auktoriteetti oli laskenut jo niin alas, että väliaikaisen hallituksen jäseniä hakemaan tarkoitettuja junia ei saatu liikkeelle ilman kenraalikuvernöörin allekirjoitusta. Junat lähtivät liikkeelle, kun kreivi Berg oli antanut Obolenskin puolesta siihen luvan.¹⁰²

⁹⁹ Kauppa- ja teollisuuskomitean puheenjohtaja oli Jussi Tuominen, Muistelmia, 58, Jussi Tuomisen kok. KansA.

¹⁰⁰ Sosiaalidemokraattien painokomitean painamat ilmoitukset, Vuosien 1905-06 kokoelma. TA; Kauppa- ja teollisuuslaitosten järjestelykomitean ilmoituksia, I, Äänioikeustaistelu 1905-06. KansA.

¹⁰¹ KLKK:n pöytäkirjat 2.11., 3.11.1905, Vuosien 1905-06 kokoelma. TA; Sosiaalidemokraattien painokomitea II:2.3, f.2; Kockin ilmoitus 3.11.1905, II:3, f.4, Suurlakkoa valaisevaa aineistoa. KA; Myös Pariisin kommuunissa kiellettiin suurimman osan sanomalehdistä ilmestyminen ja kaikki tärkeät artikkelit oli alistettava ennakkosensuuriin. Mason 1930, 235.

¹⁰² Rautatieläisten lakkokomitean päiväkirja 5.11.1905, kansio 3, Vuosien 1905-06 kokoelma. TA.

3.3.3 Raittiustoiminta

Keskeinen elementti työväestön toiminnassa suurlakon aikana oli kieltolain julistaminen Helsinkiin ja prostituution kieltäminen. Irma Sulkusen mukaan työväestö integroitui poliittiseen järjestelmään juuri raittiusliikkeen kautta. Työväestön järjestäytyminen ja yhteiskunnallisen tietoisuuden kehittyminen tapahtui tämän vuosisadan alkuvuosiin saakka enemmän raittiusliikkeen kuin minkään muun organisaation kautta, ja tällä perinnöllä on ollut tärkeä vaikutus työväenliikkeen ominaispiirteisiin Suomessa. Yleinen kieltolaki oli myös järjestäytyneen työväen tavoite. Tältä pohjalta alkoi hahmottua myös avoimesti poliittisluonteinen vaatimus eli äänioikeuden laajentaminen. Se tuli raittiusliikkeen piiriin ensimmäisen kerran jo 1880-luvulla ja seuraavan vuosikymmenen puolivälissä alkoi esiintyä vaatimuksia ääniasteikon poistamiseksi niin, että kaikilla olisi yhtäläinen oikeus alkoholilainsäädännöstä päättämiseen.

Aivan uudella voimalla poliittinen kytkentä esiintyi työväestön juomalakkoliikkeessä 1898. Juomalakon radikaalia joukkoliikettä korostivat työmuodot: joukkokokoukset, mielenosoitusmarssit ja kansalaisadressit. Itse perusidea, lakko juomista vastaan, teki liikkeen verrannolliseksi työlakkoihin. Sulkunen väittää, että tuolloin järjestetty vappumarssi olisi ollut ensimmäinen Suomessa ja näin raittiusliikkeen ansiota. Mattilan tutkimuksesta käy kuitenkin ilmi, että Helsingin kirjatyöntekijöiden yhdistys vietti jo 1890 vappua Korkeasaarella kansainvälisen työväenliikkeen tunnusten merkeissä. Von Wright vastusti tällaista menettelyä. Varsinaisesti vappua alettiin viettää suurlakon jälkeen 1906.

Väinö Voionmaalle (Raittiuden ystävien puheenjohtaja vuodesta 1903) ja Matti Heleniukselle raittiuskysymys oli yhteiskunnallinen kysymys ja se oli taas viime kädessä työväenkysymys. Siksi liittolaisuus työväenliikkeen kanssa oli välttämätöntä. Toisaalta molemmilla organisaatioilla tuli yhteisessä rintamassa olla selkeä paikkansa ja itsenäinen ohjelmansa. Kuvaavaa on, että hieman ennen suurlakkoa Voionmaa ja Helenius ryhtyivät hahmottelemaan erillistä yhteiskunnallista ohjelmaa raittiusliikkeelle. Se sisälsi muun muassa yleisen, yhtäläisen ja välittömän valtiollisen ja kunnallisen äänioikeuden miehille ja naisille sekä kahdeksan tunnin työpäivän. Tarkoituksena oli luoda erillinen ja itsenäinen raittiuspuolue, joka toimisi työväenpuolueen liittolaisena. Pyrkimykset juonsivat tarpeesta ohjata työväen radikalismia ja hillitä raittiusliikkeen sisäistä hajaannusta. Tämä näkökulma tuo esiin raittiusliikkeen merkityksen työväen poliittisen järjestäytymisen esi- tai

varhaisvaiheena. Raittiusliike oli valmistanut maaperää sellaiseksi, että kun Venäjän kontrolli hetkeksi petti ja suurlakkomurros puhkesi, laajojen joukkojen siirtyminen poliittisen työväenliikkeen piiriin kävi helposti.¹⁰³ Itse katsoisin, että kyseessä oli vuorovaikutteinen prosessi, eikä raittiusliikettä voi asettaa sen enempää etuasemaan kuin muitakaan järjestäytymisen muotoja.

Kaupungin maistraatti huolestui lakon aiheuttamista järjestysongelmista jo ennen kuin lakko oli edes virallisesti alkanut. Sen aloitteesta ravintoloita ja alkoholimyymälöitä alettiin sulkea välittömästi, kun tieto mahdollisesta lakosta tuli. Työväkikin alkoi sulkea anniskelupaikkoja jo maanantai-iltapäivänä. Heidän vaikuttiminaan olivat tietenkin myös järjestysongelmat, mutta ajatus yleisestä kieltolaista oli ollut työväenpuolueen ohjelmassa alusta asti. Alkoholin myyntikielto jatkui Helsingissä 15.11.1905 asti.¹⁰⁴

Raittiusyhdistys Koiton keskuudessa muodostettiin keskiviikkona 100 henkinen kaarti, jonka tarkoituksena oli valvoa raittiuden noudattamista. Sen johdossa toimivat W. Sippola ja Matti Helenius. Seuraavana päivänä raittiiskaarti sai Kockilta valtuudet sulkea sinetillä kaikki anniskelu- ja myyntihuoneistot, jotka harjoittivat alkoholin myyntiä. Perjantaina, kun Kock organisoi kansalliskaartia uudelleen, tästä osastosta muodostettiin poliisiasemalle siveyososasto. Raittiustoimintaan liittyi oleellisesti myös siveellisyyden valvominen, sillä samalla kiellettiin myös ohjesääntöinen haureus.¹⁰⁵

Poliisilaitokseen oli perustettu 1898 erityinen siveellisyydosasto prostituoitujen ja irtolaisten valvontaa varten. Siveellisyydspanoliisi oli yhteistyössä tarkastustoimiston kanssa. Suurlakon aikana ohjesääntöisen prostituution lopettaminen kuului työväen päävaatimukseen. Suurlakon vaikutuksesta asia nousi voimakkaasti esille ja 1908 lakkautettiin vallitseva ohjesääntöjärjestelmä. Tarkastustoimiston tilalle tuli seuraavasta vuodesta alkaen terveystoimisto, jonka tarkoituksena oli taistella sukupuolitauteja vastaan ja joka oli yhteistyössä sukupuolitautien poliklinikan kanssa.¹⁰⁶

¹⁰³ Sulkunen-Alapuro 1989, 142, 147-148; Sulkunen 1986, 260-278; Mattila 1969, 46.

¹⁰⁴ Maistraatin tiedonanto, 36, EIP XX. KA; HS 31.10.1905, 2; US 31.10.1905, 3, 18.11.1905, 4.

¹⁰⁵ Raittiusväen kokous 1.11.1905, KLKK:n pöytäkirjojen liite 7, Vuosien 1905-06 kokoelma. TA; Valtakirja Raittiuden valvojille, 36, EIP XX. KA; Kockin ilmoitus 3.11.1905, II:3, f. 3, Suurlakkoa valaisevaa aineistoa. KA; TM 10.11.1905, 3.

¹⁰⁶ Waris 1973, 224, 226, 229; Åström 1956, 257.

Helsingin ammattimaisesti prostituoidut vuosina 1888-1907 olivat miltei poikkeuksetta peräisin työväestön tai maalaisrahvaan keskuudesta. Ne työalat, jotka olivat lukuisimmin edustettuina, olivat palvelustyttöjen, tehdastyöläisten ja ompelijain työt eli fyysisesti rasittavimmat, huonoimmin palkatut ja sosiaalisesti vähäarvoisimmat ammatit, jotka sen aikainen kaupunkiyhteiskunta tunsi.¹⁰⁷

Raittiusväen toiminta oli sikäli menestyksellistä, että viinaa takavarikoitiin 300 litraa, 21 ilotaloa suljettiin ja koko lakon aikana korjattiin vain kymmenen juopunutta poliisiasemille. Kuitenkin jo 18.11. Työmiehessä selostettiin, että ”suurlakon johdosta oli sairaalloisuus lisääntynyt ei ainoastaan influenssa, keuhkokatarri ja keuhkotulehdus, vaan myös veneeriset taudit, etenkin gonorrea miesten keskuudessa on lisääntynyt”. Ihmisiä kuoli myös alkoholimyrkytyksiin korvikkeiden juonnin takia.¹⁰⁸

Kieltolailla oli lakon aikana käytännöllinenkin puolensa, sillä siten estettiin toimeettomana olleiden työläisten ylenpalttinen juopottelu ja näin työväestöä pystyttiin kontrolloimaan paremmin. Raittius ja siveellisyys koettiin kuitenkin myös aseina työväestön olojen parantamiseen ja suurlakko tarjosi tässä mielessä oivallisen ajanjakson tämän asian edistämiseen.

3.4 Avustustoiminta

Tärkeä osa lakon onnistumisen kannalta oli vähäosaisten taloudellinen avustaminen. Ensinnäkin kaikkein köyhin kansanosaa pidettiin rauhallisena ja toiseksi avustuksilla estettiin heidän lipeämisensä lakkorintamasta.

Avustustoiminnallakin oli esikuvansa aikaisemmilta vuosilta. Talvella 1903 Helsingin työttömät kyllästyivät kaupungin kyvyttömyyteen hoitaa työttömyysasiaa ja hakeutuivat poliisimestari W. Carlstedtin välityksellä kuvernööri M. N. Kaigorodovin puheille. Tämä pahoitteli, etteivät työläiset olleet aikaisemmin lähestyneet häntä. Bobrikov määräsi avun järjestettäväksi Venäjän punaisen ristin Suomen piirijärjestön hyväntekeväisyysvaroista. Myös keisari lahjoitti samaan tarkoitukseen 10 000 ”omia varojaan”. Bobrikov määräsi senaatin maksamaan Suomen valtion varoista nämä 10 000 markkaa punaiselle ristille. Tarjottu apu oli runsaskätistä.

¹⁰⁷ Åström 1956, 259-260.

¹⁰⁸ Kaartilaisten ilmoitus, I, Äänioikeustaistelu 1905-06. KansA; HS 9.11.1905, 4; TM 7.11.1905, 2, 18.11.1905, 2.

Työttömille järjestettiin ilmainen ruokailu Helsingin venäläisillä sotilaskasarmeilla. Työttömäin komitea – kansan suussa soppakomitea – sai tehtäväkseen jakaa ateriointiin oikeuttavia lippuja ja raha-avustuksia, joilla työttömät saattoivat lunastaa panttaamansa työkalut tai hankkia uusia.

Perusteellisesti nolatun kaupunginvaltuuston oli lähdettävä mukaan kilpailuun ja auttamattomasti jälkeen jääneenä se päätti järjestää lisää hätäaputoita ja myönsi myöhemmin myös 30000 markkaa lähinnä lainoina annettavaan apuun – suurin osa annetuista lainoista jäi kuitenkin maksamatta takaisin. Osa valtuutetuista paheksui asian verkkaista käsittelyä kaupunginhallinnossa, osa katsoi, että työväen hätää oli poliittisista syistä liioiteltu.

Maaliskuun lopussa kaupungin töissä oli peräti tuhatkunta työmiestä. Soppakomitean jäsenet olivat järjestyneitä työläisiä, jotka poikkeuksellinen ahdinkotila ja perustuslaillisjohtoisen kaupunginvaltuuston kylmäkiskoisuus ajoivat yhteistyöhön poliisin ja venäläisen hallitusvallan kanssa. Heidän ratkaisunsa oli varsin pitkälle tilanteen, hädän, sanelema, mutta osoitti, ettei tinkimätön perustuslaillinen asennoituminen suinkaan ollut 1903 työväenliikkeessä selviö. Toiminta soppakomiteassa tapahtui samaan aikaan kun osa Helsingin järjestyneistä työläisistä sabotoi parhaansa mukaan kutsuntoja.¹⁰⁹

Suurlakossa ensimmäisenä avustustoiminnan organisoivat naisylioppilaat. He muodostivat avustus- ja sairaanhoito-osastot eli valkean ja punaisen ristin. Punainen risti perusti useita tilapäisiä sairausasemia, mutta koska lakko sujui rauhallisesti, niitä ei tarvittu muuhun kuin normaaleihin sairastapauksiin. Epäilemättä sairausasemien perustamisen taustalla olivat Venäjän mellakat lukuisine kuolemantapauksineen. Valkea risti perusti yhteistyössä työläisnaisten kanssa kaupunkiin 13 piiriä, joissa kussakin toimi kaksi naisylioppilasta ja yksi työläisnainen. Heidän tehtävänään oli kiertää perheissä antamassa avustusta sekä päivystää piirikansliassa ja ottaa ilmoituksia vastaan. Varoja tähän toimintaan ylioppilaat keräsivät erityisillä keräyslistoilla.¹¹⁰ Ilmeisesti kyseessä oli ensimmäinen kerta kun porvari- ja työläisnaiset olivat tasavertaisina yhteistyössä.

Kansallislakon keskuskomitea perusti yhteishyvänkomitean huolehtimaan työläisten osalta avustustoiminnasta. Sen toimet olivat aluksi lähinnä ilmoitusluonteisia.

¹⁰⁹ Kujala 1996, 161-164, 202.

¹¹⁰ HBL 9.11.1905, 4; HS 8.11.1905, 4; Ernst Peitson päiväkirja suurlakon ajalta, 31.10.1905, EIP XXVII. KA; Roos 1907, 194-198; Klinge 1968, 269; Laine 1946, 225.

Talonomistajia kiellettiin perimästä vuokraa ja panttikonttoreilta vaadittiin, etteivät ne saa myydä tavaroita, jotka tulevat lunastettaviksi eikä korkoa saa periä.¹¹¹

Varsinainen avustustoiminta pääsi alkamaan viikon loppupuolella. Lauantaina perustettiin kymmenen ruokalaa etupäässä naisia ja lapsia varten. Näitä hoiti noin 200 naista. Ruokailijoilla piti olla omat ruokailuvälineet mukana ja ruoka oli tarkoitus nauttia paikanpäällä. Valkean ristin piiriasemat ja työläisten yhteishyvänkomitea jakoivat noin 6000 ruokalippua ruokaloihin. Tämän lisäksi yhteishyvänkomitea jakoi saman verran ruokalippuja kansankeittiöihin. Piiriasemat jakoivat pääasiassa leipää, kalaa, perunoita, maitoa ja lääkkeitä. Raha-avustukset olivat pieniä. Yhteensä piiriasemilla kävi noin 8000 ihmistä. Suurin osa avustettavista oli nuoria miehiä, satamatyöläisiä ja matkustajia, jotka olivat lakon takia jääneet paikkakunnalle.¹¹²

Myös avustustoimintaan vaikuttivat puolueiden väliset ristiriitaisuudet. Ylioppilaat lopettivat avustustoimintansa sunnuntaina 5.11. kello 12 yöllä sen jälkeen, kun keisarillinen manifesti oli julkaistu ja lakon jatkamiselle ei ollut perustuslaillisten kannalta enää tarvetta. Vaikka he jatkoivatkin toimintaa yksityishenkilöinä, heitä syytettiin työläisten heitteille jätöstä.¹¹³

Lehdissä kirjoiteltiin vilkkaasti avustustoiminnan keskeyttämisestä ja varojen käytöstä. Yhteishyvänkomitea oli saanut lahjoituksina 1800 markkaa, kun ylioppilaiden keräys oli tuottanut 16 000 markkaa. Työväestö antoi ymmärtää, että ylioppilaat olisivat pimittäneet varoja. Selvityksen mukaan suurin osa varoista, 5500 markkaa käytettiin kansankeittiöihin ja työväen omiin ruokalohin. 4100 markkaa meni piiriasemien toimintaan ja ylioppilaiden kristillisen yhdistyksen kautta jaettavaksi 4100 markkaa. Loput käytettiin pienempiin avustuksiin ja kuluihin.¹¹⁴

Epäilemättä avustuksen jatkaminen oli tarpeellista, sillä yhteishyvänkomitean ruokaloissa jaettiin ruokaa seuraavasti: 4.11. 450 hengelle, 5.11. 1300:lle, 6.11. 2000:lle, 7.11. 3260:lle, 8.11. 2165:lle, 9.11. 2370:lle, 10.11. 1210:lle ja 11.11. 615 hengelle. Tämän lisäksi Hermannin lastentarhassa ruokittiin samanaikaisesti

¹¹¹ Pöytäkirjanote Yhteishyvänkomitean kokouksesta 30.10.1905, KLKK:n pöytäkirjakonsepteja, Vuosien 1905-06 kokoelma. TA.

¹¹² KLKK:n pöytäkirjakonsepteja 1.11.1905; Sosiaalidemokraattien painokomitea 4.11.1905, Vuosien 1905-06 kokoelma. TA; TM 13.11.1905, 1; Roos 1907, 652-653.

¹¹³ Toiminta jatkui ylioppilaiden kristillisen yhdistyksen kautta. Kock 1906, 96-98; Roos 1907, 652-653.

¹¹⁴ Tyyne Södermanin ilmoitus perustuslaillisten kansliaan 5.11.1905, II:2, f.1; Kockin tiedonanto 5.11.1905, II:3, f.7, Suurlakkoa valaisevaa aineistoa. KA; HBL 9.11.1905, 4; TM 13.11.1905, 2; US 18.11.1905, 4; Roos 1907, 43-44. 652.

400 lasta päivässä. Avustettavien määrä siis kasvoi, kun lakko päättyi. Tämä johtui siitä, että palkanmaksu oli häiriintynyt lakon johdosta tai sitten palkkaa ei maksettu ollenkaan. Samasta lähteestä käy ilmi myös se, että yhteishyväkomitea oli saanut ylioppilaiden varoista 5000 markkaa ruokaloiden ylläpitämiseen, sekä kauppiailta lahjoituksina ruokatarpeita, joten varojen pimitämisestä ei voinut olla kyse.¹¹⁵

Senaatti myönsi tiistaina 7.11. kenraalikuvernööri Obolenskin aloitteesta yleisistä varoista 30000 markkaa avustustoimintaan. Varojen käyttöä valvomaan määrättiin Kock sekä raittiusmiehet Vilho Reiman ja Matti Helenius.¹¹⁶

Kansalliskaarti toimi näkyvimpänä osana työväestön valtaa suurlakon aikana. Suurin osa sen tehtävistä liittyi tavanomaiseen järjestystoimintaan. Kuitenkin laajemmassa mielessä se oli selvästi tarkoitettu väkivaltakoneiston korvikkeeksi ja näin ollen vallankumoukselliseksi voimatekijäksi. Kansallislakon keskuskomiteaa ja kansalliskaartia, erityisesti punaista kaartia, voidaan pitää Tillyn määrittelemässä mielessä kaksoisvallan toisena osapuolena, toisen osapuolen ollessa Venäjän hallitus. Näin suurlakko oli mitä suuremmassa määrin vallankumouksellinen tilanne, vaikka aseelliseen yhteenottoon ei päädyttykään.

Suurlakon vallankumoukselliseen tilanteeseen liittyi myös jokapäiväisen elämän tiukka kontrolli. Väestön liikkumisen rajoittaminen, elintarvikekontrolli ja sensuuri ovat todisteita siitä, että työväestö pyrki kokonaisvaltaisesti hallitsemaan tilannetta ja ohjailemaan sitä haluamaansa suuntaan. Myös avustustoiminta palveli tätä tarkoitusta, sillä sen avulla saatiin kaikkein köyhin ja avuttomin väestönosa pysymään rauhallisena lakon aikana eikä painetta töihin menolle syntynyt.

Näyttää siltä, että työväenvalta alkaa heti muodostaa elimiä, jotka kontrolloivat paitsi valtiollista elämää myös arkipäivän toimia. Suomalainen versio työväenvallassa suurlakon aikaisessa Helsingissä oli varsin samanlaista, vaikkakin pienemmässä mittakaavassa, kuin myöhemmin Venäjällä. Friedrich Engels puhui proletariaatin diktatuurista jo Pariisin kommuunin aikana¹¹⁷ ja suurlakkoa voi hyvin pitää sellaisen yhtenä ilmenemismuotona.

---

¹¹⁵ TM 30.11.1905, 2.

¹¹⁶ Kock 1906, 113; Laine 1946, 283.

¹¹⁷ Engels 1971, 19-20; Kts. myös Mason 1930, 170; Tombs 1981, 9.

4. TYÖLÄISTEN VAATIMUKSET SUURLAKON AIKANA

4.1 Joukkokokoukset

Helsingin keskusta suorastaan kuhisi ihmisiä lakkopäivinä. Kansa osallistui eri puolueiden kokouksiin, erilaiset ryhmät pitivät omia kokouksiaan ja lisäksi tulivat vielä tuhannet, jotka olivat liikkeellä saadakseen tietoja tapahtumista.

Suurlakko aloitettiin maanantaina 30.10. Rautatientorilla pidetyssä kansalaiskokouksessa. Siitä oli päätetty sunnuntaina Työväenyhdistyksen talolla, jossa oli koko päivän pohdittu Venäjän tilannetta.¹¹⁸ Varsin spontaanisti päätettiin pitää kokous seuraavana päivänä kello 14 Rautatientorilla. Kolehilla kerättiin tarvittavat varat ilmoitusten painamiseksi. Samaan aikaan Työmies-lehden toimituksessa päätettiin Työväenyhdistyksen puheenjohtajan Emil Perttilän johdolla vastaavanlaisen kokouksen pitämisestä maanantaina kello 13 Työväenyhdistyksen talolla eli torpalla.¹¹⁹

Ilmeisesti sunnuntain keskustelujen siivittämänä levisi lakkoinnostus jo maanantaiaamuna työpaikoilla. Kello 13 Työväenyhdistyksen pihalla oli jo tuhansia ihmisiä ja kokous päätettiin yhdistää rautatientorin kokoukseen. Sinne oli kokoontunut ainakin 20 000 ihmistä yhteiskunnan kaikista luokista.¹²⁰

Puhujana torilla oli mm. tulisieluinen Matti Kurikka, jonka innoittamana päätettiin ryhtyä myötätuntolakkoon Venäjän työläisten tukemiseksi sortovaltaa vastaan. Samalla valittiin lakon keskusjohto. Tässä vaiheessa lakko oli siis tarkoitettu tukilakoksi venäläisille, mutta illan aikana ajatukset täsmentyivät.¹²¹

Kansalaiskokous järjestettiin joka päivä kello 14 Rautatientorilla, paitsi lakon lopettajaiset, jotka pidettiin maanantaina 6.11. Senaatintorilla.¹²² Kokouksissa luettiin lakkokomitean tiedonantoja ja hyväksyttiin kansalaisilla erilaisia ponsia. Tiistaina 31.10. kokouksessa hyväksyttiin seuraavat ponnet:

¹¹⁸ Työväenyhdistys sijaitsi Yrjönkatu 27:ssä; Sunnuntaina kello 15 yhtyivät Pietari-Valkeasaari-rataosalla Suomen rautateiden henkilökunta ja virkamiehet Venäjän rautatielakkoon. HS 31.10.1905, 4.

¹¹⁹ Roos 1907, 46-47; Parmanen 1941, 110-111.

¹²⁰ Arbetaren 11.11.1905, 2; HS 31.10.1905, 3, 7.11.1905, 1; TM 30.10.1905, 3, US 31.10.1905, 3.

¹²¹ HBL 30.10.1905, 2; TM 7.11.1905, 2; Parmanen 1941, 111.

¹²² Perustuslailliset kokoontuivat lähes päivittäin palokunnantalolla, kauppiat ja liikemiehet kauppaseuran tiloissa, käsityö- ja teollisuuden harjoittajat joka iltapäivä ja kaupunginvaltuusto sekä aamu- että iltapäivisin. HBL 7.11.1905, 3.

1. Täydellinen lausuntovapaus
2. Täydellinen painovapaus
3. Täydellinen kokoontumisvapaus
4. Täydellinen yhdistymisvapaus
5. Kutsuttava kansalliskokous, jonka Suomen kansa valitsee yhtäläisellä äänioikeudella, jonka kokouksen tulee laittaa Suomen kansalle uudet perustuslait sekä yksikamarijärjestelmäisen eduskunnan, johon jäsenet valitaan siten, että kukin 21-vuotias Suomen kansalainen äänestää yhdellä äänellä ja on samalla valittavaksi kelpaava.
6. Kokous pitää maalle häpeänä sen, että bobrikoffilaisen järjestelmän kätyrit toimivat viroissaan ja vaatii niiden erottamista.

Lakosta oli tullut siis valtiollinen taistelu sortovaltaa vastaan. Työväenjohtajat pyrkivät siihen, että poliittinen ohjelma hyväksyttäisiin kokonaisuudessaan. Edellisenä iltana pitämässään kokouksessa kansallislakon keskuskomitea oli suunnitellut sopivaa sanamuotoa julistukselle ja tässä yhteydessä oli mietitty hallituksen syrjäyttämistä ja väliaikaisen hallituksen asettamista sen tilalle. Torstaina julkaistiin Helsingissä tamperelaisen toimittajan Yrjö Mäkelinin laatima julistuskirja Suomen kansalle eli punainen julistus. Seuraavana päivänä julistus hyväksyttiin kansalaiskokouksessa pienillä muutoksilla. Tiistain iltana se ei eronnut muutoin kuin siinä, että se sisälsi vaatimuksen väliaikaisesta hallituksesta, joka valittiinkin lauantain kokouksessa.¹²³

Lakon johto päätti asioista keskuudessaan itsenäisesti. Torikokouksissa puhujat olivat etukäteen päättäneet samansisältöisistä puheista. Kansalaisten tehtävänä oli passiivisesti hyväksyä tehdyt päätökset huutoäänestyksellä. Jo Roos kiinnitti asiaan huomiota, vaikkei pohtinutkaan asiaa tarkemmin. Perjantaina 3.11., kun punainen julistus hyväksyttiin, se oli valmiiksi painettu ja sen lopussa oli seuraava teksti:

”Kansallislakkokomitea hyväksyy nämä ponnet ja ehdottaa ne hyväksyttäväksi kansalliskokouksessa Helsingissä 3.11.1905.

Tämä manifesti hyväksyttiin rautatientorin kansalaiskokouksessa Helsingissä 3.11.1905.”¹²⁴

Myös Ala-Kapee on pro gradussaan Hämeen ja Satakunnan kansalaiskokouksista tullut siihen tulokseen, että toreilla pidetyissä massakokouksissa puheenvuorot ja keskustelu olivat yleensä mahdottomia ja päätöksentekotilanteissa turvaututtiin yleensä huutoäänestykseen. Kokouksissa ei myöskään yleensä otettu kantaa taloudellisiin

¹²³ Punainen Julistus kts. HS 7.11.1905, 2-3; Roos 1907, 492; Soikkanen 1960, 182; Kujala 1989, 135-139.

¹²⁴ KLKK:n pöytäkirja 4.11.1905, Vuosien 1905-06 kokoelma. TA; US 7.11.1905, 3; Myös keisarin antaman manifestin oli laatinut yksi mies, Leo Mechelin, eikä siihenkään kysytty kansan mielipidettä. Kts. Soikkanen 1960, 181; Roos 1907, 492.

seikkoihin. Pienemmillä paikkakunnilla sitä vastoin yleensä keskusteltiin asioista.¹²⁵ Suurissa kokouksissa oli tietenkin mahdotonta keskustella yleisesti asioista ennen päätöksiä, varsinkin kun puhujiakin oli yhtä aikaa useita eri paikoissa, mutta tämä ei välttämättä tarkoita sitä, että viralliset tavoitteet olisivat yksituumaisesti ilmentäneet kaikkia työväestön tavoitteita.

Aikaisemmassa tutkimuksessa ei kuitenkaan ole juurikaan pohdittu tätä asiaa. Tulee väkisinkin sellainen kuva, että työväestö olisi varsin yhtenäisesti ollut johtajien talutusnuorassa ja passiivisesti hyväksyneet esitettyjä asioita. Kujala toteaa, että työväenliikkeen toiminta vuonna 1905 ei rajoittunut yksin valtiolliseen kysymykseen, vaan siihen läheisesti kytkeytynyt äänioikeusasia oli myös tärkeällä sijalla. Hän huomioi kyllä taloudelliset työtaistelut ja niiden aikaansaamat levottomuudet, mutta pitää niitä kuitenkin suhteellisen toissijaisena tekijänä. Helsingin työläiset toimivat kuitenkin aktiivisesti myös ammatillisella saralla saavuttaen jo kesällä 1905 merkittävän voiton, kun useimmilla aloilla saatiin lauantapäivän osalle seitsemän tunnin työaika, joka levisi myös muualle Suomeen.¹²⁶ Työtaisteluilla ei ollut varsinaisesti valtakunnallisella tasolla merkitystä, mutta paikallisella tasolla aktivoivana tekijänä niiden merkitystä ei voi ohittaa.

4.2 Työläisten kokoukset

Artikkelissaan suurlakon aikaisesta Vuojoen kartanon lakosta Matti Peltonen kiinnittää huomiota siihen, että kartanon alustalaisten vaatimukset olivat puhtaasti taloudellisia ja niistä puuttui ajankohdan kansalaiskokouksille tyypilliset vaatimukset yleisestä äänioikeudesta, uusista kunnallislajeista ja kieltolaista. Konflikti Vuojoella pääsi vasta alkuun siinä vaiheessa kun suurlakko pääkaupungissa oli jo ohi. Lakot jatkuivat muualla maassa ja Peltonen pitääkin Helsinkiä tässä suhteessa poikkeuksena.¹²⁷

Seuraavassa esitän, että mentäessä pintaa syvemmälle samat ammatilliset vaatimukset kuin Vuojoella löytyvät myös helsinkiläisten työläisten keskuudesta. Helsinki ei ollutkaan poikkeus, vaan ammatilliset vaatimukset olivat myös siellä tärkeitä

¹²⁵ Ala-Kapee 1972b, 57-58, 115-116.

¹²⁶ Kujala 1996, 405; Mattila 1969, 249.

¹²⁷ Kartanon alustalaisten vaatimukset koskivat pääasiassa työpäivän pituuden ja raskauden vähentämistä sekä maanvuokran alentamista. Peltonen 1990, 257-258, 260.

ja se, että näitä ei ole huomioitu johtuu poliittisen historiankirjoituksen tavasta esittää asioita.

Lakon aikana useimmat ammattiryhmät järjestivät kokouksia. Kokousten tarkoituksena oli informoida ammattiosastojen jäseniä päivän tapahtumista sekä omien vaatimusten esittäminen. Silittäjien kokouksessa 3.11. vaatimukset koskivat kahdeksan tunnin työaikaa ja vähimmäispalkkoja. Kylvettäjät vaativat kuulumista ammattiosastoon, puunkantoa talon puolesta ja vähimmäispalkkaa. Sörnäisten kuritushuoneen työntekijöiden vaatimuksia olivat humanimmat ohjesäännöt vangeille, virka- ja palveluskunnalle samat säännöt ja heti lakon jälkeen kymmenen tunnin työpäivä ja myöhemmin kahdeksan tunnin. Vankilassa puhalsivat kirjaimellisesti vapauden, veljeyden ja tasa-arvon tuulet.¹²⁸

Tehtaalaisnaiset pitivät kokouksia 3. ja 4.11. HTY:n isossa salissa. Julkaistuissa ponsissa ei puhuttu sanaankaan valtiollisista oikeuksista. Sitä vastoin työaika ja vähimmäistuntipalkka olivat keskeisimmät asiat. Vähimmäispalkka oli yleensäkin tärkein vaatimus Helsingin työläisten keskuudessa. Myös ammattiosastoon kuuluminen nähtiin tärkeäksi, jotta rivit olisi saatu mahdollisimman ehjiksi. Pakollinen kuuluminen ammattiosastoon olisi nostanut ammattiosaston painoarvoa sopimuksia tehtäessä ja työläiset olisivat esiintyneet tasa-arvoisina neuvottelukumppaneina työnantajien kanssa. Kahdeksan tunnin työaika oli varsin radikaali vaatimus, vaikka esimerkiksi kesäkuun ensimmäisen sunnuntain mielenosoituksissa se olikin keskeiselle sijalla. Realistiset tavoitteet olivat yhdeksän tai kymmenen tuntia. Kahdeksan tunnin työaika oli työväenliikkeen kansainvälinen tavoite ja sisälsi paljon muutakin kuin vain kiistan työajasta. Se ymmärrettiin siten, että kahdeksan tuntia kuului työlle, toiset kahdeksan (sosialististen aatteiden) opiskelulle ja kahdeksan tuntia levolle.¹²⁹

Palvelijattarien lakko herätti runsaasti julkista huomiota. He aloittivat lakon keskiviikkona 1.11. ja tätä varten perheissä kiersi lähetystöjä vaatimassa lakkoon osallistumista. Tämä herätti yleistä paheksuntaa ja palvelijoita erotettiin työpaikoistaan. Kock joutuikin perjantaina julkaisemassaan tiedonannossa kieltämään yksityisasuntoihin tunkeutumisen.¹³⁰

¹²⁸ KLKK:n pöytäkirja 3.11.1905; Sosiaalidemokraattien painokomitean painamat ilmoitukset, Vuosien 1905-06 kokoelma. TA.

¹²⁹ Ponnet kts. Liite 1; Koenker 1981, 303.

¹³⁰ Kockin tiedonanto 3.11.1905, II:3, f.4, Suurlakkoa valaisevaa aineistoa. KA; HS 7.11.1905, 2; US 8.11.1905, 4; Roos 1907, 295.

Palvelijattaret pitivät yleisen kokouksen torstaina 2.11. Annankadun kansakoululla. Heidän tärkeimpänä huolenaiheenaan oli palkollislainsäädäntö, joka teki heistä toisen luokan kansalaisia verrattuna mihin tahansa muuhun ryhmään. Tähän liittyivät kiinteästi muut kansalaisoikeudet. Tärkeimmäksi asiaksi nousi palvelijattarillakin kuitenkin työaika. Se, että palvelijattarilla oli myös valtiollisia vaatimuksia johtui todennäköisesti siitä, että heidän näkyvin johtajansa oli Miina Sillanpää. Ammatilliset vaatimukset eivät poikenneet sinänsä jo aikaisemmin esitetyistä ponsista, esimerkiksi lokakuun alussa Helsingissä pidetyssä palvelijattarien suuressa kokouksessa esitetyistä. Vuosipalveluspakkoon suurlakko ei tuonut ratkaisua, sillä palvelijat olivat vuosipalveluksessa aina vuoteen 1922 asti.¹³¹

Palvelijattarien toiminta oli niin radikaalia, että kymmeniä ihmisiä erotettiin paikoistaan. Erotetuille palvelijattarille pidettiin kokous perjantaina 10.11. Läsä oli noin sata henkeä. Miina Sillanpää piti rohkaisupuheen lakon merkityksestä. Yleisesti todettiin, että palvelijattaret olivat selvinneet melko hyvin. Puutteenalaisia kehoitettiin kääntymään yleisen avustuskomitean puoleen. Kuudelle palvelijattarelle annettiin junalippu maaseudulle pääsemistä varten. Matkustaminen maaseudulle oli ilmeisesti melko yleinen tapa torjua nälkää.¹³²

Virallisesti puolue ajoi kuitenkin työväenkysymyksen ratkaisemista lainsäädäntöteitse. Tämä näkyy myös naisille suunnatussa agitaatiossa. Hilja Pärssinen puki ajatuksen sanoiksi seuraavasti:

”Kaikki taloudelliset parannukset, sivistykselliset edut saavutamme saatuamme kansalaisarvon ja oikeuden. Me tiedämme samalla koko naissukupolven tarpeet näin tulevan tyydytetyiksi. Naisten nykyään luonnottoman nuori naimaikä kohoaa, vihkimättömäin äitien asema kohoaa, miehen sukupuolipuhkaus ennen avioliittoa tulee välttämättömäksi, orpolasten ja leskien asema turvatuksi jne. Nuo kaikki parannukset ovat tehtäviä, joiden toteuttamiseen heti ryhdymme äänioikeuden kautta lainsäädännössä.”¹³³

Peltosen huomiot Vuojoen kartanon lakosta tulevat näin uuteen valoon. Myös pääkaupungin työläiset esittivät taloudellisia vaatimuksia. Tärkeimpinä kysymyksinä olivat työaika ja palkka. Äänioikeuskysymys oli toisarvoinen seikka ja yksikamariseen eduskuntaan ei otettu kantaa ollenkaan. Vaikka työväensuojelulainsäädäntö kuului SDP:n ohjelmaan, ei näitä vaatimuksia virallisissa

¹³¹ Liite 1; Palvelijattar-lehti 11-12/1905, 124; Vuosipalveluksesta kts. Haapala 1995, 230.

¹³² US 11.11.1905, 4.

¹³³ Pärssinen 1905, 19.

ohjelmissa näkynyt.¹³⁴ Vanhan perinteen mukaan ammatilliset asiat jäivät pimentoon, mutta tällä kertaa työläiset olivat oma-aloitteisesti tuomassa tarpeitaan esiin ja ottamassa kantaa asioihin.

Myös muualla Suomessa esitettiin suurlakon aikana taloudellisia vaatimuksia. Tampereella pellava- ja puuvillatehtaiden työntekijät esittivät palkkavaatimuksia. Tehtaiden insinöörit vetosivat paikalliseen lakkokomiteaan, jotta se estäisi palkka-asioista keskustelun, kuitenkin tuloksetta. Lappeenrannassa työläisten mielipiteet jakautuivat kahtia. Toinen puoli halusi pidättäytyä vain valtakunnallisissa asioissa, toisen puolen esittäessä kahdeksan tunnin työaika ja vähimmäispalkkaa.¹³⁵

Venäjällä tammikuussa alkaneen lakkoliikkeen vaatimukset olivat myös etupäässä taloudellisia. Syyskuussa Moskovan painotyöntekijöiden vaatimukset koskivat työntekijöiden oikeutta kontrolloida työvoimaa, terveydenhoitoa, eläkkeitä, kahdeksan tunnin työpäivää, palkkaa, lomaa ja ihmismäistä kohtelua. Myös rautatieläisten, jotka aloittivat yleislakon Venäjällä, vaatimukset olivat samoja kuin muillakin aloilla. Tilanne politisoitui, koska hallitus ei antanut muuta mahdollisuutta. Moskovassa yleislakon aikana suurin osa teollisuuden lakkolaisista toimi taloudellisten seikkojen takia. Sosialistiagitaattorit yrittivät demonstroida poliittisia asioita, mutta eivät aina olleet menestyksellisiä. Rautatieläiset ja tehdastyöntekijät olivat lakossa melkein viikon ennen kuin muut liittyivät heihin. Poliittiset kysymykset olivat ensisijaisia teknisille ja ammattitaitoisille ryhmille, muut ryhmät olivat kiinnostuneita ammatillisista asioista. Sosiaalishistorialliset tutkimukset Venäjän vallankumouksesta ovat päätyneet samankaltaisiin tuloksiin myös vuoden 1917 osalta. Helmikuussa 1917 työläisten ponnet koskivat kahdeksan tunnin työpäivää, parempaa palkkaa ja sosiaaliturvaa. Vaatimukset radikalisoituivat vasta sitten, kun väliaikainen hallitus osoittautui kyvyttömäksi uudistuksiin.¹³⁶

Työmies-lehdessä julkaistiin juuri ennen suurlakkoa Pietarin rautatieläisten ponnet, jotka olivat hyvin samansuuntaisia kuin rautatieläisten yleiset vaatimukset.¹³⁷ Näin Helsingin työläiset saivat suoraan mallin taloudellisten vaatimusten esittämisestä Venäjän vallankumouksellisilta, mutta asian voi ajatella myös

¹³⁴ Suomen sosialidemokraattisen puolueen kolmannen (ylimääräisen) kokouksen pöytäkirja 1904, 7-8.

¹³⁵ Haapalainen 1931, 162, 167.

¹³⁶ Venäjän Rautatieläisten liiton ponnet Liite 2; Engelstein 1982, 65, 100-101, 109, 112-113; Ferro 1985, 144, 227; Koenker 1981, 107, 109, 116, 238, 252, 361.

¹³⁷ TM 26.10.1905, 3.

siten, että työläisten tarpeet olivat varsin universaaleja, joten ne ovat voineet syntyä myös todellisen tarpeen kautta.

Merkille pantavaa on myös se, että suurin osa säilyneistä vaatimuksista on naisaloilta. Suurlakko herättikin myös naisten ammatillisen järjestäytymisen. Lakkoviikkoa pidettiin naisten herätysviikkona ja odotukset olivat korkealla. Naisten erityisenä kohteena olivat juuri ammatilliset kysymykset. Silittäjien, kylvettäjäiden, palvelijattarien ja tehtaalaisnaisten lisäksi kokouksia pitivät ainakin tehtaalaisnaiset, pesijät, ulkotyöläisnaiset, ompelijat ja ravintolapalvelijat.¹³⁸

Toisenlaisiakin ilmauksia tietenkin esiintyi eivätkä kaikki ammattiryhmät esittäneet ponsia ollenkaan. Suomessakin rautatieläiset esittivät taloudellisia vaatimuksia, mutta ne katsottiin toisarvoisiksi. Tähän oli ainakin kaksi syytä: ensinnäkin voi ajatella, että rautatieläiset olivat luokkatietoisempia kuin heikosti järjestäytyneet naiset ja toiseksi rautateiden virkamiehet ilmoittivat, että he liittyvät lakkoon, jos se kohdistuu laillisten olojen palauttamiseen. Rautatieläiset asettivat kuitenkin komitean valmistelemaan taloudellisia asioita.¹³⁹

Kirvesmiesten ammattiosasto pohti kysymystä ammatillisten vaatimusten ottamisesta muiden vaatimusten rinnalle. Kirvesmiehet tulivat kuitenkin siihen tulokseen, että ei olisi ollut sopivaa hajottaa voimia, vaan kaikki piti kohdistaa käsillä oleviin asioihin. Palkanmaksua lakon ajalta ei myöskään alettu ajaa omin voimin, sillä asian piti olla kauppa- ja teollisuuskomitean hallinnassa.¹⁴⁰

Helsingin kirjaltajat ottivat ponnekkaasti osaa lakkotapahtumiin. Heillä ei ollut taloudellisia vaatimuksia, mutta he edustivat kaikkein pisimmälle järjestäytynyttä ja korkeimmin palkattua osaa työläisistä. Kirjaltajat valitsivat heti lakon alettua komitean, jonka ehdotuksesta kirjaltajat yhtyivät yleisiin ponsiin. Komitea toimi myös tiedotuselimenä kirjaltajille ja kokouksia järjestettiin joka päivä. Jo 31. lokakuuta kirjaltajille oli selvää, että kyseessä oli vallankumous ja sille esitettiin kolminkertainen eläköön-huuto Ylioppilastalon seinät raikuen. Seuraavan päivän iltaan mennessä kirjaltajilla oli jo 50 miestä punaisessa kaartissa, joka ainakin heidän käsityksensä

¹³⁸ Liite 1; Naisten ammatillisesta järjestäytymisestä kts. Valkonen 1989, 210-233.

¹³⁹ Rautatieläiset yhtyivät yleisiin vaatimuksiin ja lisäksi asettivat omia ponsia: yleinen kieltolaki, viroista laittomasti erotetut takaisin virkoihinsa sekä laittomasti vangitut vapaaksi, kieliasetuksen noudattaminen. Sekä rautatieläisiä koskevia ponsia: kaikille virka- ja palvelijakunnassa myönnetään palkasta pois vetämättä lomaa vähintään 15 päivää vuodessa kenellä sitä ei ennestään ole, palvelusohjesäännön korjaus, virkavallan poistaminen ja ylimääräisten rautateillä palvelevien henkilöiden taloudellisen aseman parantaminen. Rautatieläisten lakkokomitean päiväkirja 2.11.1905, Vuosien 1905-06 kok. TA; SVR:n yleinen kokous 31.10.1905, 9§, 12§, 3.11.1905, 6§, Rautatieläisten suurlakkoasiapapereita. TA.

¹⁴⁰ Kirvesmiesten ao:n ptk. 3.11.1905, 1§. TA.

mukaan oli perustettu mahdollisen yhteentörmäyksen varalta venäläisen sotaväen kanssa.¹⁴¹

4.3 Ammattiosastot

Edellä mainittujen seikkojen perusteella on syytä tarkastella ammattiosastoja laajemminkin kontekstissa. Kuohunta Venäjällä ja taloudellinen nousukausi aktivoivat suomalaisia työläisiä. Ammattiosastojen jäsenmäärä kasvoi pitkin vuotta ja kiihtyi sen loppua kohti. Uusia liittoja ja ammattiosastoja perustettiin. Kun vuonna 1904 HTY:ssä oli 1757 jäsentä, joista naisia 328, niin 1905 jäseniä oli 4407, joista naisia 864. Ammattiosastoja oli vastaavasti 41 ja 47. Suurlakon aikana tai pian sen jälkeen perustettiin kolme uutta ammattiosastoa. Kaikkia ammattiosastoja ei ehditty rekisteröidä vuoden 1905 puolella. Vuoden 1906 tilastossa näkyy viisi osastoa, jotka rekisteröitiin 1.1.1906, joten niitäkin voi pitää suurlakon suoranaista vaikutuksesta perustettuna. Luvuista käy ilmi, että jäsenmäärän kasvu oli merkittävämpää kuin järjestömäärän eli järjestöverkko oli jo ennen suurlakkoa tyydyttävästi rakennettu Helsingissä. Vuonna 1906 jäseniä oli 4167 ja osastoja 59 eli tällöin jäsenmäärä hiukan laski, muuta osastoja perustettiin ennätysmäärä. Suurimmillaan jäsenmäärä oli vuonna 1907 4739, josta se laski 1908 jo 4000:een.¹⁴²

Suurlakon vaikutuksesta Helsingin, Turun ja Vaasan työväenyhdistysten jäsenmäärän suunnilleen kaksinkertaistui, mutta Tampereella se peräti kuusinkertaistui. Tampereen työväenyhdistyksestä tuli jäsenmäärältään toiseksi suurin Helsingin jälkeen. Tampereella jäsenmäärän poikkeuksellisen jyrkkä nousu johtui varsinaisten tehdastyöläisten ammatillisesta järjestäytymisestä.¹⁴³

Jo ennen suurlakkoa oli syntynyt uusia ammattiliittoja. Toukokuussa 1905 leipurit olivat muodostaneet liiton. Palvelijattaret yhtyivät liitoksi heinäkuussa 1905, jolloin myös kirvesmiehet ja puusepät päättivät keskittää voimansa. Kirvesmiesten ja puuseppien liitot sulautuivat Suomen Puutyöntekijäin Liitoksi, jonka toiminta perustui

¹⁴¹ Helsingin kirjatyöntekijöiden yhdistyksen ptk. 31.10.1905 klo 6 ip., 2§, 8§, 1.11.1905 klo 10 ap., 1§, 1.11.1905 klo 6 ip., 5§, 6§. TA.

¹⁴² Kertomus HTY:n toiminnasta vuodelta 1904, 5; Kertomus HTY:n toiminnasta vuodelta 1905, 64; Kertomus HTY:n toiminnasta vuodelta 1906, 63; Mattila 1969, 186; Tuomisto 1984, 191.

¹⁴³ Ala-Kapee-Valkonen 1982, 158-159.

muihin uusiin liittoihin verrattuna vankkaan kokemukseen. Lokakuussa myös satamatyöntekijät muodostivat oman liiton. Varsinaisia tehdastyöläisten liittoja ei ennen suurlakkoa ollut metallityöntekijäin ja puutyöntekijäin liittoja lukuun ottamatta, ja niissäkin jäsenistön rungon muodostivat ammattitaitoiset työntekijät. Tehdastyöläisten järjestäytyminen alkoi laajeta suurlakon jälkeen, kun paperitehtaiden työntekijät ryhtyivät puuhaamaan Tampereella omaa liittoaan keväällä 1906.¹⁴⁴

Äänioikeus oli ollut ammattiosastoissakin keskustelun kohteena. Osastot ottivat osaa HTY:n jäseninä mielenosoitustapahtumiin.¹⁴⁵ Yksi perinteisimpiä oli kesäkuun 1. sunnuntain kävelyretki. Ainakin vuosina 1904 ja 1905 se järjestettiin yleisen äänioikeuden, väkijuomain kieltolain ja kahdeksan tuntuisen työpäivän hyväksi. Vuoden 1904 lopulla yhdistys järjesti Ylioppilastalolla kokouksen yleisen äänioikeuden puolesta. Vuoden 1905 keväällä järjestettiin mielenosoitukset poliisilaitosta vastaan ja äänioikeuden ratkaisemiseksi.¹⁴⁶

Yhdistyksen vuosikertomuksista ilmenevät ne asiat, joista ammattiosastoissa keskusteltiin eniten. Vuonna 1904 tärkeimpänä kysymyksenä olivat palkat. Vaadittiin sopimuksia alimmiksi tuntipalkoiksi. Myös työajan lyhennys ja ammatillinen järjestäytyminen olivat paljon keskusteltuja aiheita. Äänioikeuskysymyksen ratkaisemiseksi kerättiin rahaa puolueen äänioikeusrahoon. Yleisesti ottaen toiminta oli kuitenkin melko laimeata.¹⁴⁷

Osastojen toiminta vilkastui vuoden 1905 puolella ennennäkemättömästi. Vuosikertomuksissa oikein hämmästellään kuinka vuosien yritysten jälkeen jäsenmäärä lähti jyrkkään nousuun. Näin kävi useissa tapauksissa jo ennen suurlakkoa. Koko maassa lakkoilu oli pitkin vuotta huomattavasti yleisempää kuin aikaisempina vuosina.¹⁴⁸

Ammatillinen järjestäytyminen ja uusien jäsenten hankinta nousi kaikkein tärkeimmäksi puheenaiheeksi. Suurlakko tarjosi osastoille esimerkin joukkovoimasta ja sen avulla uskottiin tuloksiin myös tulevaisuudessa. Alimman tuntipalkan vaatiminen sekä yli- ja yötyön poistaminen herättivät myös keskustelua. Vuoden tärkeimpänä

¹⁴⁴ Ala-Kapee-Valkonen 1982, 165.

¹⁴⁵ Itse asiassa ammattiosastot olivat puolueen perusta, sillä suurin osa puolueen jäsenistä kuului siihen juuri ammattiosastojen kautta.

¹⁴⁶ Kertomus HTY:n toiminnasta vuodelta 1904, 4; Kertomus HTY:n toiminnasta vuodelta 1905, 3-5.

¹⁴⁷ Kertomus HTY:n toiminnasta vuodelta 1904. Yhdistyksen 41 ammattiosastosta 31 on edustettuna kertomuksessa. Palkkakysymykseen otti kantaa 8 osastoa, ammatilliseen järjestäytymiseen 4 osastoa ja äänioikeuskassaan maksoi 6 osastoa.

¹⁴⁸ Kertomus HTY:n toiminnasta vuodelta 1905; kts. esim. 13, 17-18, 31-33, 38; Mattila 1969, 261.

saavutuksena pidettiin lauantai- ja aattotyön lyhentämistä seitsemään tuntiin, vaikka palkka alenikin vastaavasti. Tämä tapahtui siis jo ennen suurlakkoa. Osallistuminen äänioikeuskassan kartuttamiseksi vilkastui. Ilmeisesti suurlakko aktivoi ottamaan kantaa myös yleisen raittiuden puolesta, sillä edellisellä vuonna raittiusasia ei ollut esillä.¹⁴⁹

Useat työnantajat maksoivat suurlakon ajalta työntekijöilleen palkan sillä perusteella, että kyseessä oli valtiollinen lakko. Jotkut maksoivat palkkaa kuitenkin vain muutamalta päivältä. Rakennuksilla, missä oli paljon urakatöitä, palkkoja ei maksettu ollenkaan, koska työnantajat katsoivat urakalla työskentelevän olevan samalla oma työnantajansa. Tämä aiheutti lakkojen jatkumisen myös Helsingissä. Suurlakkoa seuranneen viikon aikana ainakin kuudella rakennustyömaalla lakkoiltiin palkkavaatimusten takia. Kone- ja metallityöntekijät yrittivät lakkoa pitkittämällä saada täyden palkan, mutta joutuivat aloittamaan työt tiistaina 7.11. Samana päivänä kaikki räätilinliikkeet menivät lakkoon palkkojen takia. Kaikkein pisimmälle vaatimuksissaan menivät satamatyömiehet, jotka jatkoivat lakkoa useita päiviä suurlakon päättymisestä. He vaativat satamatöiden ottamista omalle vastuulleen päästäkseen eroon lastauttajista. Vaatimukseen kuului myös kahdeksan tunnin työaika ja minimipalkka. Vaatimukset eivät kuitenkaan menneet läpi.¹⁵⁰

Satamatyöntekijöiden pyrkimys saada satamien työt omille osuuskunnille ilmentää Suomessa melko harvinaista syndikalistista ammattiyhdistystoimintaa. Satamatyömiesten järjestäytyminen lähti liikkeelle vuosina 1903-05 lähes pelkästään osuustoiminnalliselta pohjalta. Vuoden 1905 aikana ilmeni useita väkivaltaisia yhteenottoja ja työläisten töiden valtaamisyrietykset laajenivat useisiin satamiin. Toinen ammattiala, jossa harjoitettiin osuuskunnallista toimintaa oli rakennustyömaat, joissa juuri syntyi kiistaa palkkojen maksusta.

Syndikalismi kehittyi Ranskassa 1900-luvun vaihteen molemmin puolin. Se oli ensi sijassa ulkoparlamentaarista toimintaa, ja samalla teoriaa työväestön taloudellisesta toiminnasta. Paikalliset ammattiyhdistykset olivat syndikalistien mielestä uuden yhteiskunnan alkioita ja itsehallinnollisia yksiköitä. Suora toiminta oli syndikalismin peruslähtökohta: ay-liikkeen keskitys ja edustukselliset muodot eivät

¹⁴⁹ Kertomus HTY:n toiminnasta vuodelta 1905. 47 osastosta vuosikertomuksessa on 30 osaston tiedot. Ammatilliseen järjestäytymiseen otti kantaa 14 osastoa, alimpaan tuntipalkkaan 10 osastoa. Lauantai-aika lyheni 10 osastolla. Äänioikeuskassaan maksoi 10 osastoa. Raittiuskysymykseen otti kantaa 5 osastoa.

¹⁵⁰ Helsingin kaupunki ja VR maksoivat työntekijöilleen palkan koko lakon ajalta. Suomen Metalliteollisuuden harjoittajain liitto maksoi puolet 6 päivän palkasta. HS 7.11.1905, 2 (lisälehti), 9.11.1905, 4; US 9.11.1905, 3-4; Työtilastollinen aikakauslehti 1907, 38.

sopineet sen oppeihin. Osuustoiminnalliset hankkeet muodostuivat ongelmalliseksi, koska niissä ei noudatettu työväenliikkeen ihanteita kaikin tavoin. Urakkatyöt, joista muut halusivat eroon, olivat keskeinen osa osuustoiminnallisten työkyntien toimintaa ja työkyntään kuulumattomille aputyöntekijöille saattoi osuuskunta olla yhtä tily työnantaja kuin parjatut kapitalistitkin.

Ammattiyhdistyksissä työosuuskuntia pidettiin melko yleisesti vain niiden omien jäsenten sosiaalisen nousun kanavana. Niiden arveltiin ylläpitävän ja vahvistavan työväestön sisäistä eriarvoisuutta. Monet ay-aktiivit ajattelivat, että kun työntekijä kohoaisi yrittäjän asemaan, hän samalla unohtaisi juurensa ja luopuisi tosiasiallisesta solidaarisesta ihanteesta.

Työosuuskuntien ilmestyminen työmarkkinoille kärjisti selvästi työnantajien ja työntekijöiden suhteita. Työnantajien mielestä työosuuskuntia eivät koskeneet samat säännöt ja sopimukset kuin yksityisiä liikkeitä. Ammattiyhdistykset antoivat heidän mielestään osuuskunnille sellaisia erivapauksia, jotka tekivät kilpailusta epälojaalin. Työosuuskuntien tarkoituksena olikin työnantajien mukaan syöstä yksityiset yritykset ulos markkinoilta ja toteuttaa työntekijöiden täydellinen herruus ammattialalla. Työehtosopimuksilla ei ollut työnantajan näkökulmasta täyttä merkitystä niin kauan kun työosuuskunnat olivat ammattiyhdistyksen kontrollissa. Työnantajat vaativat, että työosuuskuntien oli astuttava työnantajarintamaan ja katkottava kaikki siteet ammattiyhdistykseen.¹⁵¹

Aivan kuten Venäjällä, Suomessakin esiintyi suurlakon luomassa vallankumouksellisessa tilanteessa työläisten ammatillisia vaatimuksia. Tätä puolta lakosta ei aikaisemmassa tutkimuksessa ole käsitelty, mutta mielestäni se on oleellinen tekijä lakon kokonaiskuvassa. Ammatillisia vaatimuksia tutkimalla pääsee kiinni ruohonjuuritason ajatteluun.

Päällimmäisinä näissä vaatimuksissa olivat tietenkin palkkaa ja työaika koskevat asiat. Vaatimuksista voi nähdä myös yleisiä yhteiskunnan demokratisoitumista koskevia vaatimuksia, joita yritettiin ajaa eteenpäin työpaikalla. Näistä tärkein oli vaatimus vain ammattiosastoon kuuluvien palkkaamisesta töihin. Näin pyrittiin saamaan työläiset tasavertaisiksi työnantajiin nähden, sillä neuvotteluasema olisi muuttunut oleellisesti, jos kaikki työläiset olisivat kuuluneet ammattiosastoon.

---

¹⁵¹ Bergholm 1988, 95, 99-100; Teräs 1995, 145-146, 182.

5. TYÖVÄENLIIKKEEN TAVOITTEET VUONNA 1906

5.1 Virallinen linja

Suurlakon jälkeen SDP keskittyi turvaamaan marraskuun manifestin lupaukset. Sosiaalidemokraattien näkökulmasta suurlakko ja sen seurauksena syntyneet äänioikeus- ja eduskuntauudistus merkitsivät vain kesken jäänyttä vallankumousta siinä mielessä, että uusi kansanvaltaisesti valittu eduskunta ei saanut mitään uusia valtaoikeuksia. Odotettavissa oleva vallankumous käsitettiin valtiolliseksi, poliittista järjestelmää koskevaksi. Sosialistiselle, yhteiskunnan taloudellista perustaa koskevalle vallankumoukselle ei nähty silloisissa oloissa välttämättömiä historiallisia edellytyksiä.¹⁵² Keskeinen sija tässä toiminnassa oli suurlakkokomitealla, joka perustettiin heti suurlakon jälkeen jatkamaan kansallislakon keskuskomitean työtä. Myös punainen kaarti jatkoi toimintaansa. Tarkoituksena oli valmistautua uuteen suurlakkoon sitä silmällä pitäen, että äänioikeus- ja eduskuntauudistukset menisivät varmasti läpi.

Otto Ville Kuusinen näki vallankumouksen todennäköiseksi Venäjän vallankumouksen lopullisen ratkaisu yhteydessä. Suurlakko oli ollut tavallaan jopa onnistunut vallankumous, sillä eduskuntauudistus oli jotakin sellaista, jota ei oltu osattu todellisuudessa vielä vaatia.¹⁵³

Suurlakon aikana tapahtunut sosiaalidemokraattien ja perustuslaillisten teiden erkaantuminen ja lakon päättyminen työväenliikkeen näkökulmasta perustuslaillisten voittoon, merkitsi Yrjö Mäkelinin edustamalle yhteistoimintalinjalle selvää tappiota puolueen sisällä. Edvard Valppaan edustama itsenäisen luokkataistelulinjan voimistuminen kävi selväksi jo pari viikkoa suurlakon jälkeen pidetyssä ylimääräisessä edustajakokouksessa käsiteltäessä osallistumista valtiopäivävaaleihin. Kokouksen tekemä vaalilakkopäätös ja suurlakon valitseminen keinoksi eduskuntauudistuksen toteuttamiseksi osoittivat paitsi uskoa työväen joukkovoimaan myös selvää epäluottamusta porvarillisiin ryhmiin. Puoluejohdon siirtyminen samassa kokouksessa Turusta Helsinkiin merkitsi niinikään siirtymistä yhteistoimintalinjasta kohti itsenäistä luokkataistelulinjaa.¹⁵⁴

¹⁵² Heikkilä 1993, 44, 46.

¹⁵³ Kuusinen 1906, 9-10.

¹⁵⁴ Heikkilä 1993, 63.

Välittömästi lakon jälkeen työläisiä kehoitettiin valmistautumaan uuteen lakkoon. Kirjoituksissa näkyy pettymys porvareihin ja ihmisiä kehoitettiin varastoimaan elintarvikkeita kovien päivien varalle. Samoin käskettiin keskittymään vain valtiollisiin vaatimuksiin.¹⁵⁵

Puoluehallinto varoitti ihmisiä toisaalta liiallisesta aktiivisuudesta, työnantajille ei haluttu antaa aseita työsulkuun ja näin heikentää työväestön varustautumista uuden suurlakon varalta, ja toisaalta Venäjän tilanne nähtiin olevan käymisvaiheessa, joten sieltä ei olisi apua tarjolla, mutta suomalaisten piti silti valmistautua tulevaan ja odottaa hallitsijan esitystä.¹⁵⁶

Puoluehallinnon suurlakko-ohjeissa Helsinkiä pidettiin tärkeimpänä paikkakuntana, joten toiminta ja avustukset pitäisi keskittää pääkaupunkia silmällä pitäen. Maaseutu seuraisi sitten automaattisesti perässä. Huomiota kiinnitettiin myös ammatillisten ja valtiollisten vaatimusten suhteeseen. Yrjö Sirolan mukaan kehittymättömissä oloissa oltiin taipuvaisia valtiollisen lakon yhteyteen sotkemaan puhtaasti ammatillisia asioita. Esimerkkinä hänellä oli juuri Vuojoen kartanon torpparien selkkaukset, jotka olivat edenneet oikeuteen asti ja sotkivat yhtenäisyyttä. Työselkkaukset heikentäisivät valtiollisen suurlakon valmisteluja ja saattaisivat työväkeä kurjuuteen, kun puolueella ei suurten varustelujen takia olisi mahdollisuutta avustaa työläisten lakkoja. Yhdistyksiä kehoitettiin kontrolloimaan tilannetta tiukasti.

Puoluehallinto kiinnitti huomiota myös kaartien toimintaan. Kaarteista oli jo joulukuun lopulla huhuja, että niillä olisi salaperäisiä eli vallankumouksellisia tarkoituksia ja kaarteja kehoitettiin selkeästi osoittamaan olevansa rauhallisia järjestyskuntia suurlakon ja mielenosoitusten varalle.¹⁵⁷

Suurlakkokomitea syntyi suurlakon jälkeen spontaanisti. Komiteassa toimi useita eri alakomiteoita tarkoituksena suurlakon sattuessa ottaa kaupungin julkiset toiminnot käsiinsä. Se koostui ammattiosastojen, raittiusseurojen ja muiden sivistysseurojen valitsemista jäsenistä, jäsenmäärän ollessa noin 100 henkeä. Puoluehallinto kiinnitti huomionsa tähän komiteaan vuoden 1906 alussa ja valitsi siihen kaksi edustajaa, Yrjö Sirolan ja Paavo Leppäsen.¹⁵⁸ Suurlakkokomiteaa voi pitää

¹⁵⁵ TM 28.11.1905, 3, 6.12.1905, 2.

¹⁵⁶ TM 22.12.1905, 2.

¹⁵⁷ TM 3.1.1906, 2.

¹⁵⁸ Jussi Tuomisen muistelmia, 59-60, Jussi Tuomisen kok. KansA; Suurlakkokomitean alaisuudessa toimivat seuraavat alakomiteat: kulkulaitos-, valaistus-, nais-, kauppa-, koulu-, järjestysmiesten, posteljoonien, tulli- ja kaupunginlähettien, teollisuus-, puhtaanapito- ja avustuskomitea. Suurlakkokomitean ptk. 1.2.1906, 2§, Äänioikeustaistelu 1905-06. KansA.

eräänlaisena suomalaisena vastineena Venäjän työläisneuvostoille. Se, että puolue neuvosto kiinnostui siitä, merkitsi sitä, että siitä oli tulossa merkittävä voimakeskus pääkaupungin työväestön keskuudessa.

Naisilla oli oma suurlakkojärjestönsä. Sen perustamiseen vaikutti havainto, että avustustoiminta oli järjestetty suurlakon aikana puutteellisesti. Avustustoiminnan järjestäminen katsottiin erityisesti naisten tehtäväksi, joilla oli ikään kuin luonnostaan kokemusta taloudellisista asioista.¹⁵⁹

Helmikuussa 1906 suurlakkokomiteassa käytiin vilkkaasti keskustelua taloudellisten vaatimusten esittämisestä suurlakon aikana. Keskustelua käytiin monena päivänä ja se valottaa mielestäni erinomaisesti myös aikaisemman suurlakon suhdetta taloudellisiin kysymyksiin. Arveltiin, että kansa ei ollut tarpeeksi kypsää ajamaan pelkästään valtiollisia vaatimuksia, mutta jos niihin yhdistetään joitakin taloudellisia asioita, niin innostus kasvaa huomattavasti. Joukot tuntisivat silloin vaatimukset omikseen ja taistelisivat niiden puolesta. Taloudellisista vaatimuksista voitaisiin kuitenkin luopua, kun taistelun varsinaiset syyt olisivat toteutuneet. Marraskuun suurlakon aikana rivien pysyminen ehjinä oli vaikuttanut palkan vaatiminen lakon ajalta. Arveltiin myös, ettei taloudellisia vaatimuksia tarvitsisi erikseen ottaa esille, koska eri ryhmät ottaisivat niitä kuitenkin itsenäisesti esiin. Myös eriäviä mielipiteitä oli ja se, että porvarit eivät todennäköisesti ottaisi osaa seuraavaan suurlakkoon, tekisi taloudellisten vaatimusten esittämisen vaarallisemmaksi ja saattaisi romuttaa koko hankkeen. Sirola oli sitä mieltä, että osoittaa valtiollista kypsyyttä, kun joukot taistelevat puhtaasti valtiollisten asioiden innoittamina, mutta Suomen oloissa voisi ehkä kuitenkin yhdistää niihin myös taloudellisia asioita, kuten kahdeksan tunnin työpäivän ja kieltolain. Lakko-ohjeissa ei sinänsä kielletty taloudellisten vaatimusten esittämistä, mutta ne kehoitettiin kuitenkin pitämään sivualalla ja välttämään haitallisia jälkiseurauksia.¹⁶⁰

Ilmeisesti voimakkaan agitaation tuloksena suurlakkokomitean enemmistö oli jo muutamaa päivää myöhemmin sitä mieltä, että kaikki voimat ja uhraukset olisi kohdistettava yksinomaan valtiollisten vaatimusten hyväksi. Tämän tueksi komitea painatti julistuksen, jonka oli määrä olla alustuksena eri yhdistyksissä ja osastoissa

¹⁵⁹ Palvelijatar-lehti 3-4/1906, 45-46; Naisten suurlakkojärjestön toimintaohjeet Liite 3.

¹⁶⁰ Suurlakkokomitean ptk. 19.2.1906, 8§, Äänioikeustaistelu 1905-06. KansA; Kts. myös Jussi Tuomisen muistelmat, 63, Jussi Tuomisen kok. KansA.

asiasta käydylle keskustelulle. Tämän jälkeen eri ammattiosastojen, seurojen ja yhdistysten puheenjohtajat kutsuttiin komiteaan keskustelemaan asiasta.¹⁶¹

Eri ryhmien puheenjohtajien kokouksessa ei ollut enää epäselvää, että taisteluun käydään puhtaasti valtiollisten asioiden puolesta. Tämän vakuudeksi kehoitettiin myös valmistelemaan asiaa joukkojen keskuudessa.¹⁶²

Suurlakko-ohjeisiin liittyi oleellisesti myös, että työläisten tuli välttää ammatillisia lakkoja ylipäättään niin kauan kuin äänioikeus- ja eduskuntaudistus olisi keskeneräinen. Ammatilliset lakot söisivät voimavaroja suurlakolta, kun mahdolliset lakkokassat ja avustukset olisi käytetty jo ennen ratkaisevaa suurta taistelua, jonka odotettiin tulevan vääjäämättömästi.

Paine alhaalta päin kasvoi kuitenkin koko ajan ja sen takia oli tarpeellista yrittää valistaa työläisiä. Ammatillisista vaatimuksista tärkeimpänä pidettiin yhdeksän tunnin työpäivää. Sen etuna esimerkiksi palkankorotukseen nähden pidettiin sitä, että palkankorotuksien hyöty menee suoraan kapitalisteille, koska samalla vuokrat ja elintarvikkeiden hinnat nousevat. Sitä vastoin päivänlyhennyksellä oli taloudellisen puolen lisäksi myös terveydellinen ja sivistyksellinen puolensa. Lyhyempi työaika kulutti työläistä vähemmän ja samalla jäi aikaa koulutukseen ja oppimiseen. Päivänlyhennysasia kehoitettiin ottamaan ammattiosastoissa keskustelun alaiseksi, mutta samalla muistutettiin, että eduskuntaudistus oli suuri päivän kysymys, eikä muunlaisia uudistuksia siedettäisi.¹⁶³

Ammattiosastoissa kehkeytyi vilkas keskustelu valtiollisten ja ammatillisten kysymysten suhteesta, kun puheenjohtajat veivät asian niiden keskusteltavaksi. Yleensä ottaen kaikki ammattiosastot olivat sitä mieltä, että lakon yhteydessä esitettäisiin vain valtiollisia vaatimuksia.

---

¹⁶¹ Julistus kuului seuraavasti: Asiain näin ollen näyttää kaikesta päättäen tulevan päteviä syitä lakon tekemiseen; ja kun samalla voi olla mahdollista että vastustus tulee olemaan ankara niin, jotta meillä olisi suurempia voiton toiveita, tarvitsisi taistelevat voimat koota määrättyihin rajoihin. Tällä me tarkoitamme sitä, että jokaisen taisteluun yhtyvän ryhmän tulisi hyväksyä tällä kertaa vaan puhtaasti valtiolliset vaatimukset ja jättää toistaiseksi sekä valtiollistaloudelliset että yksityistaloudelliset vaatimukset. Uskoen Teidän hyvin tietävän, että valtiollisten perusoikeuksien saatua on viimeksi mainittuita helpompi saada, toivomme teidän kohdistavan kaikki voimat ja uhraukset tällä kertaa jo mainittujen hyväksi. Suurlakkokomitean ptk. 22.2.1906, 3§, 26.2.1906, 4§, Äänioikeustaistelu 1905-06. KansA.

¹⁶² Suurlakkokomitean ptk. 1.3.1906, 2§, 4§, Äänioikeustaistelu 1905-06. KansA.

¹⁶³ TM 18.1.1906, 1-2, 6.2.1906, 2.

5.2 Työläiset omilla teillään

Työläisten ja työnantajien välit olivat tulehtuneet pahasti suurlakon aikana. Tämä kuvastaa myös sosiaalidemokraattien ja porvarillisten puolueiden välisten suhteiden kiristymistä. Suurlakon jälkeen SDP:n johto yritti kuitenkin hillitä kasvavaa tyytymättömyyttä vallitseviin olosuhteisiin, josta syntyi ristiriita virallisen linjan ja kentän välillä. Puoluejohto piti yllä suurlakkovalmiutta, mutta samalla joukkojen olisi pitänyt vain rauhallisesti odottaa. Suurlakon luoma vallankumouksellinen ilmapiiri oli tarttunut työläisiin ja he kaipasivat toimintaa. Tässä tilanteessa lakot olivat ainoa tapa, jolla työläiset pystyivät välittömästi ilmaisemaan tarpeitaan ja ne liittyvätkin oleellisesti vuosien 1905 ja 1906 vallankumoukselliseen mielialaan nimenomaan ruohonjuuritasolla.

Kuvaava esimerkki suhtautumisesta omaan asemaan ja virallisiin vaatimuksiin on Helsingin satamatyöläisten ammattiosasto. Sen perustava kokous pidettiin elokuussa 1905. Suurlakon aikana luokkatietoisuus nousi ja ammattiosasto päätti rikkoa ”orjakontrahdit”, koska ne olivat ihmiselle sopimattomia ja inhottavia. Lastauttajia vaadittiin heti lopettamaan työnsä ja jättämään kaikki työt ammattiosastolle. Vielä lakon kestäessä päätettiin perustaa oma konttori ja palkata sinne naiskirjanpitäjä kuukausipalkalla.¹⁶⁴

Satamatyömiehet eivät palanneet töihin kun suurlakko loppui. Osasto päätti ottaa työt hoitoonsa samoilla hinnoilla ja ehdoilla, kuin ne olivat olleet lastauttajillakin. Kuitenkin jo 8.11. lakko päätettiin lopettaa, koska lastauttajat lupasivat nostaa palkkoja.¹⁶⁵ Koska työt aloitettiin niinkin nopeasti, on selvää, ettei ahtaajilla ollut minkäänlaisia mahdollisuuksia voittaa taistelua.

Kokemuksesta ei kuitenkaan lannistuttu, vaan alettiin heti suunnitella toimia, miten seuraavana kesänä satamatyöt saataisiin ammattiosaston haltuun. Suunnitelmiin kuului mm. ilmoitusten lähettäminen sekä kotimaisiin että ulkomaisiin sanomalehtiin, ettei paikalle tulisi lakon sattuessa rikkureita. Osasto otti samaan aikaan myös osaa suurlakkokomitean toimintaan ja hyväksyi muiden ohella vaatimuksen että suurlakkoa kannatetaan ilman taloudellisia vaatimuksia.¹⁶⁶

¹⁶⁴ Satamatyöläisten ao:n ptk. 3.11.1905, 2§, 3§, 5.11.1905, 2§. TA.

¹⁶⁵ Satamatyöläisten ao:n ptk. 7.11.1905, 2§, 8.11.1905, 2§. TA.

¹⁶⁶ Satamatyöläisten ao:n ptk. 12.11.1905, 2§, 11.2.1906, 2§, 4§, 5§, 11.3.1906, 3§, 8§. TA.

Huhtikuussa aika oli kypsä lakolle kun purjehduskausi alkoi. Ammattiosasto valmisteli vaatimuksensa ja ilmoitti, että jos niihin ei suostuttaisi, niin lakko alkaisi heti, kun ensimmäinen laiva saapuisi satamaan. Se alkoikin huhtikuun puolessa välissä ja lakkoon meni noin 250 miestä. Koska osasto kuului satamatyöntekijöiden liittoon, niin uskottiin, että muista kaupungeista ei tulisi rikkureita. Kuukausien valmistelujen jälkeenkään ei oltu varauduttu pitkäaikaiseen taisteluun ja toukokuun toisella viikolla 26 lakkopäivän jälkeen ahtaajat olivat valmiita palaamaan töihin. Työnantajat toimivat aktiivisesti rikkureiden hankinnassa ja Virosta hankittiin noin 40 miestä korvaamaan helsinkiläisiä lakkoilijoita. Päätökseen vaikutti myös se, että satamatyömiesten liittohallinto ei auttanut lakkoilevia miehiä ja asiasta esitettiin paheksumislausunto. Unelma ahtaajien toiminnasta ilman välikäsiä raukesi ja oman konttorin pitäminenkin oli varsin turhaa. Toiminta järjestettiin osuuskuntapohjalle kesäkuussa.¹⁶⁷

Rikkureiden tuomisesta Venäjältä oli vuosien kokemus Helsingin työnantajilla. Tämä tapa oli osaltaan vaikuttanut työväestön radikalisoitumiseen routavuosien aikana. Satulaseppien lakkoa yritettiin myös murtaa tällä keinolla. He ottivat kuitenkin yhteyttä rikkureihin ja selittivät lakkonsa syyt sekä lupasivat maksaa heidän matkansa takaisin Venäjälle. Venäläiset suostuivat lopettamaan työt ja palasivat takaisin. Satulasepät päättivät lähettää jälkikäteen näille venäläisille avustusta, koska pääsiäispyhien takia heillä ei ollut ansiomahdollisuuksia heti palattuaan.¹⁶⁸

Helmikuun lopulla Stenbergin konepajan valajat menivät lakkoon. Välit olivat niin tulehtuneet, että kun työntekijöille maksettiin viimeinen palkka ennen lakkoon ryhtymistä, niin paikalla oli kolme poliisia. Myös valajien puolelta maksua valvoi kolme miestä, koska ainakin heidän oman ilmoituksensa mukaan tavallisesti tilistä jäi aina muutama markka maksamatta.

Valajain vaatimus oli 30% palkankorotus ja isännistö tarjosi 15 prosenttia. Maaliskuun puolessa välissä työntekijät alensivat vaatimuksensa 20 prosenttiin, johon isännistö suostui, mutta ehtona oli, että kaikki miehet palaisivat entiseen paikkaansa. Tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista, sillä osa oli hakeutunut jo muualle työhön ja osa lähtenyt Amerikkaan asti. Taustalla tässä vaatimuksessa oli se, että isännistö pelkäsi

¹⁶⁷ Satamatyöläisten ao:n ptk. 8.4.1906, 3§, 4§, 16.4.1906, 4§, 10.5.1906, 1§, 2§, 13.5.1906, 5§, 26.6.1906, 6§. TA; TM 20.4.1906, 2, 4.5.1906, 2; HS 19.4.1906, 4; Työtilastollinen aikakauslehti 1907, 42.

¹⁶⁸ Satulaseppien yhdistyksen ptk. 1.4.1906, 5§, 2.4.1906, 3§, 3.4.1906, 2§, 4.4.1906, 3§. KansA.

parhaiden työmiesten saaneen muita töitä ja heikoimman aineksen jääneen jäljelle. Vihdoin isännistö ilmoitti, että töihin voisi palata välittömästi neljä miestä ja muut otettaisiin kolmen viikon sisällä takaisin, sen mukaan kun uusia tilauksia tulisi. Tähänkään työntekijät eivät suostuneet.¹⁶⁹

Työnantajat kiristivät ruuvia entisestään, kun he ilmoittivat, että elleivät työntekijät välittömästi suostu esitettyihin ehtoihin, niin Helsingin kaikissa valimoissa, jotka kuuluvat Suomen Metallityönantajain liittoon, toteutetaan työsulku. Työntekijöiden mielestä tällaisella toimella pyrittäisiin nujertamaan koko ammattiosasto.

Vihdoin huhtikuun alussa valajien oli lopulta suostuttava isännistön ehdotukseen. Ensiksi töihin meni neljä miestä. Työntekijät halusivat kuitenkin näyttää joukkovoimansa, ja nämä neljä luovuttivat koko palkkansa yhteiseen avustuskassaan, josta rahat sitten tasapuolisesti jaettiin kaikille. Lakko kesti 37 päivää ja siihen osallistui arviolta 10 työntekijää.¹⁷⁰

Lakko oli varsin tyypillinen, sillä kyseessä oli palkankorotusvaatimus, eikä suinkaan työajan lyhentäminen, joka oli puolueen virallinen kanta työtaisteluiden suhteen. Lakossa oli myös suhteellisen vähän ihmisiä, lopussa vain kuusi miestä. Se sai kuitenkin suhteettoman suuret mittasuhteet sen jälkeen, kun työantajien liitto uhkasi työsululla kaikkia Helsingin järjestäytyneitä valajia.

Asfaltti- ja sementtityöntekijöiden ammattiosasto laati jo hyvissä ajoin kevättalvella vaatimukset palkankorotuksesta ja ammattiosaston pakollisesta jäsenyydestä. Samalla tehtiin myös selväksi ero valtiollisen ja taloudellisen lakon välillä. Jos lakko alkaisi ennen kuin työnantajat olisivat ottaneet kantaa vaatimukseen, niin kyseessä olisi ollut valtiollinen lakko, jonka yhteydessä ei taloudellisia vaatimuksia olisi esitetty. Myös se tehtiin selväksi, että jos vaatimukseen ei suostuttaisi, niin lakko olisi ainoa mahdollisuus. Osasto oli toiminut varsin innokkaasti suurlakkokomiteassa ja hyväksynyt komitean ja puoluehallinnon ohjeet.¹⁷¹

Sopivasti sitten toukokuun alussa, kun työnantajat olivat kieltäytyneet vaatimusten täytäntöönpanosta, asfalttimiehet menivät lakkoon. Tunteet olivat kuumentuneet siinä määrin, että työntekijöiden edustajaa oli käsketty hirttämään itsensä.

¹⁶⁹ TM 26.2.1906, 2, 13.3.1906, 2, 15.3.1906, 2, 17.3.1906, 2; HS 25.2.1906, 4.

¹⁷⁰ TM 21.3.1906, 2, 22.3.1906, 2, 2.4.1906, 2; Työtilastollinen aikakauslehti 1907, 40.

¹⁷¹ Asfaltti- ja sementtiao:n ptk. 9.3.1906, 5§. TA; TM 14.3.1906, 4, 20.3.1906, 2.

Tasan kaksi viikkoa kestänyään lakko loppui työntekijöiden osittaiseen voittoon. Tuntipalkkoihin tuli muutaman pennin korotuksia, mutta ammattiosastoon kuulumista ei saatu pakolliseksi, niin kuin ei muissakaan lakoissa. Sitä vastoin suurena voittona pidettiin sitä, että ensimmäistä kertaa työntekijöiden täytyi tunnustaa asfalttimesten ammattiosasto neuvottelukumppaniksi ja tehdä sen kanssa kirjallinen työehtosopimus.¹⁷²

Erinomaisen esimerkin työnantajien suhtautumisesta työntekijöihin tarjoaa kivityöntekijöiden lakko. Siinä hakkurit, porarit ja karkeakiventyöntekijöiden ammattiosastot yhdistivät voimansa ja alkoivat ajaa palkankorotusta. Ammattiosastot laativat palkkalistat talvella ja lähettivät ne työnantajille, joista suurin osa oli ilmeisesti entisiä työmiehiä, joista oli tullut urakoitsijoita. Työnantajat olisivat sovinto-oikeuden avulla suostuneet ratkaisemaan palkkakysymyksen hakkureiden ja porarien kanssa, mutta karkeakiventyöntekijöiden asiaa ei suostuttu käsittelemään.¹⁷³

Yhteisen päätöksen mukaisesti ammattiosastot aloittivat lakon huhtikuun alussa. Rivit eivät olleet kuitenkaan yhtenäiset, koska ne kivityöntekijät, jotka olivat perustaneet työosuuskuntia, käsittivät olevansa omia työnantajiaan. Ammattiosastot tuomitsivat jyrkästi tällaisen menettelyn ja katsoivat kaikki työssä olevat rikkureiksi. Osuuskunnat taas katsoivat, että lakkolaiset halusivat lopettaa kaikki urakoitsijaryhmät eli väliportaot, mutta näille vakuutettiin kyseessä olevan ainoastaan palkkataistelu. Lakko herätti huolta myös sen takia, että pääosa kunnan työttömyysoista oli kivenmurskaustyötä, joten jos lakko olisi levinnyt myös kaupungin työmaille, niin ongelmat olisivat kasautuneet todella suuriksi.¹⁷⁴

Työmiehen sivuilla kehkeytyi sanasota työnantajien ja –tekijöiden välillä. Työnantajat väittivät kivityömiesten keskeyttäneen neuvottelut ja vetosivat siihen, että jos palkkoja korotetaan, niin rakennusten hinnat nousevat kohtuuttomasti. Se, että karkeakiventyöntekijöiden kanssa ei suostuttu neuvottelemaan johtui siitä, että he olivat aputyöntekijän asemassa ja heidän kehitysasteensa oli sillä tasolla, että heidän kanssaan ei voinut neuvotella.

Oli sanomattakin selvää, että moiset kirjoitukset herättivät suuttumusta lakkolaisissa. Heti seuraavana päivänä Työmieheissä oli oikaisu kirjoitukseen ja sekä työnantajat että rikkurit saivat kuulla kunniansa. Rikkureille ei annettu juurikaan muuta

¹⁷² TM 7.5.1906, 3, 22.5.1906, 2.

¹⁷³ TM 21.3.1906, 2, 29.3.1906, 2.

¹⁷⁴ US 25.4.1906, 5; TM 3.4.1906, 2, 4.4.1906, 3, 5.4.1906, 1, 3, 11.4.1906, 2.

toivoa kuin kerjätä syntejään anteeksi ja työnantajien juonet paljastettiin armotta. Suostumalla muiden ammattiosastojen vaatimukseen ja antamalla näin karkeakiventyöntekijöiden ryhtyä yksin lakkoon olisi ollut varsin helppoa murtaa tällainen lakko ja hajottaa ammattiosasto. Samalla arveltiin, että työnantajat varmaankin olettivat, että jos karkeakiventyöntekijöille annettaisiin palkankorotus, niin alhaisemmalla sivistysasteella olevina he söisivät itsensä kipeiksi.¹⁷⁵

Tässäkin lakossa välit menivät niin huonoon kuntoon, että lopuksi kiisteltiin vain mitättömistä pikkuseikoista. Lakkolaiset luopuivat karkeakiventyöntekijöiden alimman tuntipalkan vaatimuksesta, mutta sitä vastoin pidettiin kiinni järjestäytymisperiaatteesta. Lakkolaisten vaatimus kuului, että työnantajien tulee pitää työssään etupäässä kivityöntekijöiden järjestön jäseniä. Työntajien vastaava kohta kuului, että työssä käytetään mikäli mahdollista järjestynyttä työväkeä.

Lakko loppui vihdoinkin kesäkuun alussa kestätyään yhdeksän viikkoa. Hakkurit ja porarit saivat korotuksia tuntipalkkaansa, ja karkeakiventyöntekijät saivat sen, mitä työnantajat olivat alunperinkin tarjonneet. Viimeiset kolme viikkoa lakkoa jatkettiin järjestäytymispykälän vuoksi ja siinäkin työnantajat veivät voiton. Lakko ei olisi alun perin puhjennut, jos karkeakiventyöntekijät olisivat suostuneet työnantajien ehdotukseen.¹⁷⁶

Kivityöntekijöitä avustaneiden kivikaluseppien keskuudessa heräsi myös tyytymättömyyttä kivityöntekijöitä kohtaan, koska he olivat luvanneet tuoda työkalujaan sepille teroitettaviksi, mutta näin ei ilmeisesti ollut käynyt. Sepät joutuivat myös työnantajien paheksumisen kohteeksi ja jopa boikottiin avunannon vuoksi.¹⁷⁷

Kivityöntekijöiden lakossa näkyi selvästi, että kyseessä oli muukin kuin pelkkä palkkataistelu. Järjestäytymispykälästä itsepäisesti kiinni pitäminen kertoo kiistatta halusta saada työpaikalle tasa-arvoinen suhde työntekijöiden ja työnantajien välille. Toisten työläisten pakottaminen ammattiosaston jäseneksi oli toisaalta myös epädemokraattinen toimenpide.

Ylivoimaisesti suurin työtaistelu oli metallityöntekijöiden lakko tai työsulku kesällä ja syksyllä 1906. Se oli laajin Suomessa siihen asti järjestetty lakko. Kone- ja metallityömiehet olivat jo suurlakon aikana neuvotelleet yhdessä

¹⁷⁵ TM 19.4.1906, 4, 20.4.1906, 2; Kts. myös US 20.4.1906, 7.

¹⁷⁶ TM 19.5.1906, 3, 2.6.1906, 3; Työtilastollinen aikakauslehti 1907, 40.

¹⁷⁷ Seppien ao:n kivikaluseppien piirikokous 11.6.1906, 4§, 5§. TA.

työnantajaliiton kanssa kymmenen prosentin palkankorotuksesta. Tammikuussa asia oli kuitenkin jätetty pöydälle valtiollisen taistelun takia ensimmäiseen sopivaan tilaisuuteen.¹⁷⁸ Asiaan vaikutti varmasti valtiollinen tilanne, mutta yhtä hyvin myös se, että talvi oli hankala aika lakkoilla töiden vähyyden takia. Työnantajien oli helppo hankkia uusia työntekijöitä talvityöttömyyden vaivaamassa kaupungissa.

Metallialan lakko sai alkunsa läkki-, pelti- ja vaskiseppien lakosta toukokuun alkupuolella. Niin kuin muissakin lakoissa, neuvotteluyhteyttä ei syntynyt myönteisissä merkeissä ja lakosta tuli pitkäaikainen. Kuukauden kuluttua lakon alusta sepät päättivät perustaa työkuntia, tähtäimenään osuuskunnan perustaminen, joka huolehtisi töiden jakamisesta. Ajatus osuuskunnan perustamisesta kypsyi melko yleisesti juuri lakkojen yhteydessä, jolloin osuuskunnat toimivat lakkokassojen korvikkeina tai niiden täydentäjinä.¹⁷⁹

Työnantajat olivat pakotettuja jyrkkiin vastatoimiin, varsinkin kun lakolle ei näkynyt loppua. Suomen Metalliteollisuuden harjoittajain liiton päätöksen mukaan kaikissa liiton tehtaissa irtisanottaisiin työläiset 23. kesäkuuta alkaen ja erottaminen astuisi voimaan irtisanomisajan loputtua, elleivät sepät lopettaisi lakkoa. Jos tämäkään ei auttaisi, niin kuukauden kuluttua tästä kaikki liiton tehtaot koko maassa lakkauttaisivat toimintansa. Rautakourat eivät tästä häkeltyneet, vaan päättivät jatkaa töitä siihen asti kunnes irtisanomisaika päättyisi.¹⁸⁰

Uhkaukset tuottivatkin tulosta, sillä sovintoa alettiin hieroa välittömästi. Työehtosopimus saatiinkin seppien kanssa aikaiseksi, mutta samaan aikaan sorvaajat aloittivat lakkonsa ja irtisanomisista syntyi epäselvyyksiä. Koska työnantajat eivät olleet peruneet irtisanomisia laillisesti, niin Helsingin metallityöntekijät katsoivat olevansa työsulussa. Töistä jäi pois noin 3000 ihmistä.¹⁸¹ Tilanne oli siis varsin sekava. Sepät, joiden takia tilanne oli alkanut, olivat sopineet työriitansa, muut metallimiehet katsoivat olevansa työsulussa ja sorvaajat olivat aloittaneet lakon.

Aluksi näyttikin siltä, että eri osapuolet keskittyivät riitelemään työtaistelun nimestä. Työnantajat olivat osittain suullisesti ja osittain kirjallisesti peruuttaneet irtisanomiset. Joissakin tehtaissa ilmoitus oli naulattu seinälle ja joissakin taas erottamista ei oltu peruttu ollenkaan. Työntekijöiden käsityksen mukaan

¹⁷⁸ TM 17.1.1906, 2; Työtilastollinen aikakauslehti 1907, 183. Lehdessä on läntisen piirin ammattientarkastajan kertomus ko. lakosta Helsingissä.

¹⁷⁹ TM 2.6.1906, 3, 9.6.1906, 3; Teräs 1995, 144-145.

¹⁸⁰ TM 23.6.1906, 1-2, 25.6.1906, 2; US 23.6.1906, 3; Työtilastollinen aikakauslehti 1907, 184.

¹⁸¹ TM 4.7.1906, 2, 5.7.1906, 2, 7.7.1906, 1; Työtilastollinen aikakauslehti 1907, 185.

irtisanomisen peruuttaminen olisi pitänyt tapahtua samassa järjestyksessä kuin irtisanomisenkin eli jokaiselle miehelle olisi pitänyt ilmoittaa siitä henkilökohtaisesti. Sitä vastoin sorvaajien osalta kyseessä oli selvä lakko, koska he eivät kuuluneet Suomen Metallityöntekijöiden liittoon eivätkä paikallisjärjestöön. Tämän vuoksi Metallityöntekijöiden liitto oli julistanut sorvaajien lakon järjestäytymättömien lakoksi, jolle ei annettu minkäänlaista tukea. Sorvaajat halusivat tämän vuoksi käydä erillistä taistelua, eivätkä liittyneet muiden rintamaan. Työnantajien ehtona neuvottelujen aloittamiselle oli kaikkien osapuolten niputtaminen, joka ei siis näin ollen ollut mahdollista.¹⁸²

Sorvaajien lakkokomitea kehotti kaikkia sorvaajia mahdollisuuksien mukaan hakemaan töitä toiselta paikkakunnalta tai siirtymään toisille ammattialoille, koska lakosta olisi tulossa pitkäaikainen. Metallityöntekijät perustivat myös osuuskunnan 21.7. tarkoituksenaan hankkia töitä lakossa oleville työläisille.¹⁸³

Työselkkaus muodostui hyvin pitkäaikaiseksi. Elokuun lopulla senaatti puuttui asiaan. Kauppa- ja teollisuuskomitea ehdotti välitysmiehen asettamista. Työntekijöiden sulkua ja sovittelukomitea esitti Väinö Voionmaata sovittelulautakunnan puheenjohtajaksi, mutta työnantajat hylkäsivät ehdotuksen.

Työnantajien mielestä asiassa ei ollut muuta ongelmaa kuin työntekijöiden esittämät vaatimukset, joiden takia kyseessä oli lakko. Kaikki halukkaat olivat saaneet työskennellä koko selkkauksen ajan, vaikkakin työläiset olivat uhanneet väkivallalla työssä olevia henkilöitä.¹⁸⁴

Vaikka työntekijät vakuuttivatkin olevansa työsulussa, niin on varsin ilmeistä, että tällä haluttiin vain saada myötätuntoa yleisöltä ja perustella omia puuhia. Helsingissä vallinnut lakkokuume ja puolueen virallinen kanta työtaisteluihin oli hyvin kaikkien tiedossa ja työsulku oli paljon kunniallisempi keino työtaistelulle, koska näin sen alkuperä saatiin työnantajien niskoille. Vallinnutta epäselvyyttä haluttiin käyttää hyväksi. Väitettä tukee se, että jos metallimiehet olisivat olleet vain seppien lakon johdosta työsulussa, niin siihen ei silloin olisi kuulunut heidän puoleltaan mitään vaatimuksia. Kuitenkin jo työriidan alussa esitettiin ammatillisia vaatimuksia, joita

¹⁸² TM 10.7.1906, 2, 12.7.1906, 2, 13.7.1906, 2.

¹⁸³ TM 19.7.1906, 2; HS 24.7.1906, 5.

¹⁸⁴ TM 29.8.1906, 2, 31.8.1906, 3, 1.9.1906, 2, 4.9.1906, 1.

sitten myös ratkottiin sovitteluissa.¹⁸⁵

Eero Haapalainen yritti osaltaan purkaa ongelmaa ja ehdotti, että ne työnantajat, jotka hyväksyisivät työntekijöiden vaatimukset, julistettaisiin lakkotilasta vapaiksi. Tällöin työnantajien liittoa saataisiin heikennettyä, avustusta ei tarvitsisi maksaa niin monelle työntekijälle ja avustuksen maksajia tulisi vastaavasti enemmän. Metallimiehet alkoivatkin tämän jälkeen soveltaa ehdotusta omassa lakossaan.¹⁸⁶

Työriita saatiin sovittua vasta marraskuun puolessa välissä ja työehtosopimus solmittua. Lakko kesti kaikkiaan 19 viikkoa. Avustuksia oli kerätty maanlaajuisesti sekä myös muista pohjoismaista. Puute oli kuitenkin suuri, vuokrat maksamatta ja lähestyvät talvi uhkasi. Sovinto saatiin aikaiseksi loppujen lopuksi ulkopuolisten välitysmiesten avulla. Sorvaajat ja torvityöntekijät jatkoivat kuitenkin sitkeästi lakkoa. Sorvaajistakin ruotsinkieliset lopettivat lakon. Työnantajien vaatimuksena oli, että työntekijöiden järjestöt eivät avustaisi lakkolaisia ja niitä, jotka työskentelisivät lakon alaisissa työpaikoissa, ei pidettäisi rikkureina. Asia herätti tyytymättömyyttä ja järjestöjen piti puolustella sovintoa sillä, että lakko oli alkanut ilman työväenjärjestöjen myötävaikutusta, mutta kun taisteluun oli ryhdytty ja kun avustukset kuitenkin tulivat järjestöjen niskoille, niin asiat piti hoitaa loppuun asti. Kaiken kaikkiaan tuloksena oli kuitenkin Suomen metalliteollisuuden ensimmäinen työehtosopimus, joka koski Helsingin konetehtaalaisten, valajain, pannu- ja levyseppien, ruotsalaisten rauta- ja metalliosastojen, seppien ja sähkömiesten ammattiosastoja.¹⁸⁷

Lakko oli rasittanut Helsingin työläisiä kohtuuttomasti. Oli ilmeistä, että sitä ei voitu jatkaa enää pidempään. Avustuksia oli kerätty liian kauan ja muut ammattiosastot eivät olleet enää halukkaita verottamaan jäseniään, varsinkin kun useilla oli omat lakot ja avustuspyyntöjä tuli ympäri Suomea. Esimerkiksi jalometallityöväen ammattiosasto teki päätöksen olla avustamatta lakkolaisia sillä perusteella, että lakkojen pitäisi olla valtiollisia. Torvityöntekijöiden osalta lakko kesti vuoden 1907

¹⁸⁵ TM 10.7.1906, 2. Ammatilliset vaatimukset olivat:

1. Kaikille ammattityömiehille ja oppilaille alin palkka.
2. Alimman palkan korotus määrättyinä vuosina.
3. Ylityöstä 100% korotus sunnuntai- ja juhlapyhien edellisenä aattona sekä muina päivinä 50%.
4. Oppilaiden lukua rajoitettava.
5. Urakkatyö poistettava.
6. Töihin on otettava etupäässä järjestyneitä työmiehiä.
7. Kaikkiin tehtäisiin on asetettava työmiesten valitsema uskottuja miehiä.

¹⁸⁶ TM 22.9.1906, 2, 26.9.1906, 2.

¹⁸⁷ TM 16.11.1906, 2, 21.11.1906, 3; Työtilastollinen aikakauslehti 1907, 46, 186-187; Ala-Kapee-Valkonen 1982, 172-173.

ensimmäiseen päivään asti, jolloin heidän oli tunnustettava tappionsa ja ryhdyttävä töihin.¹⁸⁸

Metalliteollisuus oli jo vanhastaan hyvin järjestäytynyttä ja nytkin se toimi varsinaisen teollisuustyöväen kärkijoukkona työehtosopimuksia laadittaessa. Suurlakon jälkeen alkoi myös muun teollisuustyöväestön ammattiyhdistysorganisoituminen. Pauli Kettusen mukaan heidän ammatillinen toimintansa nousi vasta poliittisesti ehdollistuneena tai välittyneenä. Tässä oli kyse siitä, että keskinäinen kilpailu ja työhön liittyvät henkiset ja henkilökohtaiset alistusmuodot oli ylitettävä. Arkipäivän sosiaalinen kokemus oli suhteutettava yhteiskunnallisiin valtasuhteisiin. Suurlakkovaiheen poliittinen murros poisti myös rajoitukset, jotka olivat haitanneet yhdistystoimintaa sortovuosina.¹⁸⁹ On otettava kuitenkin myös se huomioon, että ammatillinen järjestäytyminen oli alkanut jo ennen suurlakkoa taloudellisen noususuhdanteen vaikutuksesta. Suurlakko poisti kuitenkin kerralla ne kahleet, joita patriarkaalinen järjestelmä työpaikoilla piti yllä.

Taulukko 4. Työnseisaukset Suomessa 1903-1907

	1903	1904	1905	1906	1907
Helsinki	15	11	39	40	14
Muu Suomi	50	25	53	134	162
Yhteensä	65	36	93	174	176

Lähde: Työtilastollinen aikakauslehti 1907, 96; Työtilastollinen aikakauslehti 1908, 223-224.

Vuodesta 1904 vuoteen 1906 lakkojen määrä kasvoi lähes viisinkertaiseksi koko maassa. Muualla Suomessa lakot lisääntyivät vielä 1907, mutta Helsingissä niiden lukumäärä romahti. Vuonna 1906 Helsingissä oli vain yksi lakko enemmän kuin edellisellä vuonna, mutta lakkojen pituus ja osanottomäärä kasvoivat oleellisesti. Helsingistä ei ole saatavissa tietoja lakkoihin osallistuneiden lukumäärästä, mutta koko maata käsittävät luvut antavat viitteitä myös Helsingin tilanteesta. Vuonna 1905 on tilastoitu 3601 lakkolaista, 1906 jo 17 592 ja vuonna 1907 27 950.¹⁹⁰

¹⁸⁸ Jalometallityöväen ao:n ptk. 29.8.1906, 3§; Torvityöntekijöiden ao:n ptk. 1.1.1907, 2§. TA.

¹⁸⁹ Kettunen 1986, 54-56; Kettunen 1989, 238-239; Moskovassa verisunnuntain jälkeisissä lakoissa metallimiehet olivat kaikkein aktiivisimpia. Engelstein 1982, 65.

¹⁹⁰ Lakkojen pituudesta ja osanottajien lukumäärästä kts. Työtilastollinen aikakauslehti 1907, 97, 99; Soikkanen 1961, 316-317.

Samaan aikaan kun lakot lisääntyivät, yritti puolue hillitä tätä kehitystä. Työmiehen palstoilla oli useasti kehotuksia ja ohjeita lakkojen välttämiseksi. Valtiollinen taistelu nähtiin edelleen tärkeäksi, varsinkin kun äänioikeus- ja eduskuntauudistuksen ratkaisu tuli yhä lähemmäksi. Lakkoilevia ammattikuntia paheksuttiin itsekkästä toiminnasta. Pelättiin, että voimat kulutetaan ammatillisten pikkuparannusten puolesta kamppaillessa ja suurlakon varalle ei jäisi ollenkaan voimia.

Ammattiosastot kasvattivat jäsenmääriään tuntuvasti suurlakon jälkeen ja se sai monet tuntemaan olonsa itsevarmaksi ja voimakkaaksi. Varsinkin uudet nuoret jäsenet olivat innokkaita hankkimaan parannuksia mahdollisimman nopeasti. Tämä nähtiin todellisena ongelmana, sillä valmistautumattomana aloitetut lakot söivät nopeasti varat, jolloin jouduttiin turvautumaan toisten apuun sillä seurauksella, että yksittäinen lakko rasitti lopulta kaikkia ammattikuntia ja söi varoja puolueen virallisilta tavoitteita eli suurlakkoon valmistautumiselta. Ohjeeksi annettiin, että ammattiosastojen pitäisi sillä hetkellä keskittyä vain varojen keräämiseen ja tällä tavoin vahvistaa itseään. Samalla kiinnitettiin huomiota siihen, että tarvittaisiin koko maata käsittävä ammattijärjestö kontrolloimaan kiihtyvää lakkoliikettä.¹⁹¹

Ohjeista ei juurikaan ollut hyötyä ja paikallisjärjestön täytyi ryhtyä toimiin, jotta rahavarat eivät ehtyisi täysin. Ammattiyhdistyksiä ja -osastoja kehoitettiin ryhtymään ponteviin avustustoimenpiteisiin joko verotuksen kautta tai vapaaehtoisilla keräyksillä. Paikallisjärjestön säännöt edellyttivät, että lakoille piti hakea sen lupa, mikä käytännössä oli kuollut pykälä. Tämän vuoksi paikallisjärjestön avustuksia ei annettu muuten kuin jos yhdistys oli kuulunut siihen vähintään puoli vuotta ja täyttänyt säädetyt velvollisuudet.¹⁹²

Työntekijöitä yritettiin saada järjestäytymään ja perustamaan valtakunnallisia liittoja myös sillä perusteella, että työnantajat olivat jo itse asiassa järjestäytyneet paremmin kuin työntekijät. Tämän vuoksi olisi turhaa lakkoilla, koska paremmin järjestyneitä työnantajia olisi mahdoton voittaa. Ensiksi pitäisi lapsen kengissä olevat järjestöt koota tiiviisiin riveihin ja sitä kautta aloittaa taloudellisen aseman parantaminen. Työnantajat eivät neuvotelleet vasta järjestäytyneiden taikka järjestäytymättömien kanssa, koska tällaisten ryhmien lakot päättyivät helposti työnantajien voittoon ja samalla aiheuttivat hajaannusta työntekijöiden riveissä.

---

¹⁹¹ TM 21.4.1906, 2.

¹⁹² TM 10.5.1906, 2, 14.5.1906, 3.

Työnantajien keinoja verrattiin Venäjän byrokraattien keinoihin vallankumouksellista liikettä kukistettaessa.¹⁹³

Järjestäytymisessä oli ensisijaisen tärkeää se, että jäsenmaksut olisivat niin suuria, että niistä olisi jotain hyötyä lakkorahastoja perustettaessa ja niitä kartuttaessa. Kun olisi saatu riittävän suuri lakkorahasto, josta pystyttäisiin avustuksia maksamaan samalla lailla kuin palkkoja, niin lakot kävisivät itse asiassa lähes tarpeettomiksi, koska työnantajat neuvottelisivat silloin paljon halukkaammin. Esimerkkinä tästä oli Suomen kirjaltajaliitto.¹⁹⁴

Lakot eivät kuitenkaan loppuneet, vaan pikemminkin niiden määrä lisääntyi koko ajan. Pienet voitot näyttivät lisäävän lakkoinnostusta ja tappiot unohdettiin nopeasti. Edellä mainituista tapauksista käy hyvin ilmi, että Helsingin työläiset tukivat periaatteessa SDP:n virallisia tavoitteita, mutta kun kyseessä oli henkilökohtainen toimeentulo, niin silloin viralliset tavoitteet unohtuivat ja työlakko nähtiin ainoaksi mahdolliseksi keinoksi olosuhteiden muuttamiseksi. Vaikka työpäivän lyhentämisestä oli paljon puhetta, niin käytännössä kaikki lakot koskivat palkkausta ja järjestäytymistä. Tutkimuskaudelta löytyy kuitenkin yksi työtaistelu, joka poikkeaa edellä mainituista, nimittäin rakennustyöläisten taistelu yhdeksän tunnin työpäivän aikaansaamiseksi.

Rakennustyöläiset olivat pohtineet työaikakysymystä jo keväällä, mutta silloin asia oli jätetty odottamaan valtiollisten asioiden vuoksi. Lisäksi kivityöntekijöiden lakko oli estänyt myöhemmin asian ajamisen eteenpäin. Elokuun lopussa ryhdyttiin kuitenkin konkreettisiin toimiin. Rakennustyöläisten yleisessä kokouksessa päätettiin asian ajamisesta. Työnantajat eivät tuumaan suostuneet, joten 22. elokuuta alkoi työtaistelu siten, että työläiset yksinkertaisesti lähtivät tuntia aikaisemmin töistä pois. Useat työnantajat taipuivat heti työajan lyhennykseen, mutta suurin osa ilmoitti, että ne jotka eivät suostu tekemään kymmenen tunnin päivää, saavat

---

¹⁹³ TM 19.5.1906, 2, 21.6.1906, 1; Markku Mansnerin mukaan työnantajat olivat havahtuneet valtakunnallisen järjestäytymisen tarpeeseen heti suurlakon jälkeen. Asian alullepanijana toimi helsinkiläisen Kone- ja Siltarakennusyhtiön toimitusjohtaja Karl Söderman. Asia tuli ajankohtaiseksi, koska työntekijätkin järjestäytyivät. Söderman uskoi, että työnantajien järjestäytymisellä taattaisiin parempi työrauha ja pystyttäisiin vaikuttamaan lainsäädäntötyöhön. Uusi suurlakko olisi estettävä pyrkimällä hillitsemään työntekijöihin kohdistuvaa kiihotusta. samoin työntekijöitä pitäisi valistaa eduskuntaudistuksesta ja sen merkityksestä. Aarne Mattila kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että järjestäytyminen laitettiin alulle jo aikaisemmin syksyllä, joten jo ennen suurlakkoa tapahtuneella ammattiyhdistysliikkeen nousulla oli vaikutusta liikkeelle lähtöön. Suurlakko nopeutti osaltaan prosessia. Mansner 1981, 60; Mattila 1969, 195.

¹⁹⁴ TM 9.8.1906, 1.

lähteä töistä. Jos kaikki rakennustyöläiset olisivat menneet lakkoon, niin yhdessä metallimiesten kanssa Helsingissä olisi ollut 6000-7000 ihmistä yhtä aikaa lakossa.¹⁹⁵

Rakennustyöläisten yhtenäinen rintama sai ajettua varsin helposti vaatimuksensa läpi, sillä jo 2. syyskuuta työnantajat hyväksyivät vaatimuksen. Voitto oli täydellinen, kun myös kaupungin palkkalistoilla olevat rakennustyöläiset saivat yhdeksän tunnin työpäivän. Helsingin rakennustyöläiset saivat näin itselleen Euroopan lyhimmän työajan eli yhdeksän tunnin arkityöpäivän ja lauantaisin seitsemän tunnin.¹⁹⁶

Työtaistelu oli harvinainen siinä mielessä, että se oli tarkkaan harkittu, siihen osallistuivat kaikki rakennusalan työntekijät ja se kohdistui ainoastaan yhteisen vaatimukseen. Se jäi myös ainutlaatuiseksi siinä mielessä, että muuta ammattialat eivät yhdeksän tunnin työpäivää saaneet.

Yhä uudestaan kirjoituksissa kiinnitettiin huomiota siihen, että Suomesta puuttui valtakunnallinen ammattijärjestö. Vuosisadan vaihteen jälkeen sitä ei oltu enää yritetty perustaa. Nyt kuitenkin kävi yhä selvemmäksi, että järjestö olisi tarpeen. Vuoden 1905 lopussa asia oli vielä vain jätetty pöydälle. Puolue oli ensin suurlakon jälkeen yrittänyt estää taloudellisten lakkojen aloittamisen, sillä se katsoi niiden uhkaavan päätavoitetta, yleistä äänioikeutta, hajottamalla voimia ja tarjoamalla provokaation aseita kotimaisille ja venäläisille vallanpitäjille. Puolue ei kuitenkaan enää pystynyt hoitamaan sekä poliittisen että ammatillisen työväenliikkeen keskusjärjestön tehtäviä. Toukokuun alussa puoluehallinto teki päätöksen ammatillisen järjestäytymisen tiivistämisestä ja laittoi ammattijärjestön perustamisen alulle. Asialla oli kiire sillä Tampereella suunniteltiin yleistä tehtaalaisten ammattiliittoa ja puolueen täytyi toimia nopeasti, mikäli se halusi vaikuttaa asioihin. Samaan aikaan tapahtui edellä mainittu kehoitus järjestöihin liittymisestä.¹⁹⁷

Kesäkuun alussa päätettiin perustaa Suomen työväen ammattiliittojen väliaikainen keskustoimikunta. Lakkoja koetettiin saada hillittyä siten, että ainoastaan toimikunnan luvalla saisi ryhtyä lakkoon ja oikeuden avustuksiin. Samalla puoluehallinto irrottautui lakkoasioista ja kehotti kääntymään keskustoimikunnan puoleen.¹⁹⁸

¹⁹⁵ Kirvesmiesten ao, irralliset ptk:t 24.8.1906, 1§. TA; HS 29.8.1906, 3; TM 18.8.1906, 2, 21.8.1906, 2, 24.8.1906, 2, 25.8.1906, 3, 27.8.1906, 2; US 24.8.1906, 5.

¹⁹⁶ TM 3.9.1906, 2, 4.9.1906, 2; Työtilastollinen aikakauslehti 1907, 47; Ala-Kapee-Valkonen 1982, 175.

¹⁹⁷ TM 17.5.1906, 2, 18.5.1906, 4, 19.5.1906, 2; Ala-Kapee-Valkonen 1982, 160, 166; Kettunen 1986, 74-75; Kettunen 1989, 244.

¹⁹⁸ TM 5.6.1906, 3, 22.6.1906, 3, 23.6.1906, 1.

Keskustoimikunnan käytännön asioita hoiti ammatillisten liittohallintojen asettama liittovaliokunta, jonka tarkoituksiksi määriteltiin ammatillisen järjestäytymisen valistaminen, tilastojen kerääminen ja ennen kaikkea työriitojen välittäminen. Jäseniä muistutettiin ankarasti siitä, että puoluehallinto ei enää lakkoja avustaisi, vaan se oli keskustoimikunnan asia, joka taas ei voisi avustaa lakkoja, jos ne olivat tehty ilman liittovaliokunnan lupaa. Tavoitteena oli lujan koko maata käsittävän ammattijärjestön luominen, jonka rintamaa vastaan työnantajien hajottamis- ja lamaannuttamispyrkimykset kilpistyisivät. Varsinaisesti keskustoimikunta aloitti toimintansa 15.8.1906, kun Matti Paasivuori aloitti sihteerin toimen hoitamisen. Suomen Ammattijärjestö aloitti toimintansa 15.4.1907. Sen ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin Työmies-lehden toimittaja Eero Haapalainen. Puolueeseen verrattuna Ammattijärjestö oli pieni, sillä perustamisvuonna siihen kuului 18 jäsenliittoa ja 26 000 jäsentä, mikä vastasi 18% koko teollisuuden ja käsityön työvoimasta ja 12% koko siitä työvoimasta, joka oli maatalouden ulkopuolella. Kaikki ammatiliitot tosin eivät liittyneet keskusjärjestöön heti sen perustamisen jälkeen. Esimerkiksi Metallityöntekijöiden liitto ja Kirjaltajain liitto liittyivät siihen vasta 1908. Lisäksi perustettiin muita ammatillisia järjestöjä, jotka eivät liittyneet keskusjärjestöön, kuten kristilliset työväenyhdistykset. Itse puolueesta tuli suurlakon jälkeen hyvin organisoitu massapuolue, jonka rungon muodostivat edelleen työpaikkaosastot. Järjestymismotiivi oli kuitenkin Pertti Haapalan mukaan poliittinen eikä ammatillinen.¹⁹⁹

Näyttää siltä, että puoluehallinnolla tuli tarve päästä eroon nopeasti ammatillisista järjestöistä, koska lakkoja puhkesi koko ajan lisää puoluehallinnon lukuisista kielloista huolimatta. Perustamalla erillinen ammattijärjestö päästiin eroon rivejä hajottavasta toiminnasta ja puoluehallinto pystyi keskittymään sen mielestä oleelliseen toimintaan eli valtiolliseen taisteluun. Poliittisen ja ammatillisen työväenliikkeen eriytyminen sinetöitiin Oulun puoluekokouksessa elokuun lopulla 1906. Puoluejohdon ja työväenyhdistysten väliin luotiin erityinen puolueorganisaatio, joka koostui piiri- ja kunnallisjärjestöistä. Ne keskittyivät ”valtiolliseen luokkataisteluun”, jossa keskeistä oli jatkuvasti toistuvien vaalikampanjoiden organisointi.²⁰⁰

¹⁹⁹ TM 2.7.1906, 2; Ala-Kapee-Valkonen 1982, 171, 179; Mansner 1981, 52-53; Haapala 1995, 245; Suurlakosta alkanut työsuhteiden sääntely työehtosopimuksilla kesti vuoteen 1907 asti. SAJ:n perustamisvaiheessa oltiin kuitenkin jo tultu taloudelliseen laskusuhdanteeseen ja ammattiyhdistysliike menetti tasa-arvoisen asemansa sopimusosapuolena. Alapuro-Stenius 1989, 40.

²⁰⁰ Teräs 1995, 116.

Ammatillinen liittovaliokunta joutui aloittamaan toimintansa selvästi puutteellisesti valmistautuneena, sillä sekä se että Metallityöntekijöiden liitto menetti otteensa työntekijöihin Helsingin metallityöntekijöiden työtaistelussa. Lakon loppuratkaisussa se joutui hyväksymään muiden järjestöjen ohella katkerat ehdot lakon lopettamiseksi.²⁰¹

Suurlakon luoma murroskausi mahdollisti työläisten joukkotoiminnan myös työläisten omissa pienyhteisöissä, ammattiosastoissa ja työpaikoilla. Helsingin työläisillä oli varsin pitkälle meneviä omia intressejä, jotka poikkesivat puolueen virallisesta linjasta ja tavoitteista. Puolueen virallisen linjan kautskyläinen dogmaattisuus tulee hyvin ilmi, kun näitä eroja tutkitaan. Suurlakon aikaiset vaatimukset näyttävät jo omalta osaltaan tämän. Selkeimmillään työläisten omat halut näkyvät vuodenvaihteen jälkeen laajenneissa ja keväällä ja kesällä paisuneissa lakoissa. Puoluehallinto yritti ponnekkaasti estää lakkojen syntyä ja ammattiosastoilta vaadittiin uskollisuutta viralliselle linjalle. Tämä oli tietenkin johdon näkökulmasta loogista, sillä ei haluttu tukea yleensä epätoivoisia palkkataisteluja. Työläisiä kylläkin kehoitettiin voimistamaan järjestöjä ja neuvottiin keskittämään tulevat vaatimukset työpäivän lyhentämisen taakse. Puolueelle riitti tavoitteeksi poliittinen kansalaisuus. Asiat kulkivat kuitenkin eri raiteita ja palkkakysymys oli päällimmäinen kiistanaihe lakoissa. Jokapäiväinen toimeentulo oli toki työläisillä tärkein huolenaihe, mutta useissa lakoissa viimeiseksi kiistapykäläksi jäi kysymys järjestäytymisestä. Tämä ilmentää sitä, että työläiset halusivat demokraattisen järjestelmän koskevan kaikkia yhteiskunnan tasoja, ei vain poliittista. Lakot olivat keskeinen osa työväestön radikalisoitumis- ja vallankumousprosessia nimenomaan ruohonjuuritasolla. Koska lakkojen lukumäärä romahti Helsingissä jo vuonna 1907, on varsin selvä, että lakot liittyivät nimenomaan suurlakon luomaan vallankumoukselliseen mielialaan.

---

²⁰¹ Ala-Kapee-Valkonen 1982, 172-173.

6. VIAPORI – VALLANKUMOUKSEN PÄÄTEPISTE

Suurlakon jälkeen vallankumouksellisuus jäi elämään vahvana. Toiveet asetettiin Venäjään ja siellä tapahtuvaan lopulliseen vallankumoukseen, jonka seurauksena myös Suomessa jatkuisi kesken jäänyt prosessi. Venäjällä vallankumous kulmineitui joulukuussa 1905 eri puolilla valtakuntaa alkaneisiin yleislakkoihin, aseellisiin kapinoihin ja levottomuuksiin. Hallituksen onnistui kuitenkin tukahduttaa nämä kansannousut ja vuodenvaihteesta lähtien hallituksella oli etulyöntiasema vaikkakin se ei vielä pitkään aikaan täysin hallinnut tilannetta.

Suomalaiset sosiaalidemokraatit toivoivat vallankumouksen jatkuvan hallituksen kukistumiseen ja tasavallan perustamiseen saakka. SDP ei kuitenkaan puolueena osallistunut Venäjän vallankumoustaisteluun eikä se laillisena puolueena siihen voinutkaan ryhtyä. Yksittäiset jäsenet toimivat kuitenkin vallankumouksen hyväksi. Tällä oli perinteet routavuosissa, jolloin jäsenet pystyivät yksityishenkilöinä osallistumaan passiiviseen ja aktiiviseen vastarintaan, johon puolue ei ottanut kantaa toimintaedellytystensä turvaamiseksi. Perustuslailliset pitivät sosiaalidemokraatteja päävastustajinaan, koska he asettivat kyseenalaiseksi perustuslaillisten saavuttaman etuaseaman ja uhkasivat jyrkkyydellään saattaa maan anarkiaan ja siten vaarantaa saavutetut edut.²⁰²

Punainen kaarti järjestettiin heti lakon jälkeen valtakunnallisesti. Kapteeni Kockista tuli koko kaartin ylipäällikkö ja toimittaja Kaarlo Luodosta Helsingin paikallisen kaartin päällikkö. Ensimmäisessä kokoontumisessa oli läsnä Työmiehen tietojen mukaan 2400 miestä, jotka järjestettiin kahteen rykmenttiin sekä henkikaartiin. Kaartin tarkoituksiksi määriteltiin järjestyksen ylläpito suurlakon ja mielenosoitusten aikana. Toukokuussa Helsingin punainen kaarti koostui 3 rykmentistä ja naispataljoonasta.²⁰³

Helmikuussa suurlakkokomitea ja puoluehallinto kiinnittivät huomiota kaartin toimintaan ja asettivat yhdessä toimikunnan tarkastamaan kaartia. Ohjeeksi annettiin, että kaartin jäsenten tai ainakin päällikkökunnan olisi oltava puolueen jäseniä. Lisäksi kussakin komppaniassa tulisi olla johtokunta, joka valistaisi jäseniä heidän velvollisuuksistaan. Yrjö Sirola tähdensi valistuksen merkitystä, sillä Venäjällä ei olisi

²⁰² Kujala 1989, 161, 164-165, 195.

²⁰³ TM 21.11.1905, 2, 2.1.1906, 2, 15.1.1906, 3, 23.5.1906, 1.

odotettavissa ratkaisua moniin kuukausiin. Hallitus kohdistaisi sortavat voimat Suomea kohtaan, joten kaikkien olisi oltava valmiita puolustamaan asemia.²⁰⁴

Punakaartien radikaalein osa koostui työväenliikkeeseen ennen vuotta 1905 liittyneistä työläisaktivisteista ja suurlakkovuonna tai sen jälkeen riveihin tulleista. Punakaartilaisradikalismien avainjoukkoina olivat ns. lentävät osastot ja esimerkiksi Helsinkiin tällainen perustettiin jo ennen vuodenvaihdetta 1905. Uuden radikalismien aivoina toimivat Ylioppilaiden sosialidemokraattisen yhdistyksen jäsenet. He olivat liittyneet puolueeseen pääasiassa vuonna 1905, joten he arvioivat politiikkaa yksinomaan työväenliikkeen laajentumisen ja radikalisoitumisen näkökulmasta, kuten uudet työläisjäsenetkin. He katsoivat, että Venäjän vallankumous olisi luonteeltaan porvarillinen ja että Suomessa voitaisiin sen ansiosta saavuttaa enintään kansanvaltainen järjestelmä uudistustyön perustaksi. Yhteiskunnallista (sosialistista) vallankumousta ei heidän mukaansa voitu vielä odottaa. Akateemiset sosialistit olivat kuitenkin lojaalimpia puoluetta kohtaan kuin varsinaiset punakaartilaisradikaalit. Tämä ero tuli selvemmin esiin Viaporin kapinan jälkeen. Aktivistit olivat sitä vastoin hajoamassa oleva puolue, jonka perustan suurlakon palauttama laillisuus oli murtanut.²⁰⁵

Helsingin kaartin päällikkö Kaarlo Luoto herätti huolta suurlakkokomitean keskuudessa, koska hän oli kavaltanut kaartin rahoja. Koska kaartia epäiltiin koko ajan laittomista vallankumouksellisista toimista, oli välttämätöntä, että Luoto erosi uskottavuuden lisäämiseksi ja Kockista tuli Helsingin kaartin päällikkö. Helsingin punakaartilaiset äänestivät kuitenkin johtajalleen tili- ja vastuuvapauden. Kaartin rahojen väärinkäytön lisäksi erottamisen syytä olivat sekaantuminen dynamiittivarkauksiin, poliisille kielineen kaartilaisen murhaan ja Venäjän valtakunnanpankin Helsingin konttorin ryöstöön. Luoto välitti myös aseita maaseudun kaarteille.²⁰⁶

Huhtikuussa Helsingissä pidettiin punaisen kaartin edustajakokous, jossa kaartille laadittiin virallisesti valtakunnalliset säännöt. Näissä määritettiin edellä mainittujen tehtävien lisäksi raittius- ja prostituutiokysymyksiin kannanotot ja teroitettiin sitä, että paikallisten kaartien on ehdottomasti alistuttava kaartin johtavan

²⁰⁴ Suurlakkokomitean ja puoluehallinnon toimeenpanevan valiokunnan yhteiskokous 7.2.1906, 2§, 3§, Suurlakkokomitean ptk. 8.2.1906, 3§, Äänioikeustaistelu 1905-06. KansA; Jussi Tuomisen muistelmia, 62, Jussi Tuomisen kok. KansA.

²⁰⁵ Kujala 1981, 112; Kujala 1989, 176-177, 179, 205-206.

²⁰⁶ Suurlakkokomitean ptk. 5.4.1906, 4§, Äänioikeustaistelu 1905-06. KansA; TM 6.4.1906, 2; Kujala 1989, 179.

toimikunnan ja sosiaalidemokraattisen puoluehallinnon alaisuuteen. Punakaartille asetettiin oma keskusjohto, jolloin suurlakkokomitean valvonta kaartin suhteen heikkeni. Valmistautuminen uuteen suurlakkoon oli keskeisin kysymys. Kaartiin perustettiin myös naisosasto.²⁰⁷

Heinäkuun lopulla oli uusi edustajakokous Helsingissä. Vaikka eduskunta- ja äänioikeusuudistus oli saatu onnellisesti virallistettua, niin kaarteja ei kuitenkaan lakkautettu. Syynä oli se, että tilanne kiristyi edelleen Venäjällä sekä Suomen valtaapitävien yritykset kiristää työväestön oloja. Kaartit pyrkivät sikäli itsenäistymään, että suunnitteilla oli omien paikallisjärjestöjen ja äänenkannattajan perustaminen.²⁰⁸

Punaisten kaartien johto ja muut SDP:n johtavat äärimmäisyysmiehet olivat tähän aikaan varsin kiinteässä yhteistyössä Venäjän sosiaalidemokraattisen työväenpuolueen Suomen sotilasjärjestön kanssa. Punakaartilaisradikalismi sai vaikutteita bolshevikeilta. Tällä yhteydellä ei ollut kuitenkaan vaikutusta radikalismien syntyyn. Bolshevikit olivat Suomessa muita ryhmiä aktiivisempia, joten oli luonnollista, että heihin oli myös parhaimmat yhteydet.²⁰⁹

Keisari hajotti Venäjän duuman 21. heinäkuuta. Hajotuksen seurauksena sosialistivallankumoukselliset laativat suunnitelman sotilaskapinasta, jonka painopiste oli Itämeren rannikon tukikohdissa.

Kock ja Eero Haapalainen, joka oli SDP:n puoluehallinnon yhdysmies VSDTP:n Suomen sotilasjärjestöön, eivät ilmoittaneet puoluehallinnolle tekeillä olevasta kapinasta. Sitä vastoin he lupasivat sotilasjärjestölle, että punakaarti osallistuisi Viaporin ja Helsingin sotilaalliseen valtaamiseen. Koko Suomeen oli määrä julistaa yleislakko. Tarkoitus oli myös lähettää punakaartilaiset yhdessä kapinallisten sotilaiden kanssa valtaamaan Pietaria.²¹⁰

Viaporin kapina alkoi heinäkuun 30. ja 31. päivän välisenä yönä linnoituksen sotilaiden keskuudessa ja Katajanokalla. Alkuperäisenä suunnitelmana oli nousta kapinaan yhdessä Kronstadtin kanssa elokuun kymmenennen päivän tienoilla, joten kapina puhkesi Viaporissa etuajassa. Kapinasuunnitelman oli laatinut Kock yhdessä venäläisten kanssa.²¹¹

²⁰⁷ Suurlakkokomitean ptk. 26.4.1906, 2§, Äänioikeustaistelu. KansA; TM 23.4.1906, 2-3; Jussi Tuomisen muistelmia, 66, Jussi Tuomisen kok. KansA.

²⁰⁸ TM 23.7.1906, 2; Kujala 1989, 204.

²⁰⁹ Kujala 1989, 205.

²¹⁰ Kujala 1989, 208, 212-214.

²¹¹ TM 31.7.1906, 2; Salomaa 1965, 69.

Sotilasjärjestö julisti omalta osaltaan koko Suomen suurlakkoon ja Kock Helsingin heti 31. heinäkuuta aamulla. Oman julistuksensa mukaan tarkoituksena oli välttää verenvuodatusta ja säilyttää yleinen rauha.²¹²

Suurlakkojulistus aiheutti hämminkiä sekä suurlakkokomiteassa että puoluehallinnossa. Suurlakkokomitea julisti lakon kuitenkin alkaneeksi jo 31.7. Vastuuta tapahtumista ei kuitenkaan haluttu ottaa ja lakon johto jätettiin niille, jotka sen olivat aloittaneetkin eli lähinnä Kockille. Puoluehallinto yhtyi suurlakkopäätökseen vasta 2. päivä elokuuta. Sen mukaan lakolla ei ollut enempää poliittisia kuin taloudellisiakaan tavoitteita. Siihen oli ryhdytty vallankumouksellisen pakotusuhan vuoksi ja järjestyshäiriöiden välttämiseksi. Seuraavana päivänä lakko piti lopettaa, koska kapinalliset olivat antautuneet. Mielialat työväestön keskuudessa olivat sen verran kiihtyneet, että yleinen kokous ei hyväksynyt lakon lopettamista. Puoluehallinto ja suurlakkokomitea julistivat lakon omalta osaltaan kuitenkin päättyneeksi ja yhdistysten ja ammattiosastojen annettiin itsenäisesti tehdä omat ratkaisunsa, mikä käytännössä tarkoitti sitä, että lakko kaikesta huolimatta päättyi. Samalla katsottiin, että kapinaan osallistuneet punaisen kaartin osastot ovat toiminnallaan eronneet puolueesta. Venäjällä Kronstadtin sotilaat nousivat vähän jäljessä kapinaan, mikä kukistettiin nopeasti. Pietarissa ja Moskovassa alkoi yleislakko, mutta ne kuivuivat pian kokoon. Venäjän proletariaatilla ei ollut enää voimia nousta kapinaan ja hallitus oli saanut kerättyä voimia tuhoisan Japanin sodan jälkeen.²¹³

Huolimatta siitä, että koko alkuvuosi oli valmistauduttu uuteen suurlakkoon, niin tilanne oli melko kaoottinen. Suurlakkokomitea päätti hoitaa vain sisäisiä asioita ja auttaa hätään joutuneita, mutta avustustoimintaankaan ei ainakaan heti ollut mahdollisuuksia. Suurimmat tehtaot menivät kylläkin lakkoon, mutta siitä ei tullut kuitenkaan läheskään niin laaja kuin edellisestä suurlakosta. Tällä kertaa porvarilliset ryhmät olivat lakkoa vastaan, mikä tietenkin heijastui myös lakon laajuuteen. Erkki Salomaa pitää lakossa olleita 3000 metallityöläistä taistelevien työläisten kantajoukkona. Mielestäni käsitys on siinä mielessä virheellinen, että heidän olivat joka tapauksessa lakossa. Pienissä työpaikoissa ei ollut puhettakaan lakosta eikä suurlakkokomiteakaan voinut asiaan puuttua, vaikka joistakin työpaikoista käännyttiin

²¹² Kockin julistus 31.7.1906, Viaporin kapina 1906. KansA; US lisälehti 31.7. 1906, 1; Kujala 1989, 219.

²¹³ Suurlakkokomitean tiedonanto nro 1, Suurlakkokomitean ptk. 1.8.1906, Suurlakkokomitean julistus 3.8.1906, Viaporin kapina 1906. KansA; TM 3.8.1906, 2-3; US lisälehti 2.8.1906, 1; Kujala 1989, 232, 234-235.

sen puoleen työläisten pakottamiseksi lakkoon.²¹⁴ Hakaniemen mellakkakin alkoi siitä, kun ihmiset yrittivät pysäyttää raitiovaunuja ja suojeluskaarti estää tätä.

Kock keräsi punaisen kaartin Eläintarhaan. Sieltä lähetettiin joukkoja radantuhoamistehtäviin sekä Viaporiin kapinallisten avuksi. Viaporin kapinan aikana sattui myös Hakaniemen mellakka, josta tuli symbolinen tapahtuma, kun kansalaissodan jälkeinen historiankirjoitus tulkitsi tapahtuman ensimmäiseksi yhteenotoksi punaisten ja valkoisten välillä. Vaikka Osmo Jussila osoitti jo 1970-luvulla, että kyseessä oli enemmän venäläisten matruusien ja suojeluskaartin välinen yhteenotto ja tämä on vahvistettu useissa yhteyksissä myöhemminkin, niin on melko yllättävää, että vanhat käsitykset elävät yhä edelleen. Tästä on osoituksena melko tuore Helsingin suojeluskuntapiirin historia, jossa Hakaniemen mellakka nähdään edelleen puna- ja valkokaartien ensimmäisenä yhteenottona.²¹⁵

Porvarillisissa lehdissä tosin varoiteltiin jo Viaporin kapinan aikana kansalaissodan mahdollisuudesta. Venäläisten taistelu nähtiin sankarillisena taisteluna, mutta punaisen kaartin osanotto Viaporin taisteluihin ei saanut kannatusta ja Hakaniemen mellakka pelästytti yhteiskuntaa laajasti. Levottomuuksien syy henkilöityi vahvasti Kockiin ja SDP:ltä odotettiin maltillista käyttäytymistä.²¹⁶

Viaporin kapinaan osallistumisesta tuomittiin 77 henkilöä. Viaporissa olleiden kokonaismäärästä tai kaatuneista ei ole tarkkaa tietoa, koska venäläiset eivät päästäneet suomalaisia viranomaisia saarille kapinan jälkeen selvittämään suomalaisten kaatuneiden lukumäärää. Salomaa esittää, että Viaporissa olleiden suomalaisten kokonaisluku olisi ollut 150 miestä, Työmiehessä määräksi arvioitiin 150-200 miestä.²¹⁷

Taulukko 5. Viaporin kapinasta tuomittujen ammatillinen jakautuminen

Kirvesmiehet	11	Suutarit	4
Kivenhakkaajat	10	Räätälit	4
Sepät, konetyömiehet, viilaajat, sorvaajat	8	Levysepät	3
Ulkotyömiehet	8	Puusepät	3
Tehtaalaiset	6	Muurarit, rapparit	2
Maalarit	4	Muut	14
		Yhteensä	77

Lähde: Liite 4.

²¹⁴ Suurlakkokomitean ptk. 31.7.1906, 1.8.1906, Viaporin kapina. KansA; Salomaa 1965, 130.

²¹⁵ Jussila 1979, 140-147; Roudasmaa 1997, 15.

²¹⁶ HS lisälehti 2.8.1906, 1; HS 4.8.1906, 2, 4-5.

²¹⁷ TM 4.8.1906, 1; Salomaa 1965, 169, 196.

Viaporin kapinasta tuomittujen suomalaisten keski-ikä oli 27,6 vuotta. Se on varsin korkea siihen nähden, että radikaalien ainesten ikää on pidetty yleensä varsin nuorena. Kun syntymäaikoja tarkastelee ikäryhmittäin, tulee esiin, että ennen vuotta 1872 syntyneitä oli 15, vuosina 1872-1881 syntyneitä 24 ja vuoden 1882 jälkeen syntyneitä 38. Lähes puolet oli siis nuorempia kuin 25-vuotiaita. Vanhin oli 59-vuotias, joten se nostaa keski-ikää huomattavasti. Helsingissä oli syntynyt vain viisi henkilöä ja ruotsinkielisiä oli kolme henkeä. Työväenyhdistykseen kuului 60 henkeä, joista ainoastaan 10 oli liittynyt ennen vuotta 1905 eli suurin osa oli toiminut järjestäytyneessä työväenliikkeessä vasta vähän aikaa. Ammatillisesta jakautumisesta voi päätellä, että ne, jotka olivat olleet aktiivisia marraskuun suurlakon aikana, olivat sitä myös myöhemmin.²¹⁸

Suurlakon aikaiseen kaartiin verrattuna huomiota kiinnittää se, että kaarti oli Viaporissa entistä työläisvaltaisempi ja ruotsinkielisiä joukosta oli vain kolme. Myös Helsingissä syntyneiden osuus oli erittäin pieni eli viisi. Verrattaessa vuosina 1906-08 poliittisista rikoksista tuomittuihin helsinkiläisiin huomataan paljon samankaltaisuuksia. Suurin osa kummastakin joukosta oli liittynyt järjestäytyneen työväenliikkeen riveihin vuoden 1905 aikana tai sen jälkeen. Jäsenet olivat melko nuoria, tosin suurin osa tuon ajan mukana olleista oli nuoria ihmisiä. Leimaava piirre oli kuitenkin se, että lähes kaikki olivat syntyneet Helsingin ulkopuolella. Nuoruus ja tietty juurettomuus olivat siis ratkaisevat tekijät toiminnassa, joka johti väkivaltaisten keinojen käyttöön. Nämä henkilöt olivat tempautuneet mukaan työväenliikkeen toimintaan juuri siinä murroskohdassa, jossa työväen joukkoliike oli näyttänyt voimansa eikä äsken liittyneillä ollut muuta kokemusta järjestöistä kuin suora toiminta ja vaikuttaminen. Heiltä puuttui kokonaan puolueen perustamisvaiheen 1899-1903 aikainen kokemus järjestötoiminnasta. Viaporiin osallistuneiden johtajat tosin olivat vanhempia miehiä, mikäli entiset aliupseerit ja sotamiehet toimivat johtotehtävissä. Näitä joukossa oli 6 henkeä ja heidän keski-ikänsä oli 40 vuotta. Koko joukon johtajana pidettiin Gustaf Oskar Rantalaa, joka oli ollut sotamiehenä, sekä toimi kirvesmiesten ammattiosaston puheenjohtajana.²¹⁹

Senaatti lakkautti kaartit jo 4. elokuuta. Päätös herätti syvää katkeruutta työväestön riveissä, jopa niiden keskuudessa, jotka pitivät kaarteja tarpeettomina. Myöhemmin samassa kuussa kokoontunut puoluekokous vahvisti kaartien

²¹⁸ Liite 4; Vertailun mahdollistamiseksi ikäryhmäjakauma on vastaava kuin Kujala 1981, 121.

²¹⁹ Liite 4; Poliittisesta rikollisuudesta 1906-1908 kts. Kujala 1981, 121-122.

lakkauttamisen. Puoluekokouksen yhteydessä perustettiin kuitenkin Severi Alanteen johdolla salainen organisaatio, joka oli lakkautettujen punakaartien ja työläisaktivistiliikkeen seuraaja. Tarkoituksena oli saada luonteeltaan anarkistiset ryhmät puolueen valvonnan piiriin, mutta kuitenkin muodollisesti irralleen puolueorganisaatiosta. Samalla valmistauduttiin uuteen vallankumoukselliseen tilanteeseen Venäjällä, minkä katsottiin edellyttävän aseellista varustautumista ja kiinteitä yhteyksiä venäläisiin vallankumouksellisiin. Punakaartilaisryhmät jatkoivat toimintaansa vuoden 1908 alkuun asti. Tässä toiminnassa näkyi vallankumousliikkeen yleisvaltakunnallinen näköalattomuus ja väkivaltaisuus. Edustuksellinen järjestelmä ja kansalaisvapaudet sekä Venäjän vallankumouksellisten häviö pitivät kuitenkin huolen siitä, että tällaisella vallankumouksellisuudella ei ollut sijaa laajemmassa mielessä Suomessa. Väkivaltaisen toiminnan olemassaolo ja sen jatkuminen aina vuoteen 1908 asti oli kuitenkin merkki siitä, etteivät kaikki suostuneet kulkemaan sen kaavan mukaisesti, mitä SDP:n teoriat edellyttivät.²²⁰

Vaikka työläisten mieliala olikin melko kuumeinen lakon aikana, niin sen jälkeen pidetyissä kokouksissa ammattiosastojen edustajien ja suurlakkokomitean katsottiin toimineen olosuhteisiin nähden oikein eikä lakon jatkamiselle nähty tarvetta.²²¹

Viaporin kapina aiheutti ongelmia punakaartiin kuuluneille ja lakkoon osallistuneille työläisille. Samoin vangittujen perheet joutuivat pulaan. Fazerin makeistehtaasta erotettiin 9 työläistä sillä perusteella, että he olivat osallistuneet lakkoon. Töölön sokeritehtaalta lähtöpässi sai kahdeksan työmiestä, koska he olivat olleet lakossa ja kuuluneet punakaartiin. Työnantajat käyttivät tilaisuutta hyväkseen ja erottivat työntekijöitä myös sillä perusteella, että he kuuluivat ammattiosastoon, kuten tapahtui Sörnäisten kutoma- ja kehrutehtaalla. Työntekijät joutuivat myös allekirjoittamaan sitoumuksia, missä lupasivat erota punaisesta kaartista ja etteivät liittyisi aseellisiin yhdistyksiin ilman isännistön lupaa. Jos työntekijät kieltäytyivät allekirjoittamasta, heidät erotettiin. Tällä tavoin voitiin väittää, ettei ketään erotettu punaiseen kaartiin kuulumisen takia, vaan siksi, että työntekijät eivät totelleet isännistön määräyksiä.²²²

²²⁰ Heikkilä 1993, 58-59; Jussila 1979, 169; Kujala 1989, 237, 259, 268; Kujala 1981, 124; Salomaa 1965, 198.

²²¹ Kts. esim. muurarien ao:n ptk. 7.8.1906, 2§. KansA; Tupakkatehtaalaisao:n ptk. 22.8.1906, 4§. KansA.

²²² TM 6.8.1906, 2, 7.8.1906, 2, 11.8.1906, 2.

Valtionrautateiden konepajalla erotettiin kapinasta vangittuja, mutta myöhemmin vapaaksi päästettyjä työläisiä. Konepajan ammattiosastot laativat yhdessä rautatieläisliiton kanssa kirjelmän vaatien työmiehiä takaisin töihin, mutta vaatimukseen ei suostuttu.²²³

Suurlakon takia kärsimään joutuneille puoluehallinto perusti avustuskomitean. Lisäksi perustettiin Viaporin kapinan vuoksi vangituille oma komitea, jonka tehtävänä oli hankkia asianajaja ja varoja tämän toimintaan. Tähän niin sanottuun lakivaliokuntaan ammattiosastot asettivat edustajansa. Se toimi aina vuoteen 1909 asti.²²⁴

Lakivaliokunta palkkasi entisen prokuraattorin, Valde Hirvikannan ajamaan tuomittujen asiaa. Rahaa tähän toimiaan saatiin kerättyä sen verran, että asianajo oli mahdollista. Ongelmia aiheuttivat sen sijaan vangittujen omaisten jatkuvat avunpyynnöt. Valiokunnalla ei kuitenkaan ollut juurikaan rahaa avustuksiin ja toimeenpanevaa valiokuntaa jopa moitittiin avustuksen jakamisesta. Avustusvarojen puutteessa vangittujen omaisille jaettiin lakivaliokunnan leimalla varustettuja listoja, joilla he itse saivat kerätä itselleen rahaa.²²⁵

Ammattiosastot osallistuivat avustuksien keräämiseen ainakin koko syksyn 1906. Kuitenkin lakivaliokunnalla oli koko ajan huutava pula varoista ja ilmeisesti vangittujen omaisille ei riittänyt kovinkaan suuria armopaloja.²²⁶

Lakimiehestä huolimatta punakaartilaiset saivat kovat tuomiot Turun hovioikeudessa syyskuussa 1907. Käsittely kesti yli vuoden ja koko tämän ajan kaartilaiset olivat tutkintovankeudessa. Yksi kaartilainen sai viiden vuoden kuritushuonerangaistuksen ja muut neljä vuotta. Kolme alle 18-vuotiasta sai kolmen vuoden vankeustuomion. Lakivaliokunnan ja Hirvikannan välit olivat kaikesta päättäen varsin kireät ja palkkiosta jäi maksamatta useita tuhansia markkoja, koska varoja ei saatu kerättyä tarpeeksi. Valiokunnan viimeiset varat jaettiin vangittujen omaisille, koska katsottiin, että rikas paroni ei niitä tarvitsisi.²²⁷

Viaporin kapinaan osallistuneet henkilöt olivat nuoria, äskettäin työväenliikkeeseen mukaan tulleita, muualta Helsinkiin muuttaneita työmiehiä. Samanlaisista henkilöistä

²²³ SVR:n konepajan ao:n ptk. 3.10.1906, 2§ ja vuosikertomus 1906. TA.

²²⁴ TM 8.8.1906, 2; Lakivaliokunnan ptk:t 19.8.1906-17.2.1909, Vuosien 1905-06 kok. TA.

²²⁵ Lakivaliokunnan ptk:t 14.10.1906, 3§, 21.10.1906, 4§, 26.4.1907, 7§, Vuosien 1905-06 kok. TA.

²²⁶ Karkeakiventyöntekijöiden ao:n ptk. 23.9.1906, 2§. TA.

²²⁷ Lakivaliokunnan ptk. 17.2.1909, 7§, Vuosien 1905-06 kok. TA; Salomaa 1965, 202.

oli kyse, kun lehdissä kirjoitettiin lakoista ja niihin yllyttäjistä. Kaikkein valmiimpia radikaaliin toimintaan olivat nuoret ja juurettomat ihmiset, joilla ei ollut paljonkaan kokemusta järjestötoiminnasta. On kuitenkin pantava merkille, että johtajat olivat vanhempia, joten täysin ei ollut kyse ymmärtämättömien nuorten törmäilystä.

Kapina merkitsi loppua punakaartilaisradikalismille suuressa mittakaavassa ja sitä voi pitää myös laajemmin suomalaisen radikalismin loppuna.

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

Suurlakkoon mennessä työväenliike oli saanut jo merkittävää kokemusta joukkotoiminnasta. Venäläistämispolitiikan vastustaminen oli rekrytoinut vastarintaan mukaan suuren osan köyhälistöä. Adressit, mielenosoitukset ja jopa poliittiset murhat olivat vuoteen 1905 tullessa tuttuja suurelle yleisölle. Vuoden 1905 aikana myös ammatillinen työväenliike oli alkanut voimistua, joten työväenliikkeellä oli suurlakon kynnyksellä melko hyvät edellytykset julkiselle joukkotoiminnalle.

Suurlakossa Helsingin järjestäytynyt työväki johti käytännössä koko julkista elämää. Kansallislakon keskuskomitea ja sen alaisuudessa toiminut kansalliskaarti olivat Charles Tillyn vallankumousteorian mukaisesti kilpaileva osapuoli Venäjän hallituksen kanssa ja näin lakon aikana vallitsi vallankumouksellinen tilanne. Näin ajatellen Suomen tapahtumia voi verrata Venäjän vallankumoustopahtumiin vuosina 1905-1907.

Muistelmat vahvistavat osaltaan sitä, että tapahtumat koettiin vallankumouksellisiksi. Vertaukset Ranskan suureen vallankumoukseen ja sieltä lainattu retoriikka olivat suurlakon aikana arkipäivää. Voi jopa sanoa, että Ranskan vallankumouksesta lähteneet ajatukset vapaudesta, veljeydestä ja tasa-arvosta konkretisoituivat Suomessa vuonna 1905.

Kansalliskaarti oli Helsingissä suurelta osin työväenluokkainen ja suomenkielinen. Sen toiminta tähtäsi täydelliseen väestön kontrolloimiseen erilaisten määräysten, lupakäytäntöjen ja sensuurin avulla. Väestöä yritettiin pitää rauhallisena myös kieltolain avulla. Kansalliskaarti yritti hankkia aseita käyttöönsä lakon aikana, mutta ei onnistunut siinä.

Porvarillisen leirille olisi riittänyt laillisten olojen palautus, mutta työväenliike yritti käyttää tilannetta hyväkseen ja vaati kansalliskokouksen asettamista, joka säätäisi maalle demokraattiset perustuslait sekä yksikamarisen eduskunnan. Tämä lopetti suurlakon yksimielisyyden. Senkin jälkeen, kun porvarilliset ryhmät olivat irtautuneet yhteistyöstä, niin kansallislakon keskuskomitealla oli laaja järjestäytyneen työväestön tuki takanaan.

Koska Venäjällä vallankumous ei laajentunut ja sotaväki oli kuitenkin ylivoimainen voimatekijä, ei lakon johto voinut pitkittää suurlakkoa loputtomiin. Vaikka Venäjän hallitus sai kontrollin melko nopeasti käsiinsä, vallankumouksellisen tilanteen voi silti, paljolti Venäjän vastaavan tilanteen ansiosta, katsoa jatkuneen

Viaporin kapinaan asti, jolloin vallankumouksellisuus laajassa merkityksessä murskattiin Suomessa. Maassa ei tosin ollut selvää kilpailevaa valtakeskittymää suurlakon jälkeen, mutta vallankumouksellinen mieliala oli voimakas.

Aikaisempi tutkimus on esittänyt vain suurlakon poliittisia vaatimuksia ja tuloksia. Vallankumouksia ei voi kuitenkaan lähestyä pelkästään poliittisen historian näkökulmasta. Tämän takia tähän tutkimukseen on otettu varsinaisten toimijoiden eli Helsingin työläisten näkökulma mukaan. Olen pyrkinyt tällä laajentamaan suurlakon ja sen jälkeisen ajan vallankumouksellisuuden tulkintaa ja tuomaan myös tavallisen työläisen äänen kuuluviin.

Useat eri ammattiryhmät kokoontuivat lakon aikana ja esittivät pääsääntöisesti ammatillisia vaatimuksia. Tämä kuvaa mielestäni toisaalta sitä, että tavallisten työläisten intressit olivat paljon maanläheisempiä kuin äänioikeus- ja eduskuntauudistus. Toisaalta työläisten vaatimukset ilmentävät sitä, että he halusivat mennä demokratiavaatimuksissaan pidemmälle kuin puolueen virallinen linja edellytti. Tasa-arvo haluttiin tuoda myös ruohonjuuritasolle eli ihmisten arkielämään työpaikoille. Tätä kuvaa parhaiten vaatimus pakollisesta ammattiosastoon kuulumisesta. Samanlaisiin tuloksiin on tultu tutkittaessa Venäjän vallankumousta sosiaalhistoriallisesta näkökulmasta.

Tämä näkökulma saa lisävahvistusta, kun tarkastellaan vuoden 1906 tapahtumia. SDP valmistautui uuden suurlakon avulla saamaan äänioikeus- ja eduskuntauudistukselle myönteisen päätöksen ja tätä varten myös ammattiosastoilta vaadittiin, ettei lakkoja saisi syntyä, vaan voimavarat olisi keskitettävä uuteen suurlakkoon. Ammattiosastot antoivatkin tähän tukensa kokouksissaan.

Lumipallo oli kuitenkin lähtenyt jo vierimään. Järjestäytyminen kasvoi voimakkaasti ja lakkoja puhkesi koko kevään. Näissä päävaatimuksena oli palkankorotukset, vaikkakin useissa tapauksissa sopimukseen pääsyn esti vaatimus ammattiosastoon kuulumisesta. Kun oli selvää, ettei lakkoja pystyttäisi estämään, niin puoluehallinto yritti ohjata niitä työaikataisteluiksi, jossa ei kuitenkaan onnistuttu. Poikkeuksena olivat Helsingin rakennustyöläiset, jotka saivat ensimmäisenä Euroopassa yhdeksän tunnin työpäivän.

Vasta työväenliikkeeseen liittyneet, nuoret työläiset olivat innokkaimpia hankkimaan itselleen paremman toimeentulon ja kohtelun lakkojen avulla. Suurlakon luoma vapauden tunne ja esimerkki siitä, mitä radikaalilla joukkotoiminnalla pystyi

saavuttamaan olivat tärkeitä vaikuttimia. Puolueen ajama poliittinen kansalaisuus ei riittänyt vaan demokratia haluttiin ulottaa muuallekin yhteiskuntaan.

SDP oli orientoitunut poliittiseen taisteluun ja ammatillinen järjestäytyminen nähtiin toisarvoisena, jopa poliittisia päämääriä vaarantavana asiana. Tämän vuoksi ammatillinen liike pyrittiinkin saamaan eroon puolueesta ja keväällä 1906 alkoi prosessi, joka johti Ammattijärjestön perustamiseen 1907.

Viaporin kapina merkitsi pääteipistettä punaisille kaarteille ja suomalaiselle vallankumouksellisuuudelle laajemmassa mittakaavassa. Myös Viaporin kapinan osalta kyseessä oli tapahtuma, joka ilmentää sitä seikkaa, ettei kaikille riittänyt puolueen virallisen linjan asettama poliittinen kansalaisuus vaan vaatimuksissa haluttiin mennä pidemmälle. Vaikka Viaporin tapauksessa olikin kyseessä avoimesta sotilaskapinasta hallitusta vastaan, niin kapinaan osallistuneet suomalaiset olivat kuitenkin varsin pitkälle samanlaisia henkilöitä kuin ne, jotka lietsoivat lakkoja ja näin ilmaisivat tyytymättömyyttään vallitseviin olosuhteisiin. Kapinaan osallistuneet suomalaiset olivat korostetun työväenluokkaisia ja suomenkielisiä. Suurin osa oli suhteellisen nuoria ja muualta Helsinkiin muuttaneita. Heiltä puuttui myös työväenpuolueen perustamisvaiheen 1899-1903 aikainen kokemus järjestötoiminnasta. Nämä olivatkin määrääviä seikkoja radikaaleihin tekoihin ryhdyttäessä.

Lakot ja toiminta punaisissa kaarteissa olivat vuoden 1906 aikana Helsingissä merkkejä siitä, että SDP:n virallinen linja eli poliittisen kansalaisuuden ajaminen ei tyydyttänyt suurinta osaa työväenliikkeen jäsenistä. Sekä lakot että punaiset kaartit jäivät selvästi tuon poikkeuksellisen ajan ilmiöiksi. Vaikka lakkoaalto jatkuikin muualla maassa vielä seuraavan vuoden, Helsingissä lakot kuitenkin vähenivät oleellisesti vuoden 1906 jälkeen. Punaiset kaartit puolestaan kiellettiin Viaporin kapinan jälkeen. Näin vuosi 1906 merkitsi poikkeuksellisen radikaalia ajanjaksoa, jota voidaan yhdessä suurlakon kanssa nimittää vallankumoukselliseksi ajaksi.

Työväenliike sai voittoja vallankumouksellisella toiminnallaan valtiollisella alueella eduskunta- ja äänioikeusuudistuksen myötä, mutta nämä voitot koettiin kuitenkin vain puolinaisiksi. Eduskuntauudistus integroi työläisiä kuitenkin vain yhdellä tasolla yhteiskuntaan. Ammatilliset seikat jäivät keskeneräisiksi kovasta yrityksestä huolimatta. Tähän asiaan puolueelta ei juuri myötätuntoa tullut. Lyhyen kauden jälkeen työehtosopimuksista luovuttiin suurimmaksi osaksi ja ongelmat jäivät edelleen auki ja patriarkaaliset suhteet säilyivät työpaikoilla paljon pidempään kuin muualla yhteiskunnassa.

Tätä taustaa vasten voi pohtia vanhan työväenliikkeen luonnetta laajemminkin. Risto Alapuron esittämä kanta työväenliikkeen integroitumisesta vallitsevaan yhteiskuntaan suurlakon vaikutuksesta on vain yksi osa totuutta. Integroitumista kyllä tapahtui, mutta ei heti vuoden 1905 lopusta alkaen vaan asteittain. Tämäkin tapahtui pitkälti ulkoisten olosuhteiden pakosta sen jälkeen kun vallankumous oli kukistettu Venäjällä. Vallankumouksen tyrehtyminen merkitsi Suomessakin sitä, ettei pidemmälle vaatimuksissa voitu enää mennä.

Työväenliikkeessä oli monia erilaisia virtauksia samanaikaisesti ja jopa liikkeen johto suosi vallankumouksellisia periaatteita virallisen julkisivun takana. Antti Kujala on tutkimuksissaan tuonut esiin työväenliikkeen kaikkein radikaaleimman siiven toiminnan, joka osaltaan todistaa sitä, ettei poliittinen kansalaisuus tyydyttänyt kaikkia.

Omassa tutkielmassani olen osoittanut, että ammatillisen liikkeen nousu merkitsi pyrkimystä suurempaan demokratiaan kuin poliittisen kansalaisuuden tuoma yleinen äänioikeus ja yksikamarinen eduskunta. Ruohonjuuritason tyytymättömyys vallitseviin olosuhteisiin jäi ratkaisematta ja ristiriidat jäivät elämään. Tässä mielessä vuosien 1905-1906 tapahtumat merkitsivät kesken jäänyttä vallankumousta.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Arkistolähteet

Kansallisarkisto, Helsinki

Yksityiskokoelmat

Eino I. Parmanen
Suurlakkoa valaisevaa aineistoa
Väinö Voionmaa

Työväenarkisto, Helsinki

Helsingin asfaltti- ja sementtityöntekijöiden ao:n pöytäkirjat 1905-1906
Helsingin jalometallityöntekijöiden ao:n pöytäkirjat 1905-1906
Helsingin karkeakiventyöntekijöiden ao:n pöytäkirjat 1905-1906
Helsingin kirjatyöntekijöiden yhdistyksen pöytäkirjat 1905-1906
Helsingin kirvesmiesten ao:n pöytäkirjat 1905-1906
Helsingin satamatyöläisten ao:n pöytäkirjat 1905-1906
Helsingin seppien ao:n pöytäkirjat 1905-1906
Helsingin torvityöntekijöiden ao:n pöytäkirjat 1905-1907
Johan Kock
Rautatieläisten suurlakkoasiapapereita
SVR:n Helsingin konepajan ao:n pöytäkirjat 1905-1906
Vuosien 1905-06 kokoelma

Kansanarkisto, Helsinki

Helsingin muurarien ao:n pöytäkirjat 1905-1906
Helsingin satulaseppien yhdistyksen pöytäkirjat 1905-1906
Helsingin tupakkatehtaalalaisten ao:n pöytäkirjat 1905-1906
Jussi Tuominen
Äänioikeustaistelu 1905-06
Viaporin kapina

Painetut lähteet

Kertomus Helsingin Työväenyhdistyksen toiminnasta vuodelta 1904. Helsinki 1905.

Kertomus Helsingin Työväenyhdistyksen toiminnasta vuodelta 1905. Helsinki 1906.

Kertomus Helsingin Työväenyhdistyksen toiminnasta vuodelta 1906. Helsinki 1907.

Kuusinen 1906: Otto Wille Kuusinen, Anarkia ja vallankumous. Sosialistisen Aikakauslehden lentokirjasia N:o 1. Helsinki.

Punaseen kaartin käsikirja. Kotka 1905.

Pärssinen 1905: Hilja Pärssinen, Naiset mukaan. Vähän äänioikeusasiasta. Luentokirjasia työvälle IV. Kotka.

Suomen sosialidemokraattisen puolueen 3. (ylimääräisen) edustajakokouksen pöytäkirja 1904. Turku 1905.

Työtilastollinen aikakauslehti 1907. Helsinki 1907.

Työtilastollinen aikakauslehti 1908. Helsinki 1908.

Lehdistö

Arbetaren 1905
Helsingin Sanomat 1905-1906
Helsingfors-Posten 1905
Hufvudstadsbladet 1905
Palvelijatar-lehti 1905-1906
Työmies 1905-1906
Uusi Suometar 1905-1906

Kirjallisuus

Ala-Kapee 1972a: Pirjo Ala-Kapee, Joukkoliikkeiden läpimurto. Suurlakko vaikutusilmiöineen Tampereella. Teoksessa Poliittinen Tampere 1899-1905. Tampereen yliopiston Historian laitoksen monistesarja B1. Tampere.

Ala-Kapee 1972b: Pirjo Ala-Kapee, Vallankumouksen kannatus Hämeen ja Satakunnan kansalaiskokouksissa vuoden 1905 suurlakon aikana. Suomen historian pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto.

Ala-Kapee-Valkonen 1982: Pirjo Ala-Kapee-Marjaana Valkonen, Yhdessä elämä turvalliseksi. SAK:laisen ammattiyhdistysliikkeen kehitys vuoteen 1930. Helsinki.

Alapuro 1988: Risto Alapuro, State and Revolution in Finland. Berkeley.

Alapuro 1995a: Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890-1933. Porvoo.

Alapuro 1995b: Risto Alapuro, Valta ja valtio – miksi vallasta tuli ongelma 1900-luvun vaihteessa? Teoksessa Talous, valta ja valtio. Tutkimuksia 1800-luvun Suomesta. Toim. Pertti Haapala. 3. painos. Ensimmäinen. 1992. Helsinki.

Alapuro 1997: Risto Alapuro, Suomen älymystö Venäjän varjossa. Hämeenlinna.

Alapuro-Stenius 1989: Risto Alapuro-Henrik Stenius, Kansanliikkeet loivat kansakunnan. Teoksessa Kansa liikkeessä. Toim. Alapuro-Liikanen-Smeds-Stenius. Vaasa.

Bergholm 1988: Tapio Bergholm, Kovaa peliä kuljetusalalla. Kuljetusalan ammattiyhdistystoiminta vuoteen 1924. Helsinki.

- Ehrnrooth 1992:** Jari Ehrnrooth, Sanan vallassa, vihan voimalla. Sosialistiset vallankumousopit ja niiden vaikutus Suomen työväenliikkeeseen 1905-1914. Jyväskylä.
- Engels 1971:** Friedrich Engels, Johdanto. Teoksessa Karl Marx, Pariisin kommuuni (kansalaissota Ranskassa). Pori. Alkuper. 1871.
- Engelstein 1982:** Laura Engelstein, Moscow 1905. Working-Class Organization and Political Conflict. Stanford.
- Ferro 1985:** Marc Ferro, The Bolshevik Revolution. A Social History of the Russian Revolution. Translated by Norman Stone. Suffolk. Alkuper. La Revolution de 1917: Octobre, naissance d'une société. Paris 1976.
- Haapala 1995:** Pertti Haapala, Työväenluokan synty. Teoksessa Talous, valta ja valtio. Tutkimuksia 1800-luvun Suomesta. Toim. Pertti Haapala. 3. painos. Ensimm. 1992. Helsinki.
- Haapalainen 1931:** Eero Haapalainen, Suomen työväen ensimmäinen nousu. Muistelmia ja katsauksia vallankumousvuoden 1905 tapauksiin Suomessa. Leningrad.
- Heikkilä 1993:** Jouko Heikkilä, Kansallista luokkapoliittikkaa. Sosialidemokraatit ja Suomen autonomian puolustus 1905-1917. Tampere.
- Heikkinen 1995:** Sakari Heikkinen, Aineen voitot – 1800-luvun elintaso. Teoksessa Talous, valta ja valtio. Tutkimuksia 1800-luvun Suomesta. Toim. Pertti Haapala. 3. painos. Ensimm. 1992. Helsinki.
- Hobsbawn 1988:** E. J. Hobsbawn, History From Below – Some Reflections. Teoksessa History From Below. Studies in Popular Protest and Popular Ideology. Edited by Frederick Krantz. Worcester.
- Hobsbawn 1990:** E. J. Hobsbawn, Echoes of the Marseillaise. Two Centuries Look Back on the French Revolution. s.l.
- Hultin 1935:** Tekla Hultin, Päiväkirjani kertoo 1899-1914. Helsinki.
- Jussila 1977:** Osmo Jussila, Vuoden 1905 suurlakko Suomessa, sen historialliset edellytykset ja seuraukset. Historiallinen arkisto 72. Helsinki.
- Jussila 1979:** Osmo Jussila, Nationalismi ja vallankumous venäläis-suomalaisissa suhteissa 1899-1914. Helsinki.
- Kaiser 1987:** Daniel H. Kaiser, Prefase. Teoksessa The Workers' Revolution in Russia, 1917. The View from Below. Edited by Daniel H. Kaiser. Cambridge.
- Kettunen 1986:** Pauli Kettunen, Poliittinen liike ja sosiaalinen kollektiivisuus. Tutkimus sosialidemokratiasta ja ammattiyhdistysliikkeestä Suomessa 1918-1930. Jyväskylä.
- Kettunen 1989:** Pauli Kettunen, Missä mielessä vanha työväenliike oli poliittinen liike? Teoksessa Kansa liikkeessä. Toim. Alapuro-Liikanen-Smeds-Stenius. Vaasa.
- Klinge 1968:** Matti Klinge, Ylioppilaskunnan historia. Kolmas osa 1872-1917. Porvoo.
- Kock 1906:** Johan Kock, Seitsemän päivää keskusasemalla. Helsinki.
- Koenker 1981:** Diane Koenker, Moscow Workers and the 1917 Revolution. Princeton.
- Koenker-Rosenberg 1989:** Diane P. Koenker-William G. Rosenberg, Strikes and Revolution in Russia, 1917. Princeton.
- Koronen 1905:** J. Koronen, Kansalliskaartilaisen ajatelmia ja huomioonpanoja suurlakkoaikana Helsingissä. Helsinki.
- Korpimaa 1934:** Timo Korpimaa, Salaisilla poluilla. Kuvauksia sortovuosilta. Rauma.
- Kujala 1981:** Antti Kujala, Suomalaiset vallankumousjärjestöt ja poliittinen rikollisuus 1906-1908. Historiallinen aikakauskirja 2.
- Kujala 1987a:** Antti Kujala, Lenin, Venäjän vallankumousliike ja Suomi 1898-1905. Teoksessa Lenin ja Suomi. Osa 1. Helsinki.
- Kujala 1987b:** Antti Kujala, Suomi vallankumouksen punaisena selustana 1905-1907. Teoksessa Lenin ja Suomi. Osa 1. Helsinki.

- Kujala 1989:** Antti Kujala, Vallankumous ja kansallinen itsemääräämisoikeus. Venäjän sosialistiset puolueet ja suomalainen radikalismi vuosisadan alussa. Helsinki.
- Kujala 1996:** Antti Kujala, Venäjän hallitus ja Suomen työväenliike 1899-1905. Helsinki.
- Laine 1946:** Y. K. Laine, Suomen poliittisen työväenliikkeen historia I. Kansanvaltaisuuden läpimurto. 2. painos. Ensimm. 1945. Helsinki.
- Latinki 1905:** Latinki (Väinö Voionmaa), Kansalliskaarti. Muistoja sen ensimmäiseltä sotaretkeltä. Helsinki.
- Lod 1961:** Erkki Lod, Suurlakko Turussa v. 1905. Suomen historian laudaturtyö. Turun yliopisto.
- Luoto 1909:** Kaarlo Luoto, Totuuksia. Helsinki.
- Mansner 1981:** Markku Mansner, Suomalaista yhteiskuntaa rakentamassa. Suomen Työnantajain keskusliitto 1907-1940. Jyväskylä.
- Mason 1930:** Edward S. Mason, The Paris Commune. An Episode in the History of Socialist Movement. New York.
- Mattila 1969:** Aarne Mattila, Työmarkkinasuhteiden murros Suomessa. Tutkimus työntekijäin pyrkimyksistä työehtojen määräämiseen 1880-luvulta vuoden 1905 suurlakkoon. Helsinki.
- Parmanen 1941:** Eino I. Parmanen, Taistelujen kirja. Kuvauksia itsenäisyystaistelumme vaiheista sortovuosina. IV osa. Suurlakko ja sitä lähinnä seurannut aika. Porvoo.
- Peltonen 1988:** Matti Peltonen, Viinapäätä kolerakauhuun. Kirjoituksia sosiaalhistoriasta. Helsinki.
- Peltonen 1990:** Matti Peltonen, Vuojoen kartanon lakko vuonna 1905. Suurlakon aikaista maalaisradikalismia Lounais-Suomessa. Teoksessa Arki ja Murros. Tutkielmia keisariajan lopun Suomesta. Toim. Matti Peltonen. Jyväskylä.
- Peltonen 1992:** Matti Peltonen, Matala katse. Kirjoituksia mentaliteettien historiasta. Tampere.
- Pipes 1990:** Richard Pipes, The Russian Revolution 1899-1919. London.
- Pulma 1995:** Panu Pulma, köyhästäkö kansalainen? Köyhyys 1800-luvun poliittisena ongelmana. Teoksessa Talous, valta ja valtio. Tutkimuksia 1800-luvun Suomesta. Toim. Pertti Haapala. 3. painos. Ensimm. 1992. Helsinki.
- Roos 1907:** Sigurd Roos, Suomen kansallislakko I, Helsinki 1-2. Tekijän tarkastama ja täydentämä suomennos. Helsinki. Alkuper. Nationalstrejken i Finland. Helsingfors 1906.
- Roudasmaa 1997:** Stig Roudasmaa, Helsingin Suojeluskuntapiirin historia 1918-1944. Jyväskylä.
- Salkola 1985a:** Marja-Leena Salkola, Työväenkaartien synty ja kehitys punakaartiksi 1917-1918 ennen kansalaissotaa. I. Helsinki.
- Salkola 1985b:** Marja-Leena Salkola, Työväenkaartien synty ja kehitys punakaartiksi 1917-1918 ennen kansalaissotaa. II. Helsinki.
- Salomaa 1965:** Erkki Salomaa, Viaporin kapina. 60 tuntia vallankumousta. Pori.
- Savola 1968:** Matti Savola, Lakko työelämän ristiriitana. Tutkimus suomalaisen yhteiskunnan lakoista. Porvoo.
- Shorter-Tilly 1974:** Edward Shorter-Charles Tilly, Strikes in France 1830-1968. Cambridge.
- Simpura 1955:** Jorma Simpura, Työväen järjestyskaartit. Teoksessa Suurlakkovuosi 1905. Kuopio.
- Soikkanen 1960:** Hannu Soikkanen, Suurlakko. Teoksessa Venäläinen sortokausi Suomessa. Toim. Päiviö Tommila. Historian aitta XIV. Porvoo.

- Soikkanen 1961:** Hannu Soikkanen, Sosialismin tulo Suomeen. Ensimmäisiin yksikamarisen eduskunnan vaaleihin asti. Turku.
- Soikkanen 1975:** Hannu Soikkanen, Kohti kansanvaltaa 1. 1899-1937. Suomen sosialidemokraattinen puolue 75 vuotta. Vaasa.
- Sulkunen 1986:** Irma Sulkunen, Raittius kansalaisuskontona. Raittiusliike ja järjestäytyminen 1870-luvulta suurlakon jälkeisiin vuosiin. Helsinki.
- Sulkunen-Alapuro 1989:** Irma Sulkunen-Risto Alapuro, Raittiusliike ja työväestön järjestäytyminen. Teoksessa *Kansa liikkeessä*. Toim. Alapuro-Liikanen-Smeds-Stenius. Vaasa.
- Suny 1987:** Ronald Grigor Suny, *Revising the Old Story: the 1917 Revolution in Light of New Sources*. Teoksessa *The Workers' Revolution in Russia, 1917. The View from Below*. Edited by Daniel H. Kaiser. Cambridge.
- Teräs 1995:** Kari Teräs, Paikallisten työmarkkinasuhteiden kausi. Ammattiyhdistykset ja työsuhteiden säätely Turussa 1880-luvulta 1950-luvulle. Turun työväenliikkeen historia. I osa. Turku.
- Tilly 1978:** Charles Tilly, *From Mobilization to Revolution*. New York.
- Tilly 1995:** Charles Tilly, *European Revolutions, 1492-1992*. Cambridge.
- Tombs 1981:** Robert Tombs, *The War Against Paris*. Cambridge.
- Tuomisto 1984:** Tero Tuomisto, Tienraivaajan osa. Sata vuotta Helsingin Työväenyhdistyksen historiaa 1884-1984. Helsinki.
- Valkonen 1989:** Marjaana Valkonen, Jäseninä vaan ei vallankäyttäjinä. Naiset ammattiyhdistysliikkeessä 1907-1947. Teoksessa *Tuntematon työläisnainen*. Toim. Leena Laine-Pirjo Markkola. Mänttä.
- Waris 1973:** Heikki Waris, Työläisyhteiskunnan syntyminen Helsingin Pitkäsillan pohjoispuolelle. 2. tarkistettu painos. Ensimm. 1932 ja 1934. Espoo.
- Wuolijoki 1945:** Hella Wuolijoki, Ylioppilasvuodet Helsingissä 1904-1908. Helsinki.
- Åström 1956:** Sven-Erik Åström, kaupunkiyhteiskunta murrosvaiheessa. Helsingin kaupungin historia IV:2. Helsinki.

LIITTEET

Liite 1. Eri ammattiryhmien esittämät ponnet Helsingissä suurlakon aikana

Tehtaalaisnaisten ponnet:

1. 8-tuntinen työpäivä.
2. Että tehtaista kokonaan poistettaisiin ylityö sekä yötyö ja siten saataisiin työn puute toisilta työntekijöiltä poistetuksi.
3. Että summatyö kaikista tehtaista on lopetettava.
4. Että alin tuntipalkka on 50 p. tunnilta.
5. Kaikkien tehtaalaisnaisten pitää kuulua työväenyhdistykseen tai ammattiosastoihin ja että me vaadimme työnjohtajien vaatimaan heiltä jäsenkirjan työhön otettaissa.
6. Kaikkien tehtaalaisnaisten pitää saada vähintään 2 viikon loma kesäajalta täydellä palkalla tehtaasta.
7. Oppiaikaa on vähintään 6 kuukautta ja oppiin on ainoastaan oikeus 15 v. ikäisenä ja palkka on 30 p. tunti.

Lähde: Sosiaalidemokraattien painokomitean painamat ilmoitukset, Vuosien 1905-06 kok. TA.

Palvelijattarien ponnet:

1. Että palkollislainsäädäntö, joka asettaa palkollisen erikoisasemaan on poistettava, ja että palkolliselle on myönnettävä täydet kansalaisoikeudet, kuten äänioikeus ja vaalikelpoisuus.
2. Että palvelijattarelle on myönnettävä vapaa-aikaa vähintään yksi arki-ilta viikossa klo 5:stä alkaen koko illan ja pyhäisin joka toinen pyhä aamupäivällä 3 tuntia ja joka toinen iltapäivällä klo 4:stä alkaen koko illan.
3. Että työ perheissä järjestettäisiin siten, että työaika olisi 10 t. päivässä alkaen klo 7 aamuisin ja tavallisissa oloissa lopetettaisiin klo 9 illalla. Ylityötä vaatiessa on maksettava 25 p. tunnilta.
4. Että perheissä vähintään puoli vuotta palvelleelle myönnetään 8 päivää lomaa kesällä täydellä palkalla.
5. Että kaikki yksityiset paikanvälitystoimistot ovat suljettavat, ja on sallittava ainoastaan eri yhdistysten toimistoja omaa ammattiansa varten ja kunnan yleisiä työnvälitystoimistoja.
6. Että laillistettu epäsiiveellisyys on heti lopetettava.
7. Että nykyisissä olosuhteissa on palvelijain sallittava ottaa osaa yleisiin kokouksiin.

Lähde: Sosiaalidemokraattien painokomitea 3.11.1905, II:3.5, f.2, Suurlakkoa valaisevaa aineistoa. KA; Sosiaalidemokraattien painokomitea 5.11.1905, Äänioikeustaistelu 105-06. KansA.

Pesijättärien ponnet:

1. Kaikkien pesijäin on liityttävä jäseneksi osastoon, ja on työnantajien vaadittava osaston jäsenkortti työntekijöiltä.
2. Pesunkanto vinttiin sekä veto rantaan on poistettava.
3. On vaadittava kunnan rakentamaan ajanmukaisia pesutupia.
4. Vaaditaan 8-tunnin työpäivää, sekä viiden pennin palkanylennys tunnilta, sekä 5 pennin ylennys kilolta mankeli- sekä silitysvaatteista.

Lähde: TM 27.11.1905, 3; Palvelijatar-lehti 13-14/1905, 149.

Ompelijoiden ponnet 3, 4, 7 ja 12.11.1905 pidetyistä kokouksista:

1. Kokous vaatii, että työnantajat eivät ota työhönsä työntekijätärtä, joka ei kuulu ompelijatar-ammattiosastoon.
2. Oppi-aika on kaksivuotinen. Palkka on siltä ajalta seuraava: a) 1. Puolena vuotena 1 mk, b) seuraavana puolena vuotena 1:50 p., c) 3. Puolena vuotena 2 mk., ja d) 4. Puolena vuotena 3 mk. päivältä.
3. Oppilaalla olkoon kuukausi koetusaikaa. Kuitenkin olkoon mestari velvollinen työntekijäinsä kanssa arvostelevaan ennen eroamista.
4. Kahdeksan tuntinen työpäivä.
5. Alin tuntipalkka täysin oppineelle työntekijättärelle on 50 p. tunti.
6. Kappaletyö on kokonaan poistettava.
7. Ylityöstä on maksettava 50% tunnilta korotusta.
8. Perheompelijan alin tuntipalkka 40 p. tunti ja talon ruoka. Tariffi hyväksyttiin 1 vuoden ajaksi, lukien siitä päivästä, jolloin lakko lopetettiin.

Lähde: Palvelijatar-lehti 13-14/1905, 148, TM 21.11.1905, 3-4.

Ulkotyöläisnaisten ponnet:

1. Yleinen ja yhtäläinen äänioikeus 21 vuotta täyttäneille Suomen kansalaisille.
2. Väkiuomain kieltolaki.
3. 8-tunnin työpäivä.
4. Alin tuntipalkka 50 p.
5. Alle 18-vuotiaita ei saa pitää rakennuksilla töissä.

Lähde: TM 21.11.1905, 3.

Kylvettäjäiden ponnet 12.11.1905:

1. Että kaikki kylvettäjäät kuuluvat ammattiosastoon ja että työnantajat eivät saa ottaa työhön kylvettäjiä joilla ei ole jäsenkorttia.
  2. Työt on järjestettävä siten, että lämmitys alkaa kello 9 aamulla ja saunotus kello 2 iltapäivällä ja on lopetettava kello 9 illalla.
  3. Puunkanto ja vaatteiden puhtaus, sekä kaikki tarpeet talon puolesta.
  4. Palkkaa on maksettava vähintään 15 mk kuukaudelta.
- Tämä päätös on voimassa 1 vuoden, alkaen siitä, kun suurlakko loppui.
Päätettiin liittyä työläisnaisten liittoon ja paikallisjärjestöön.
Vielä keskusteltiin väkiuomain ja kapakkain avaamisesta. Osasto päätti lähettää valtuustolle jyrkän paheksumisensa siitä, että vastustavat kansan tahtoa.

Lähde: TM 27.11.1905, 3-4.

Silittäjien ponnet 3.11.1905:

1. Paidat, tavalliset 35 p., hiastimen kanssa 50 p. Paidat kauluksien ja hiastimien kanssa 60 p. Kaulukset yksinkertaiset 10 p. kpl. Kaulukset, kaksinkertaiset 15 p. kappale. Hiastimet 20 p. pari. Rinnat ilman kaulusta 25 p. kpl. Rinnat kauluksen kanssa 30 p. kpl. Ikkunaverhojen pingoituksesta, suuremmista 80 p. kpl., pienemmistä 60 p., broduriverhot 1:10 p. pari. Löysät tyynynpäällykset 35-75 p. kpl. Leningit 75-2 mk. Puserot 25-50 p. Alushameet 75-1:50 p.
2. Työntekijät, jotka tekevät kappaletyötä saavat yllämainituista töistä puolet.
3. Mankelipesun silittäjät: alin päiväpalkka 2:50 p., ylityöstä 50% korotus.
4. Kahdeksantuntinen työpäivä.

Palkkatariffi on voimassa yhden vuoden ajan, lukien siitä päivästä jolloin lakko lopetettiin.

Lähde: Palvelijatar-lehti 13-14/1905, 148-149.

Liite 2. Venäjän Rautatieläisten liiton ponnet 20. lokakuuta 1905

1. Palkankorotus kaikille rautatieläisille.
2. 8-tunnin työpäivä.
3. Edustajat päättämään työhönotosta ja erottamisesta.
4. Eläkerahastojen poistaminen.
5. Terveydenhoidon uudistus.
6. Koulujen, kirjastojen ja lukuhuoneiden perustaminen rautatiehenkilökunnalle.
7. Puhe-, lehdistö- ja kokoontumisvapaus, oikeus ammattiliittoihin ja lakkoihin.
8. Rautatieläisten laatia uusi ohjesääntö.
9. Yleisesti valittava lakia säättävä elin.
10. Lakkolaisten immuniteetti.
11. Armahdus poliittisille ja uskonnollisille vangeille.

Lähde: Engelstein 1982, 108.

Liite 3. Naisten suurlakkojärjestön toimintaohjeet

1§ Naisten suurlakkojärjestön tarkoituksena on koota kullakin paikkakunnalla naiset yhteistoimintaan suurlakon aikana ilmenevien taloudellisten asiain järjestämistä ja suorittamista varten.

2§ Jäseneksi naisten suurlakkojärjestöön pääsee ainoastaan työväenyhdistykseen kuuluva henkilö.

3§ Toiminnan helpottamiseksi jakautuu järjestö eri osastoihin, joista kullakin on määrätty oma toimintansa. Esim. yhden osaston huolena on hankkia asuntoja, toisen ruokaa, kolmannen toimena ruoan jakaminen jne.

4§ Eri paikkakuntien suurlakkojärjestöt valitsevat keskuudestaan 5-henkisen komitean, johon sitä paitsi jokaisen eri osaston tulee valita edustaja. Tämän komitean tulee järjestää eri osastojen toiminta ja valvoa että kukin osasto huolellisesti suorittaa sille annetun tehtävän. Komitean on oltava yhteydessä sekä suurlakkokomitean että punaisen kaartin kanslian kanssa.

5§ Naisten suurlakkojärjestön on tarkasti seurattava puoluehallinnon antamia suurlakko-ohjeita.

6§ Naisten suurlakkojärjestön tulee tarkasti seurata asiain kehitystä. Sen on otettava mahdollisimman tarkasti selvä, miten paljon ruokavaroja suurlakon aikana tarvitaan ja mistä niitä edullisemmin saadaan, sekä miten paljon paikkakunnalla löytyy sellaisia, jotka jo heti lakon alussa tarvitsevat apua, jotta mahdollisimmin voitaisiin välttää lakkokassojen väärinkäyttö.

7§ Muuten on naisten suurlakkojärjestöillä oikeus järjestää toimintansa paikkakunnallisten olojen ja tarpeiden mukaan.

Lähde: Palvelijatar-lehti 3-4/1905, 45-46.

Liite 4. Viaporin kapinasta tuomitut suomalaiset

Nimi	Ammatti	Synt.	Synt.paikka	Perhe	TY	Kaarti
Aaltonen Kustaa Emil	Kivityömies	1877	Janakkala		1906	1906
Aaltonen Vilho	Ulkotyömies	1887	Asikkala			1905
Ahlgrén Johan Anders	Räätäli	1863	Längelmäki	1+5		
Antikainen Oskar	Verhoilija	1876	Riistavesi	1	1898	1905
Asikainen-Saaristo Herman	Työmies	1886	Pieksämäki			
Auvinen Arnt	Ulkotyöntekijä (stm)	1864	Juva	1	1906	1905
Bergström Emil Arthur	Sementtityömies (stm)	1878	Tampere		X	1905
Borgelin Gustaf	Kirvesmies	1883	Asikkala		1906	1906
Eklund Arnold	Verhoilija	1890	Helsinki		1906	1906
Eloranta Viktor	Kivityöntekijä	1883	Hämeenlinna		1906	
Enqvist Erik Johan	Rappari	1871	Hollola	1+4	1896	1906
Eskola Sylvester	Kirvesmies	1860	Iitti	1+4	1901	1905
Estranius-Halme Abel	Kivityömies	1877	Pielavesi		1906	1905
Filppula Henrik	Rappari	1861	Jurva	1+8	1905	
Forsén Yrjö Fredrik	Kivipainajaoppilas	1889	Tampere			1906
Forsman Anders Johan	Timmermanne (stm)	1847	Pedersöre	1	X	1906
Forssell Frans Henrik	Ulkotyömies	1884	Urjala			1905
Forsström Väinö Sigfrid	Ulkotyömies	1885	Mäntsälä			
Grönberg Karl	Kivityömies	1884	Kisko		1906	1906
Hacklin Karl Wilhelm	Tehtaantyömies	1886	Nurmijärvi		1905	1906
Hakkarainen Väinö Heikki	Suutari	1884	Kaavi			
Helin Kalle	Kivityömies	1878	Nastola	1	X	1906
Hiltunen Johan David	Räätäli	1885	Kuopio		X	1905
Ikäheimonen Arthur Ferd.	Tehtaantyömies	1886	Helsinki		1904	1905
Jaakkola Ville	Asfalttityöntekijä	1884	Lammi		X	1906
Jansson-Storkamp Anders	Plåtslagarelärningen	1886	Helsinki			1906
Jokinen Antti	Kivityöntekijä	1880	Hartola	1+1	1905	1905
Jokinen Juho Oskar	Ulkotyöntekijä	1882	Korpilahti		1906	1906
Jussila Mikko Anshelm	Kadunlaskija	1883	Artjärvi		1906	1905
Jäntti Kalle	Räätäli	1872	Rautalammi	1	X	1906
Järvinen Henrik Johan	Kirvesmies	1854	Lammi	1+6	X	1906
Kaipainen Juho	Kirvesmies	1887	Pieksämäki		X	1906
Kallio Jaakko	Suutari	1878	Ylivieska		1904	X
Kalliomäki Isak	Kirvesmies	1865	Merikarvia	1+5		1905
Kantola Karl	Viilari	1887	Helsinki		X	1906
Kauppinen Veikko Juho	Puusepän-koneoppilas	1890	Joensuu			1905
Kesanto (Nylund) Emil	Suutari	1881	Renko		1906	1906
Kingelin Oskar	Räätälintyöntekijä	1878	Korpilahti		1903	1905
Kivistö Hjalmar	Kivityömies	1886	Hollola		1906	1906
Lehtinen Isak	Viilaaja	1867	Kurikka	1+3	X	1906
Lesch Frans Johan Emil	Tehtaantyömies	1884	Helsinki		1905	1905
Lillholm (Saaristo) Kalle	Kivityömies	1879	Mäntsälä	1+2	X	1905
Lindroos Richard	Tehtaantyömies	1886	Mäntsälä			
Lyytikäinen Benjamin	Suutari	1882	Hirvensalmi		1898	1906
Merisaari Henrik Viktor	Kirvesmies	1888	Hattula		1904	
Munck Evert Thomas	Mälareutlärningen	1886	Kristiinankaup.		1905	
Mynttinen Juho	Kirvesmies (au)	1860	Iitti	1+1	1905	1905
Mäenpää Johan Alfred	Maalari	1879	Akaa	1	X	X
Mäkelä Emil Anshelm	Sementtityömies	1874	Vesilahti		1906	1905
Nieminen Hjalmar	Työmies	1883	Janakkala		1906	1906
Niininen Kaarlo	Kirvesmies	1855	Ruovesi	1+6	1903	1905
Nurmi Frans Oskar	Seppä	1880	Tuusula	1	1902	1905

Nurmi Johan Nestor	Maalari	1873	Nakkila	1+2	1905	
Nurmi Mannert Emanuel	Ulkotyöntekijä	1874	Pyhämaa	1+2	1906	1905
Nurminen Juho	Kirvesmies	1878	Hartola		X	1905
Oikarinen August	Sepäntyöläinen	1887	Nilsia			1905
Palmu Gustaf Vilhelm	Tehtaantyömies	1879	Hämeenlinna	1+1	X	1905
Pohjakari-Palenius Evert	Kirvesmies	1881	Somerniemi		1906	1905
Pohjantähti Albert Edvard	Sair.voim./hieroja	1879	Loppi		1906	1905
Rajala Josef	Puuseppä (stm)	1877	Loppi (asuu)			
Rantala Gustaf Oskar	Kirvesmies (stm)	1869	Tyrvää	1+1	X	1905
Rantala Johan Urho	Valuri	1887	Asikkala		1906	X
Rehnström Johan Kaspar	Viilari	1862	Tampere	1+6		1905
Saarinen Viktor	Ulkotyömies	1885	Asikkala			1906
Sallinen Otto	Työmies	1886	Rääkkylä		1906	1905
Salonen Adolf	Ulkotyömies	1861	Kärkölä	+2	X	1906
Savunen Jaakko	Kaup. työmies	1870	Ilmajoki	1+6	X	1906
Sikanen Alarik Emil	Konetyömiehen ap.	1884	Viipuri		1905	1905
Soini Armas Nikolai	Maalari	1888	Maaria		X	1906
Suometsä Vilhelm	Sepänoppilas	1882	Janakkala		1906	1906
Taimi-Eklund Arthur	Tehtaantyömies	1884	Nurmijärvi		X	1905
Tuomainen Juho Taavi	Levysepänapulainen	1883	Leppävirta		1906	1906
Ursin Tuomas Piispa	Levyseppä	1883	Leppävirta		1905	1905
Weijolainen Matti	Kivityöntekijä	1881	Venäjä		X	1905
Viiainen Valter	Asfalttityömies	1881	Korpilahti			1906
Virtanen Niklas	Kivityömies	1880	Korpilahti			1906
Voutilainen August	Seppä	1884	Tuusniemi		1906	1905

Lähde: Viaporin kapinan kuulustelupöytäkirjat, 1905-06 kokoelma. TA; HTY:n nimikirjat. TA. Ammatti-sarakkeessa au (aliupseeri) ja stm (sotamies) tarkoittavat, että ko. henkilö on palvellut aikaisemmin sotaväessä. Jos ammatti on ruotsiksi, on henkilö ruotsinkielinen. Perhesarakkeeseen on merkitty mahdollinen vaimo ja lasten lukumäärä, viiva tarkoittaa leskeä. TY (työväenyhdistys) ja kaarti-sarakkeissa X tarkoittaa, että henkilö on jäsen, mutta en ole saanut selville, koska hän on liittynyt jäseneksi.